

TAMPEREEN YLIOPISTO

VASTAANOTTOKESKUKSEN MONET ULOTTUVUUDET

Työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat rakenteet

AINO HEIKKILÄ

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalianthropologian pro gradu -tutkielma

Ohjaaja: Laura Huttunen

Maaliskuu 2018

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

HEIKKILÄ, AINO:

VASTAANOTTOKESKUksen MONET ULOTTUVUUDET. Työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat rakenteet.

Pro gradu -tutkielma, 81 s.

Sosiaalianthropologia

Maaliskuu, 2018.

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee vastaanottokeskusta moniulotteisena toimintaympäristönä, johon vaikuttavat muun muassa kansainväliset ja kansalliset sopimukset, yhteiskunnallinen ja yllirajainen ymmärrys vastaanottotoiminnan merkityksestä, sekä työntekijöiden oma maailmankatsomus ja käsitys työstä. Toiminnan moniulotteisuutta kuvaan rajaseudun metaforalla, joka pohjaa englanninkieliseen *borderscape*-käsitteeseen. Rajaseutu määrittää kansallisen kuulumisen reunaehdot, mutta on jatkuvasti muuttuva eikä tiettyyn paikkaan sidottu. Kysyn, mitkä ovat rajaseudun keskeisimmät ulottuvuudet vastaanottokeskuksessa sekä kuinka ne näkyvät vastaanottokeskuksen arjessa ja työntekijöiden toiminnassa.

Kyseessä on etnografinen tutkielma, jonka ytimessä on talvella 2016 tehty osallistuvan havainnoinnin jakso eräässä vastaanottokeskuksessa ja sen aikana toteutetut haastattelut. Lukemalla rinnan kenttäpäiväkirjaa, haastatteluita, aiempaa tutkimusta ja turvapaikanhakijoista käytyä yhteiskunnallista keskustelua, pyrin tunnistamaan työntekijöihin vaikuttavat rakenteet, ja miten työntekijät itsensä niissä asemoivat.

Turvapaikkaprosessi pohjautuu kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, mutta nykyisessä mielipideilmastossa turvallisuuskysymykset ovat menneet humanitaarisen näkökulman edelle. Siten myös työntekijät pyrkivät irrottautumaan avustustyön perinteestä ja rakentamaan sen tilalle ammatillista identiteettiä. Yhteiskunnallinen ilmapiiri heijastuu monilla muillakin tavoilla työntekijöiden toimintaan. Vastauksena yhteiskunnan kokemaan kulttuuriseen uhkaan, työntekijät kiinnittävät paljon huomiota vastaanottokeskuksessa vallitseviin kulttuurieroihin. Vastaanottokeskuksessa vietetystä ajasta tulee eräänlainen siirtymäriitti, jossa turvapaikanhakija opetetaan suomalaisille tavoille. Lisäksi ilmapiirin kiristyminen vaikuttaa työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin turvallisuuskysymysten kautta. Työntekijät joutuivat varautumaan sekä keskuksen sisäisiin että ulkopuolisiin uhkiin.

Avainsanat: *vastaanottokeskukset, vastaanottotoiminta, pakolaiskriisi, rajat, rajaseutu, borderscape muuttoliike, etnografia*

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	2
2 Turvapaikanhakijat Euroopassa ja Suomessa.....	5
2.1 Miksi turvapaikanhakijoita ei majoiteta teltoihin?	6
2.2 ”Pohjois-Suomen pakolaistilanne hallitsematon”.....	12
2.3 Turvapaikan hakeminen Suomessa	16
3 Rajoista rajaseutuun – osallisuuden reunaehdot	19
3.1 Rajat kansallisvaltioiden maailmassa	20
3.2 Rajaseutu sekä muuttoliiketeollisuus sen muokkaajana	24
4 Tervetuloa vastaanottokeskukseen	28
4.1 ”Vokki ei ole mikään untuvikkojen paikka”	30
4.2 Etnografisen lähestymistavan mahdollisuudet	33
4.3 Tutkielman luotettavuus ja eettiset lähtökohdat	38
5 Rajaseudun ulottuvuudet vastaanottokeskuksessa.....	41
5.1 Ensimmäinen ulottuvuus: Valtio ja hallinnan koneistot.....	42
5.1.1 Humanitaarisuus ammattina	42
5.1.2 Vallan rakenteet vastaanottokeskuksessa	47
5.1.3 Yhteenveto ensimmäisestä ulottuvuudesta	53
5.2 Toinen ulottuvuus: Kulttuurien kohtauspinta	54
5.2.1 Ne arabit, jotka ovat aina myöhässä	54
5.2.2 Yhteenveto toisesta ulottuvuudesta	60
5.3 Kolmas ulottuvuus: Turvallisuus ja turvattomuus.....	61
5.3.1 Turvallisuus työpaikalla ja sen ulkopuolella	62
5.3.2 Yhteenveto kolmannesta ulottuvuudesta	66
6 Lopuksi.....	67
Lähteet	72
Elektroniset lähteet	78

1 Johdanto

Kesällä 2015 Suomessa alkoi mediamylläkkä, kun Eurooppaan saapui yhä enemmän ja enemmän turvapaikanhakijoita Välimeren yli. Syksyn tullen turvapaikanhakijat saapuivat kaukaiseen Suomeenkin ja uutisotsikoihin nousivat turvapaikanhakijoiden itsensä lisäksi niin heidän puolestapuhujansa kuin vastustajansa. Mediakohun keskellä uusia vastaanottokeskuksia perustettiin pikavauhdilla, minkä myötä myös vastaanottokeskusten työntekijöiden määrä moninkertaistui hetkessä.

Pro gradu -tutkielmani tarkastelee yhden vastaanottokeskuksen työntekijöiden toimintaan vaikuttaneita rakenteita talvella 2016. Ymmärrän vastaanottokeskuksen toimintaympäristön moniulotteiseksi yhdistelmäksi paikallisia, kansallisia, ylirajaisia ja kansainvälisiä suhteita. Tämän vuoksi työntekijöiden toiminnan tarkastelu avaa mielenkiintoisen näkökulman, kuinka yksilöt paikallisesti rajatussa tilassa pyrkivät asemoimaan itsensä globaalien vuorovaikutusten verkossa ja luomaan tilaa omalle toiminnalleen.

Tutkielmani on toteutettu etnografisesti. Keräsin aineistoni viettämällä aikaa vastaanottokeskuksen työntekijöiden parissa ja kirjaamalla havaintojani sekä keskustelujamme ylös kenttäpäiväkirjaan. Lisäksi haastattelin osaa keskuksen työntekijöistä. Olen myös tutkielmani teon ajan seurannut aktiivisesti mediaa ja turvapaikanhakijoista käytyjä keskusteluja ymmärtääkseni yhteiskunnallista ilmapiiriä, jossa työntekijät toimivat.

Vastaanottokeskukset ovat monin tavoin erikoisia ympäristöjä etenkin turvapaikanhakijoille, mutta myös niissä työskenteleville ihmisille. Kansainväliset sopimukset, Suomen sisäpoliittinen tilanne, Maahanmuuttoviraston määräykset ja vastaanottokeskuksen toiminnasta vastuussa olevan tahon ohjeet asettavat työlle yleiset reunaehdot. Työntekijöihin vaikuttavat kuitenkin niiden lisäksi yleinen mielipideilmasto, paikallinen suhtautuminen vastaanottokeskukseen, työntekijän oma maailmankatsomus sekä lähipiirin arvomaailma. Nämä käsitykset eivät kuitenkaan ole muodostuneet kansallisessa umpiossa, vaan niihin ovat vaikuttaneet maailman tapahtumat ja Euroopan unionin sisäiset, yhteiset linjaukset, jotka ovat seurausta historiallisesta kehityksestä. Vastaanottotoimintaa voi siis hyvällä syyllä kutsua moniulotteiseksi ilmiöksi.

Vastaanottokeskuksesta muodostuu erilaisten kamppailujen kenttä, jossa neuvotellaan vallasta, oikeudesta kuulua sekä siitä, mitä tarkoittaa olla suomalainen 2010-luvun globaalissa maailmassa. Tarkastelen vastaanottokeskusta apunani rajaseudun metafora, joka saa innoituksensa englanninkielisestä *borderscape*-käsitteestä. Käsite pohjautuu havainnolle, että muuttuvassa

maailmassa myös kansallisvaltioiden ja valtiorajojen luonne on muuttunut. Karttaan maantieteellisesti määritellyn paikan sijasta rajat ilmenevät siellä, missä ihmisiä erotellaan kansalaisuuden tai etnisyyden perusteella ja se vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa liikkua, kuten esimerkiksi lentokentillä passintarkastuksessa tai vaikkapa vastaanottokeskuksessa. Rajaseutu toimii siten kielikuvana sille jatkuvasti muuttuvalle kentälle Suomen valtion ja turvapaikanhakijoiden välissä, jolla vastaanottokeskuksen työntekijät toimivat, ja kuvaa sitä hankalasti rajattavaa toimintaympäristöä, joka todellisuudessa ei pääty eikä ala vastaanottokeskuksessa.

Vastaanottokeskuksen työntekijän toimenkuva voi vaikuttaa yksinkertaiselta (avustaa ja tukea turvapaikanhakijoita asumiseen ja turvapaikkaprosessiin liittyvissä kysymyksissä), mutta rajaseudun moniulotteinen kenttä vetää työntekijöitä moniin, keskenään vastakkaisiin suuntiin. Esitänkin kysymykseni kahdessa osassa:

Mitkä ovat ne keskeiset ulottuvuudet, jotka muokkaavat rajaseutua? Miten ne näkyvät vastaanottokeskusten arjessa ja työntekijöiden toiminnassa?

Tutkielman toinen luku taustoittaa nykyistä turvapaikkakeskustelua avaamalla, kuinka maailmaan on ylipäättään syntynyt sellainen käsite kuin 'pakolainen' ja kuinka turvapaikkaprosessia säätelevät kansainväliset sopimukset ovat syntyneet. Lisäksi luku taustoittaa nykyistä pakolaistilannetta sekä Euroopan unionin että Suomen alueella ja Suomen turvapaikkaprosessin yksityiskohtia. Luvussa paljastuu, että EU:n muuttoliikekeskustelua hallitsee kaksi diskurssia, humanitaarisuus ja turvallisuus, jotka näkevät muuttoliikkeen keskenään hyvin erilaisessa valossa.

Kolmas luku perehtyy, mitä rajat ja kansallisvaltiot merkitsevät globaalissa maailmassa. Luku esittää, että jäsenämme maailmaa edelleen 'asioiden kansallisen järjestyksen' kautta (*national order of things*; Malkki 1992), minkä myötä rajat ja eronteko tulevat ymmärrettäviksi. Luku tarkentaa rajaseudun käsitettä ja esittelee lisäksi toisenkin käsitteen, muuttoliiketeollisuuden (*migration industries*; Nyberg Sørensen & Gammeltoft-Hansen 2013, 1–23), joka on läheisessä suhteessa rajaseudun kehittymiseen sekä sen ylläpitämiseen.

Neljännessä luvussa päästään vastaanottokeskukseen. Luku alkaa kuvauksella tutkimastani vastaanottokeskuksesta ja sen työntekijöistä. Sen jälkeen esittelen etnografiaa tutkimusmenetelmänä sekä tutkimuksen teon vaihteita.

Viides luku jakautuu kolmeen alalukuun, joista kukin on omistettu yhdelle tarkastelemalleni rajaseudun ulottuvuudelle. Ensimmäinen ulottuvuus syntyy valtion hallintakoneistojen kohdatessa

vastaanottokeskuksen arjen. Toiminnan viralliset puitteet asettivat reunaehdot työntekijöiden toiminnalle, mutta jokainen työntekijä joutui itse ratkaisemaan, kuinka asemoi itsensä valtion asettamien vaatimusten ja työlle annettujen humanitaaristen ihanteiden ristipaineessa. Lisäksi valtion hallintakoneistot asettivat työntekijät valta-asemaan vastaanottokeskuksen sisällä. Toinen ulottuvuus syntyy rajaseudun merkityksestä kulttuuristen vaikutteiden leviämisen säätelijänä. Vastaanottokeskuksessa kulttuurierot olivat arkipäivää ja siellä vietetystä ajasta muodostui rituaalinomainen prosessi, joka valmisti turvapaikanhakijoita heidän mahdolliseen uuteen rooliinsa suomalaisen yhteiskunnan jäseninä. Työntekijöille tietyistä kulttuurisista piirteistä muodostui merkitseviä, suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumista ennakoivia. Kolmas ulottuvuus puolestaan syntyy turvallisuusdiskurssin kohdatessa työntekijöiden eletyn todellisuuden. Muuttoliikekeskustelussa turvapaikanhakijoihin nähdään liittyvän turvallisuusuhkia, mutta työntekijöille mahdollisia ongelmatilanteita aiheuttivat myös vastaanottokeskuksen ulkopuoliset toimijat, jotka uhkasivat vastaanottokeskusta tai sen väkeä.

Kuudennessa ja viimeisessä luvussa kertaan tutkielman keskeisimmät tulokset. Lisäksi pohdin tutkielman yhteiskunnallista vaikutusta, sekä millaisia uusia kysymyksiä tutkimus aukaisee.

2 Turvapaikanhakijat Euroopassa ja Suomessa

Vastaanottokeskuksen arki rakentuu monessa eri tasossa. Työntekijät ja turvapaikanhakijat kohtaavat useimmiten hyvin arkipäiväisten asioiden äärellä, kuten asumistilojen järjestelyn merkeissä, mutta globaalit tapahtumat ja suhteet eivät ole koskaan kovin kaukana vastaanottokeskuksen elämästä. Jo turvapaikanhakijoissa itsessään kansainvälisyys ruumiillistuu monella eri tavalla. Turvapaikanhakijat ovat saapuneet vastaanottokeskukseen pitkien matkojen takaa, pakolaisuuteen johtaneet levottomuudet ovat usein kansainvälisen politiikan seurausta ja jopa käsityksemme turvapaikan hakemisesta on seurausta ylijäsenistä historiallisesta, poliittisesta, taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Vastaanotto toiminnan ulottuvuuksien tarkasteleminen onkin hyvä aloittaa kysymällä, miksi meillä ylipäänsä on olemassa vastaanottokeskuksiksi kutsuttuja paikkoja. Vastaus vaihtelee sen mukaan, minkä tason toimijan näkökulmasta kysymystä tarkastelee. Vastaanottokeskus voidaan nähdä ainakin kansainvälisten sopimusten rajaamaksi politiikaksi, inhimillisen hädän sanelemaksi pakoksi, hallinnolliseksi toimenpiteeksi ja humanitaariseksi pyrkimykseksi. Toinen luku pyrkiikin taustoittamaan niitä rakenteita, joiden osana työntekijät toimivat.

Heti aluksi on kuitenkin aiheellista tarkentaa käytettävien käsitteiden merkitystä. *Pakolainen* on henkilö, jolle Yhdistyneet kansakunnat (YK) tai jokin valtio on myöntänyt pakolaisaseman. Hakuprosessin ollessa vielä vireillä henkilö on *turvapaikanhakija*. Arkikeskustelussa käsitteet sekoittuvat helposti ja kaikista paossa olevista voidaan puhua pakolaisina tai jopa *maahanmuuttajina*, joiksi lasketaan kuka tahansa toisen valtion alueelta toisaalle muuttanut henkilö muuton syistä riippumatta. Nämä sosiaaliset ja poliittiset kategoriat on kuitenkin syytä pitää erillään, koska ryhmällä on erilaiset lailliset oikeudet ja velvoitteet. Tästä huolimatta joskus on tarpeen yleistää ja silloin kirjoitan *pakolaisuudesta*, jolla pyrin kuvaamaan kaikkia pakenemisen muotoja, myös oman maansa rajojen sisäpuolella paossa olevia henkilöitä (*internally displaced person*).

Ensimmäinen alaluku kuvaa vuoden 2015 pakolaiskriisiä suhteessa nykyisenmuotoisen pakolaisuuden ja eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän kehittymiseen. Toinen alaluku keskittyy turvapaikanhakijoiden Suomeen saapumiseen, ja millaisia reaktioita se sai aikaan. Viimeinen alaluku on varsin lakipainotteinen ja kuvaa turvapaikkaprosessin käytäntöjä Suomessa.

2.1 Miksi turvapaikanhakijoita ei majoiteta telttoihin?

Otsikossa esiintyvän kysymyksen esitti Tampereella 7.3.2016 järjestetyssä, Kaupin sairaalan muuttamista vastaanottokeskukseksi käsittelevässä yleisötilaisuudessa eräs osanottajista. Olin paikalla seuraamassa keskustelua, jossa ratkaisuksi turvapaikanhakijoiden majoitusongelmiin ehdotettiin telttamajoitusta. Turvapaikanhakijoita oli toki jo majoitettu Suomessa telttoihin syksyllä 2015, mutta tilapäisesti. Miksei teltoista siis tehty pysyvää majoitusratkaisua?

Vastaanottotoiminta ei ole itsestäänselvyys. Mikään luonnonvoima ei pakota ihmistä auttamaan toista, pulassa olevaa yksilöä. Tarvitaan ajatus jonkinlaisesta yhteisvastuusta, jossa heikommassa asemassa olevista huolehtiminen kuuluu kaikille. Vastaanottotoiminta pohjaakin pitkälti humanitaariseen ajatteluun, joka näkee jokaisen ihmiselämän yhtä arvokkaaksi ja hädässä olevien auttamisen kaikkien yhteiseksi velvollisuudeksi. Ideologiana humanitarismi alkoi muotoutua 1800-luvun alun Euroopassa, kun teollistuminen ja kaupungistuminen muokkasivat voimakkaasti yhteiskunnan rakenteita. Osa yläluokasta huolestui ja ajoi läpi uudistuksia, jotka tähtäsivät yhteiskunnallisen pahoinvoinnin vähentämiseen. Uudistukset johtivat muun muassa Atlantin orjakaupan päättämiseen 1831 ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean perustamiseen 1864. (Barnett & Weiss 2008, 21–22.) Humanitaariselle ajattelulle perustuu myös YK:n ihmisoikeuksien julistus, johon koko turvapaikkaprosessi pohjaa.

Turvapaikkaprosessi sellaisena kuin sen tällä hetkellä tunnemme onkin varsin länsimainen keksintö ja kehittynyt muotoonsa vasta toista maailmansotaa seuranneina vuosina. Vuonna 1948 annetussa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa YK määritteli vainon kohteeksi joutuneilla olevan oikeus hakea turvapaikkaa muista maista (14 artikla). Kolme vuotta myöhemmin 1951 kirjoitettiin pakolaisten asemaa koskeva sopimus, joka määritteli tarkemmin, keitä pakolaiset ovat ja millaisia oikeuksia heillä on. Sopimusta täydennettiin vuonna 1967 protokollalla, jolla poistettiin pakolaisuudelle aikaisemmin annetut rajoitteet, jotka sitoivat sen vuotta 1951 edeltäneisiin Euroopan tapahtumiin. (UNHCR 2010, 2-3.) Myöhemmin on tehty alueellisia ihmisoikeussopimuksia (esim. Afrikkalainen peruskirja ihmisten ja kansojen oikeuksien turvaamiseksi 1981, Kairon julistus ihmisoikeuksista islamissa 1990), joissa myös käsitellään yksilön oikeutta turvapaikkaan. Euroopan unioni (EU) on puolestaan pyrkinyt yhtenäistämään alueensa pakolaispolitiikka varmistaakseen turvapaikanhakijoiden tasapuolisen kohtelun eri jäsenmaissa. Yhteisen eurooppalaisen turvapaikkajärjestelmän (*Common European Asylum System*, CEAS) luomisesta päätettiin Tampereen huippukokouksessa vuonna 1999 (Euroopan parlamentti 1999). Se pitää sisällään joukon säädöksiä, jotka määrittelevät turvapaikanhakijoiden vastaanottamisen minimivaatimukset

(Koistinen & Jauhiainen 2017, 34). Säädösten toimeenpanon käytännöt vaihtelevat kuitenkin edelleen maakohtaisesti, ja tutkielmani kuvaa yksinomaan Suomen tilannetta.

Käsityksemme pakolaisuudesta on siis pitkälti kansainvälisen keskustelun ja yhteistyön muovaama. Yksi merkittävimmistä pakolaisuuden parissa työskentelevistä järjestöistä on YK:n alaisuudessa toimiva, vuonna 1950 perustettu, Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun toimisto, UNHCR (*United Nations High Commissioner for Refugees*), jonka oli alun perin tarkoitus saada työnsä päätökseen kolmessa vuodessa (UNHCR 2017). Auttamistyön ohella UNHCR tarkkailee maailman pakolaistilanteen kehittymistä ja pyrkii varmistamaan kansainvälisten sopimusten noudattamisen. 2010-luvulla pakolaisten määrä on kasvanut vuosi vuodelta ja vuonna 2015 pakolaisuus oli kasvanut suuremmaksi kuin koskaan raportoidun historian aikana: Yhteensä 65,3 miljoonaa henkeä, joista 21,3 miljoonaa ihmistä oli pakolaisia ja 3,2 miljoonaa turvapaikanhakijoita. Samana vuonna EU:n alueelta ensimmäistä kertaa turvapaikkaa haki 1,3 miljoonaa ihmistä. Valtaosa, 40,8 miljoonaa henkeä, on paossa maansa rajojen sisällä. (Eurostat 2016a; UNHCR 2015, 5; UNHCR 2016, 2.) Vaikka turvapaikkahakemusten määrä EU:n alueella kaksinkertaistuikin edelliseen vuoteen verrattuna (vuonna 2014 EU-maasta ensimmäistä kertaa turvapaikkaa haki noin 560 000 ihmistä), Euroopan tilanne on silti vain pieni osa koko maailman pakolaiskriisiä (Eurostat 2016a). Tilanne oli kuitenkin poikkeuksellinen ja sillä oli konkreettisia seurauksia, jotka johtivat myös tämän tutkielman kirjoittamiseen.

Nimitys ”Euroopan pakolaiskriisi” otettiin käyttöön mediassa, joka käsitteli aihetta näytävästi. Nimitystä voi pitää kuitenkin melko kyseenalaisena. Muun muassa Polly Pallister-Wilkins (2016, 314) kysyy aiheellisesti, kenen kriisistä onkaan kyse. Tarina näyttää varsin erilaiselta riippuen siitä, kumpi on vaarassa: Eurooppa vai turvapaikanhakijat. Kirjoittamalla Euroopan kriisistä häivytetään näkyvistä turvapaikanhakijoiden haavoittuva asema ja toimijuus. Tästä huolimatta olen valinnut käyttäväni nimitystä pakolaiskriisi, koska se on jo vakiintunut käyttöön kuvaamaan vuoden 2015 tilannetta. Tutkielmani alkuvaiheessa olin pitkälti uutistietojen varassa muodostaessani käsitystäni tapahtumista. Sittemmin olen tarkistanut ja täydentänyt näkemystäni akateemisten lähteiden avulla, mutta olen säilyttänyt myös alkuperäiset medialähteeni, pääosin Ylen verkkouutisoinnista, havainnollistamaan ilmiön näkyvyyttä mediassa. Tarkoitukseni ei ole kuvata tapahtumia yksityiskohtaisesti, vaan tehdä yleisluontoinen katsaus taustoittamaan tilannetta Euroopassa tutkielman kirjoittamisen hetkellä.

Pakolaiskriisi sai alkunsa, kun Eurooppaan saapuvien turvapaikanhakijoiden määrä lisääntyi voimakkaasti kesällä 2015. Syyriassa vuodesta 2011 jatkunut sisällissota ja ISIS:n (*the Islamic State*,

Islamilainen valtio) väkivaltaisuudet sekä muut Lähi-idän ja Afrikan konfliktit ovat ajaneet miljoonia kodeistaan. Sadat tuhannet toivoivat löytävänsä suojaa vakaasta ja vauraasta Euroopasta. Maantieteellisen sijaintinsa vuoksi Turkista tuli keskeinen kauttakulkumaa monelle Eurooppaan suuntaavalle, sillä sen rannikon tuntumassa sijaitsevat Kreikan saaret ovat vain lyhyen meritaipaleen päässä. Kreikkaan saapuikin lähes 850 000 ihmistä meriteitse vuonna 2015 (IOM 2016). Kreikka on ensimmäinen osa niin kutsuttua Balkanin reittiä, joka on ollut ihmissalakuljettajien käytössä jo vuosia (Kynsilehto 2016, 49). Kreikan rinnalla turvapaikanhakijoiden porttina Eurooppaan toimi Italia, jossa rekisteröitiin hiukan päälle 150 000 saapumista meriteitse. Reitti Libyan rannikolta Italiaan on erityisen vaarallinen ja pelkästään vuona 2015 sillä tiedetään hukkuneen 2 892 ihmistä. (IOM 2016). Vaaroista huolimatta merimatka salakuljettajien täyteen ahdetuissa aluksissa on ainoa vaihtoehto monille, koska laillisia keinoja päästä Eurooppaan ei ole EU:n tiukan maahantulopolitiikan vuoksi.

Turvapaikanhakijat jakautuivat unionin alueella hyvin epätasaisesti. Porttimaina Kreikka ja Italia olivat aivan erityisen paineen alla, mutta valtaosalla turvapaikanhakijoista varsinainen kohdemaasi sijaitsi Keski- tai Pohjois-Euroopassa. Vetovoimaisin kohde oli Saksa, joka vastaanotti ensikertalaisten hakemuksia noin 477 000 vuonna 2015. Saksan jälkeen eniten turvapaikanhakijoita hakeutui Unkariin (177 000) ja Ruotsiin (162 000). (Eurostat 2017.) Tilanne Kreikassa muodostui erityisen haastavaksi, koska sen lisäksi, että suurin osa Eurooppaan pyrkijöistä rantautui sen vaikeasti valvottavalle rannikolle, maa oli jo unionin erityistarkkailussa velkakriisin vuoksi. Kreikan katsottiin laiminlyöneen velvollisuutensa ja siltä vaadittiin Schengen-alueen ulkorajan tiukempaa kontrollointia. (Christodoulou, Papada, Papoutsi & Vradis 2016, 323; Yle 2016a). Kreikan ja varsinkin Italian jo pitkään jatkuneet vaatimukset EU:n yhteisestä vastuunkannosta voimistuivat ja syksyllä 2015 päästiin sopimukseen (joskaan ei yksimieliseen) turvapaikanhakijoiden sisäisistä siirroista, joiden oli määrä tasata turvapaikanhakijoiden keskittymistä tietyille alueille (Trauner 2016, 315–320). Sopimuksen mukaan 160 000 turvapaikanhakijaa siirrettäisiin Kreikasta ja Italiasta muihin EU-maihin, mutta vielä tämän kirjoittamishetkelläkin kesällä 2017 vasta 23 000 siirtoa on toteutunut, vaikka kahden vuoden määräaika on umpeutumassa syksyllä (Yle 2016b; Yle 2017a). Näyttääkin käyneen, kuten Florian Trauner (2016, 320) ennakoi pian sopimuksen voimaantulon jälkeen, ja varsinainen kamppailu sopimuksesta käydään neuvottelupöydän ulkopuolella. Itä-Euroopan maat vastustivat sopimusta eniten ja tällä hetkellä Unkari, Tshekki sekä Puola kieltäytyvät sitä noudattamasta, mikä vaikeuttaa neuvotteluja uusien turvapaikanhakijoiden sijoittamisesta (Yle 2017a).

Kamppailusta onkin tullut osa unionin arkea ja ihmisten liikkumisesta yksi kiihkeimmistä kiistakapuloista. Vapaa liikkuminen on niin keskeinen osa unionia, että se on kirjattu ylös EU:n perussopimukseen:

”Unioni tarjoaa kansalaisilleen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen, jolla ei ole sisärajoja ja jolla taataan henkilöiden vapaa liikkuvuus, toteuttaen samalla ulkorajoilla tehtäviä tarkastuksia, turvapaikkaa, maahanmuuttoa sekä rikollisuuden ehkäisyä ja torjuntaa koskevat aiheelliset toimenpiteet.” (Sopimus Euroopan unionista [Konsolidoitu toisinto 2016], 3.2 artikla)

EU-maiden pyrkiessä löytämään keinoja saada pakolaiskriisi hallintaan liikkumisesta tuli vapauden sijaan ongelma. Unionin kamppaillessa yhteisen poliittisen linjan löytämiseksi yksittäiset jäsenmaat tekivät omia ratkaisujaan, mikä johti lisääntyneeseen rajakontrolliin sekä unionin ulko- että sisärajoilla. Tämä näkyi rajatarkastusten tilapäisenä palauttamisena osalla Schengen-alueen sisärajoista sekä äärimmillään raja-aitojen rakentamisena turvapaikanhakijoiden kulun ehkäisemiseksi ja ohjaamiseksi. (Business Insider 2016; Yle2016c; Yle 2016d). Yhteiseksi eurooppalaiseksi linjaksi muodostuikin yritys vähentää turvapaikanhakijoiden saapumista omalle maaperälle. Myös alussa myönteisesti turvapaikanhakijoihin suhtautuneet maat, kuten Saksa, jonka avoimesta politiikasta on sekä kiitetty että kritisoitu liittokansleri Angela Merkeliä, tiukensivat myöhemmin linjaansa (Reuters 2016; The Telegraph 2016). Turvapaikanhakijoiden silkka lukumäärä säikäytti monet ja turvapaikan saamisen ehtoja tiukentamalla monet maat, mukaan lukien Suomi ja aiemmin liberaalista maahanmuuttopolitiikastaan tunnettu Ruotsi, yrittivät tehdä itsestään vähemmän houkuttelevia kohteita turvapaikanhakijoille (Yle 2015a; Yle 2015b). Suomi esimerkiksi luopui oleskeluluvan myöntämisestä humanitaarisin perustein, vaikeutti perheenyhdistämistä ja lyhensi turvapaikkahakemuksen valitusaikaa (Koistinen & Jauhiainen 2017, 32).

Vuoden 2015 pakolaiskriisin myötä tehdyt tiukennukset ovat kuitenkin lopulta vain jatkoa poliittiselle kehitykselle, joka on tähdännyt Eurooppaan suuntautuvan muuttoliikkeen vähentämiseen viime vuosikymmenten ajan. Kylmän sodan päättymisen, 1990-luvun suurten, Euroopan sisäisten muuttoliikkeiden sekä unionin yhteistyön syventämisen myötä syntyi turvallisuusdiskurssi, joka tälläkin hetkellä hallitsee keskustelua muuttoliikkeestä (mm. Afouxenidis, Petrou, Kandyliis, Tramountanis & Giannaki 2017, 8–9; Léonard 2010, 231–234; Maricut 2017). Alessandra Buonfino (2004, 25) huomautti jo 2000-luvun alussa, että huolimatta lupauksestaan toimia aivan uudentyypisenä kansainvälisenä toimijana muuttoliikekysymyksissä, EU on lopulta vain tuonut kansallisvaltiotasoisien huolen liikkumisen kontrolloinnista ja turvallisuudesta kansainvälisen yhteistyön tasolle. Samalla, kun keskustelu muuttoliikkeeseen liittyvistä riskitekijöistä on yleistynyt

politiikassa ja julkisuudessa, on keskustelu maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksista jäänyt toissijaiseksi (Nancheva 2015, 442).

Unionia vaivaakin ristiriita: Toisaalta se on ihmisoikeuksien tunnettu puolustaja (työstään rauhan, demokratian ja ihmisoikeuksien edistämiseksi EU palkittiin vuonna 2012 Nobelin rauhanpalkinnolla), mutta kerta toisensa jälkeen unionin maahanmuuttopolitiikan on osoitettu vaarantavan Eurooppaan pyrkijöiden ihmisoikeudet. Kunnioittaako EU esimerkiksi silloin turvapaikanhakijoiden oikeutta hakea turvaa alueeltaan, kun se tuhoaa ihmissalakuljettajien veneet (ennen kuin ketään on kyydissä) ja samalla turvapaikanhakijoiden ainoan keinon päästä Eurooppaan (Barbulescu 2017, 303–304)? DeMond Miller ja Sotiris Chtouris (2017, 3) huomauttavatkin, että unionin toimet tähtäävät pikemmin rajojen hallintaan kuin turvapaikanhakijoiden suojeluun. Unionin ulkorajan vahvistamiseen tähtäsi myös Turkin kanssa tehty sopimus, jossa rahaa ja viisumivapausneuvottelujen nopeuttamista vastaan Turkki sitoutui ehkäisemään laittomia rajanylityksiä Eurooppaan (Yle 2016e). Tätä sopimusta ihmisoikeustoimijat ovat kutsuneet ennen näkemättömän suureksi ihmiskaupaksi (Kynsilehto 2016, 52). Tarkastellessaan EU:n toimia Välimerellä Nina Perkowski (2016, 333) esittää (varsin provosoivasti), että rajojen ja maahanmuuton kontrolloinnin ulkoistaminen ulkoistaa myös kriisin Euroopan ulkopuolelle, jolloin EU voi hyvällä omatunnolla edelleen sanoa kunnioittavansa ihmisoikeuksia omalla alueellaan.

Nähdäkseni kysymys turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksien kunnioittamisesta on tiukasti sidoksissa humanitaariseen traditioon ja käsitykseen ”aidosta” turvapaikanhakijasta erotuksena ”epäaidosta” elintasopakolaisesta, joka ilmestyi julkiseen keskusteluun kylmän sodan loppupuolella (Afouxenidis ym. 2017, 10; Trauner 2016, 313). Kylmän sodan aikana Neuvostoliiton johtamasta itäblokiista paenneet, usein yhteiskunnallisen eliitin edustajat saivat lännessä lämpimän vastaanoton. Loikkareilla oli usein länsiblokille hyödyllistä sisäpiiritietoa vastapuolesta, ja koska useimmat olivat korkeasti koulutettuja, ei heillä pelätty olevan vaikeuksia sopeutua yhteiskuntaan eikä yhteiskunnalla heihin, koska loikkareiden määrät jäivät lopulta melko vähäisiksi. (Duffy Toft 2007, 141–143.) Toisaalta samaan aikaan länsivaltojen mielissä humanitaarista apua tarvitsevat, hädänalaisten massat olivat kehitysmaiden ongelma, eivät osa omaa katukuvaa (Malkki 1995, 503). Mediassa, usein humanitaaristen avustusjärjestöjen varainkeruun yhteydessä, pakolaisuutta tuotettiin Liisa Malkin (1996, 385–390) havaintojen mukaan samoilla, vakiintuneilla menetelmillä, joilla erityisesti afrikkalaiset kuvattiin äänettömänä, nimettömänä ihmismerenä. Pakolaisten avuttomuutta pyrittiin korostamaan kuvaamalla naisia ja lapsia, viattomia olosuhteiden uhreja. Näistä kuvista muodostui käsitys aidosta, kärsivästä pakolaisesta, jonka tuskan lievittämiseen tarvittiin länsivaltojen humanitaarista interventiota.

Maailmanpoliittinen käänne rautaesiripun romahtaessa toi länsi-Eurooppaan tuhansia pakolaisia entisistä itäblokin maista, erityisesti Itä-Saksasta Länsi-Saksaan. Riemu kommunismin tappiosta vaihtui nopeasti huoleen liikkeellä olevien ihmismassojen vaikutuksesta läntisiin hyvinvointivaltioihin. Toisin kuin kylmän sodan loikkarit, uudet tulijat olivat usein heikommin koulutettuja ja heidän kotouttamisensa vaati erityistä panosta vastaanottavilta valtioilta. (Duffy Toft 2007, 144.) Nämä ihmiset eivät vastanneet kuvaa, joka humanitaarisen diskurssin piirissä pakolaisuudesta oli tuotettu, ja alettiin puhua elintasopakolaisista, jotka käyttävät turvapaikkajärjestelmää hyväkseen parantaakseen taloudellista asemaansa ilman todellista tarvetta suojelulle. Turvallisuusnäkökulma alkoi korostua ihmisoikeuskysymysten kustannuksella. On hämmäntävää huomata, kuinka vähän keskustelu maahanmuutosta ja turvapaikanhakijoista on kahdessakymmenessä vuodessa muuttunut.

Vuonna 2015 humanitaarista auttamisentarvetta pyrittiin herättelemään kuvaamalla jo aiemmin tutuksi käyneellä tavalla turvapaikanhakijoiden joukkoja täyteen ahdetuissa kumiveneissä ja jumissa raja-aitojen takana. Turvapaikanhakijat olivat pulassa, avuttomia, riippuvaisia länsivaltojen heihin suuntaamista pelastustoimista, joita esimerkiksi Välimerellä jatkuvasti nähdään. Silti samaan aikaan samoilla kuvilla oli myös toisenlainen viesti. Euroopan halki vaeltava, päättäväinen kulkue haastoi roolinsa passiivisena avun kohteena, kuten Nina Perkowski (2016, 334) huomauttaa, ja otti toimijuuden takaisin itselleen. Tämä valtioiden hallinnasta irrallinen toimijoiden joukko vasta olikin omiaan vahvistamaan turvallisuusdiskurssia humanitaarisuuden kustannuksella. Nähdessään kuvan pakolaisleiristä vaikkapa Turkissa, tuskin moni kyseenalaistaa, onko kuvassa näkyvien ihmisten hätä aito. Kun samat ihmiset haastavat passiivisen uhrin roolinsa ja aktiivisina toimijoina suuntaavat Eurooppaan, he paradoksaalisesti astuvat ulos humanitaarisesta avuttomuudestaan ja joutuvat turvapaikanhakuprosessissa todistamaan hätänsä.

Vuoden 2015 pakolaiskriisin yhteydessä humanitaarisuusdiskurssia ei kyetty aktivoimaan kuin hetkittäin, esimerkiksi pikkuisen Aylan Kurdi pojan ruumiin huuhtoutuessa Turkin rannikolle ja uutisen tästä levitessä (Yle 2016f). Turvapaikanhakijoiden hätä herätti kuitenkin monissa myötätuntoa ja EU:n sekä osittain myös humanitaaristen järjestöjen epäonnistuessa turvapaikanhakijoiden tarpeisiin vastaamisessa, EU-kansalaisten osoittama solidaarisuus tarjosi vaihtoehtoisen kanavan turvapaikanhakijoiden tukemiseen. Vapaaehtoiset olivat ottamassa turvapaikanhakijoita vastaan Kreikan saarilla, auttoivat heitä eteenpäin matkan varrella, seisoivat turvapaikanhakijoiden rinnalla mielenosoituksissa ja olivat valmiita majoittamaan heitä omiin koteihinsa. (Christodoulou ym. 2016, 324; Kallius, Monterescu & Kumar Rajaram 2016, 27.) Tämä solidaarisuus tarjonneekin parhaan vastauksen luvun alussa esitettyyn kysymykseen: Ketään ei

majoiteta teltoihin, jos vaihtoehto on olemassa, koska vähintä, mitä voimme tehdä myötätunnosta kotinsa menettäneitä kohtaan, on pyrkiä tarjoamaan ihmisarvoinen kohtelu.

Olen tässä alaluvussa kuvannut vuoden 2015 pakolaiskriisin merkittävimmät käännteet yleisellä tasolla ja samalla taustoittanut niitä tapoja, joilla pakolaisuutta on totuttu tarkastelemaan. Euroopan unionin toimet pakolaiskriisin ratkaisemaksi noudattivat pitkälti samaa maahanmuutto- ja turvapaikkapoliittista linjaa, joka on ollut osa unionin yhdentymiskehitystä viimeisen parinkymmenen vuoden ajan. EU ei päässyt yksimielisyyteen tarvittavista toimenpiteistä, mikä näkyi jäsenmaiden omakohtaisina ratkaisuin ja yhteistyön rakoiluna. Osana EU:ta ja eurooppalaista yhteisöä Suomi on erottamattomasti sidoksissa kehitykseen muualla unionissa. Suomen ja lopulta tutkimani vastaanottokeskuksen tapahtumat tulevat ymmärrettäväksi tätä taustaa vasten. Seuraavassa alaluvussa suuntaan katseeni Suomeen, ja kuinka lähes kymmenkertainen turvapaikanhakijamäärä näkyi maassa.

2.2 ”Pohjois-Suomen pakolaistilanne hallitsematon”¹

Tutkimani yksikkö kuuluu niihin 184 uuteen vastaanottokeskukseen, jotka Suomeen perustettiin vuonna 2015 (Migri 2015). Edeltävänä vuonna, kun selvitin asiaa kandidaatintutkielmaani varten, vastaanottokeskuksia oli Suomessa parisen kymmentä. Euroopassa turvapaikanhakijoiden määrässä oli nähtävissä jo selvä piikki, kun Suomessa vielä kesäkuun 2015 lopulla suunnitteilla oli vain kaksi tai kolme uutta vastaanottokeskusta (MTV 2015). Tulevaisuuden ennakointi ja poikkeustiloihin valmistautuminen on osa tämän päivän politiikkaa, mutta turvapaikanhakijoiden laajamittaiseen saapumiseen ei kuitenkaan oltu varauduttu riittävästi, kuten Hanna Heino (2017, 143) huomauttaa. Suomeen ei siis odotettu kovinkaan suurta ryntäystä, mutta elokuussa turvapaikkahakemusten määrä alkoi selvästi kasvaa. Elokuussa jätettiin 2 894 hakemusta, kun koko edeltävän vuoden aikana niitä tehtiin yhteensä 3 651 kappaletta. Eniten turvapaikanhakijoita saapui syyskuussa, jolloin uusia hakemuksia pantiin vireille 10 836 kappaletta. Vuoden loppuun mennessä Suomesta turvapaikkaa oli hakenut 32 476 henkeä. (Migri 2015.) Hakijoissa irakilaisien osuus korostui voimakkaasti. Ensimmäisen hakemuksensa jätti 20 400 irakilaista (63,5%), 5190 afganistanilaista (16,1%) ja 1975

---

¹ Ote Ylen (2015c) uutisesta, jossa lainataan sisäministeri Petteri Orpon sanoja.

somalialaista (6,1%). Vertailun vuoksi koko EU:n alueella kolme suurinta hakijaryhmää olivat syyrialaiset (28,9%), afganistanilaiset (14,2%) ja irakilaiset (9,7%). (Eurostat 2016b.)

Suuren, lyhyen ajan sisällä saapuneen ihmismäärän majoittaminen oli ymmärrettävästi haaste ja tilapäisratkaisuna käytettiin jopa telтта- ja konttimajoitusta (Yle 2015d). Uusia vastaanottoyksiköitä avattiin pikavauhdilla, mikä ei suinkaan sujunut aina ongelmitta. Kokemusta vastaavasta ei juurikaan ollut ja esimerkiksi yksi tutkimistani työntekijöistä kuvasi uuden yksikön perustamista seuraavasti:

”Sehän on ihan kaoottista, kun tulee sata ihmistä yhtenä päivänä johonkin.” (Pauliina)

Kaaos oli termi, joka mediassakin usein toistui (mm. Iltalehti 2015; Iltasanomat 2015). Yhä kuulee puhuttavan turvapaikanhakijoiden vyörystä tai tulvasta. Osittain kyse lienee median sensaatiohakuisuudesta, mistä myös keskustelin haastateltavieni kanssa. Moni katsoi median onnistuneen pääpiirteittäin hyvin uutisoidessaan turvapaikanhakijoista, mutta median oli huomattu myös dramatisoivan tarpeettomasti tapahtumia. Eräs työntekijä kertoi kerran lukeneensa verkkolehdestä, että hänen työpaikallaan ja vieläpä hänen työvuoronsa aikana oli järjestetty turvapaikanhakijoiden mielenosoitus, vaikka työntekijällä itsellään ei ollut moisesta havaintoja. Ongelmien lisäksi media nosti esiin yksittäisten ihmisten kertomuksia, kuten Tampereella paljon huomiota saaneen irakilaisviulisti Samer Saadin tapauksen. Saad soitti alttoviulua Irakin kansallisessa sinfoniaorkesterissa, kunnes pakeni väkivaltaisuuksia Suomeen (Aamulehti 2016). Tarinat yksittäisistä ihmiskohtaloista toivat lähemmäksi pakolaiskriisin inhimillistä puolta, mutta uutisoitaessa turvapaikanhakijoista kokonaisuutena uhkakuvat korostuivat.

Huolta herätti turvapaikanhakijoiden erilainen kulttuuritausta ja sopeutuminen suomalaisen yhteiskunnan oloihin. Ajatuksen ’kulttuurien yhteentörmäyksestä’ (*clash of civilizations*) teki 1990-luvulla laajalti tunnetuksi Samuel P. Huntington (1993), joka esitti, että kylmän sodan päättymisen jälkeen kulttuuriryhmien välisistä konflikteista tulee maailmanpolitiikkaa hallitseva elementti. Teoria elää arkiajattelussa edelleen esimerkiksi käsityksissä islamilaisen maailman ja länsivaltojen vastakkainasettelusta. Artikkelissaan Huntington (1993, 25) esittää kulttuuriryhmät tiukasti sidoksissa kukin omaan historialliseen kehitykseensä, suhteellisen muuttumattomina sekä perustavanlaatuisesti erilaisina tavoiltaan ja tottumuksiltaan. Antropologeilla on oma osuutensa tällaisen jäykän kulttuurinäkemys syntymisessä ja ihmisten vangitsemisessa kulttuuriensa edustajiksi, vaikka sittemmin antropologit ovatkin yrittäneet murtaa essentialistista näkemystä kulttuureista ja pyrkineet korostamaan niiden alati muutoksessa olevaa luonnetta kuin myös sisäistä ristiriitaisuutta (Grillo 2003, 158; Hannerz 2008, 8).

Erityisen paljon kohua herättivät turvapaikanhakijoihin liitetyt seksuaalirikokset, jotka monelle olivat osoitus sopeutumisen vaikeuksista (mm. Yle 2015e; Yle 2015f). Myös osa työntekijöistä otti aiheen puheeksi kanssani. Toisaalta raiskausjuttuja koettiin korostetun liikaakin, mutta toisaalta todettiin, että mukana oli myös paljon faktaa. Turvapaikanhakijoihin tai yleisemmin maahanmuuttajiin liitetyt seksuaaliset uhkakuvat eivät ole ilmiönä uusi tai poikkeuksellinen Euroopan kontekstissa. Esimerkiksi vaikutusvaltaisen, saksalaisen aikakauslehden Der Spiegelin englanninkielinen verkkolehti Spiegel Online (2016) julkaisi kattavan artikkelin Kölnin uudenvuodenyön 2015/2016 tapahtumista heti tammikuun alussa. Uudenvuoden juhlinta sai Kölnissä ikävän käänteen, kun useat naiset joutuivat päärautatieaseman läheisyydessä joukkoahdistelun uhreiksi. Spiegelin toimitus toteaaakin, että moni äärioikeiston edustaja riemuitsi varoitustensa toteutumisesta. Naisilla on paljon symbolista arvoa kansakunnan ja yhteisön jatkajina niin kulttuurisessa kuin reproduktiivisessa mielessä (Yuval-Davies 1997, 22–23). Tätä kautta naisiin kohdistuva häirintä voidaankin kokea koko yhteisöä loukkaavaksi. Vastauksena uhkakuvii useissa Suomen kaupungeissa aloitti toimintansa Soldiers of Odin -katupartio, joka ilmoitti tavoitteekseen turvata naisten, lasten ja suomalaisten rauhaa kaduilla (Yle 2016g).

Katupartioinnin voidaan myös ajatella olleen epäluottamuslause valtaapitäviä kohtaan ja heidän kyvyilleen hallita laajamittaista turvapaikanhakijoiden maahantuloa. Tämä heijastelee edellisessä alaluvussa kuvaamaani tapaa nähdä maahanmuutto ja turvapaikanhakijoiden saapuminen turvallisuusdiskurssista käsin, jossa valtion tehtävä on torjua vaaratekijöitä ennen kaikkea hallinnan kautta (Ibrahim & Howarth 2017, 4). Suomessa samoin kuin muualla Euroopassa keskeiseksi hallinnan välineeksi muodostui tiukennettu rajavalvonta (Yle 2015g; Yle 2015h). Maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan sydämen muodostaakin tulijoiden huolellinen tunnistaminen ja prosessointi, kuten Bridget Anderson (2017, 1530) huomauttaa, mutta pakolaiskriisin yhteydessä turvapaikanhakijat kykenivät silkan lukumääränsä voimin haastamaan EU-maiden hallinnan yritykset. Tämän joutui myös sisäministeri Petteri Orpo (Yle2015c) toteamaan ilmoittaessaan Suomen aloittavan pohjoisessa tehostetun rajavalvonnan hallitsemattoman pakolaistilanteen vuoksi.

Tiukennettua rajavalvontaa vaativat myös erilaiset kansanliikkeet, kuten ”Rajat kiinni” ja ”Suomi Ensin”, joista jälkimmäinen pyrkii viralliseksi puolueeksi ja ilmoittaa Internet-sivullaan yhdeksi agendakseen rajakontrollin lisäämisen (Suomi Ensin 2016). Randall Hansen ja Shalini Randeria (2016, 994-995) kuvaavatkin osuvasti, kuinka Euroopassa käydään taistelua rajojen hallinnasta ei vain ulkorajoilla vaan myös valtioiden sisällä. Kyse ei ole pelkästään turvapaikanhakijoista, vaan EU-valtioiden sisäisestä myllerryksestä niiden yrittäessä määritellä, mitä EU ja siihen kuulumisen 2010-luvulla oikein merkitsevät (Hafez 2015, 19). Onkin huomattava, ettei pakolaiskriisi saanut ihmisiä

liikkeelle vain vastustamaan turvapaikanhakijoiden maahantuloa, vaan lukuisat vapaaehtoiset olivat mukana pystyttämässä vastaanottokeskuksia, turvapaikanhakijoiden tukimielenosoitukset keräsivät runsaasti osanottajia ja vastauksena Soldiers of Odin-katupartiolle Tampereella toimi edellä mainitun toimintaa parodioiva Loldiers of Odin ja Joensuussa kaduille hyvää henkeä loivat Kyllikin siskot (Yle 2016h; Yle2016i). Vastakkaisten suhtautumisten ääripäät saivat paljon näkyvyyttä niin uutisissa kuin sosiaalisessa mediassa, ja Sisäministeriön (2017, 45–46) toteuttamassa Kansalaismielipidetutkimuksessa kävikin ilmi, että vallitsevassa keskustelukulttuurissa maltillisesti suhtautuvat kokivat vaikeaksi tuoda oman kantansa esiin, jolloin pieni joukko ääripään edustajia pääsi julkisuudessa määrittämään keskustelun kulkua.

Vuoden 2015 pakolaiskriisistä muodostui siis olennainen osa Suomen (ja muiden EU-maiden) sisäpolitiikkaa ulkopoliitikan lisäksi. Maahanmuuttovastaisuuden on yksilötasolla huomattu ennustavan populistisen puolueen kannattamista, kun taas äkillisten, suurten väestömuutosten on havaittu lisäävän maahanmuuttovastaisuutta. Medialla puolestaan on tärkeä rooli ihmisten tiedottamisessa menossa olevasta muutoksesta ja siten mielipiteiden muokkaajana, mikä nähtiin myös vuoden 2015 tapahtumien yhteydessä. (de Vreese & Boomgaarden 2005, 64; Hopkins 2010,40.) Populismi on kasvattanut suosiotaan Euroopassa jo pitkään ja pakolaiskriisin myötä monen äärioikeiston kansallismielisen puolueen kannatus vahvistui entisestään (Peters & Besley 2015, 1371; Vieten & Poynting 2016; Zunes 2017,1). Suomessa tilanteen mielenkiintoiseksi teki, että juuri ennen turvapaikanhakijoiden määrän huomattavaa lisääntymistä keväällä 2015 pidetyissä eduskuntavaaleissa populistinen Perussuomalaiset nousi Suomen toiseksi suurimmaksi puolueeksi ja mukaan hallitukseen (Yle 2015i). Sen selvittäminen, mikä merkitys pakolaiskriisillä oli hallitusvastuussa olevan puolueen dramaattiseen hajoamiseen kesällä 2017, jää tämän tutkielman ulkopuolelle, mutta joitakin arvailuja voi tehdä sen perusteella, kuinka merkittävään osaan maahanmuuttokysymykset nousivat.

Perussuomalaiset ajautui hankalaan tilanteeseen: Poliitikot ovat vastuussa äänestäjilleen ja joutuvat ottamaan näiden mielipiteen huomioon samalla, kun kansainväliset sopimukset kuitenkin rajoittavat heidän toimintamahdollisuuksiaan (Baldacchino & Sammut 2016, 232). Samaan aikaan eurooppalaiselle politiikalle on leimallista maahantulon kontrolloinnin epäonnistumisten käyttäminen surutta hyväksi maahanmuuttovastaisen agendan ajamiseen (Anderson 2017, 1532;). Puolueen johto joutui hallituksessa ottamaan myös hallituskumppanit huomioon, mikä ei liene miellyttänyt osaa kenttäväestä ja äänestäjistä. Puolueen hajoaminen alkoi maahanmuuttokriittikkona tunnetun Jussi Halla-ahon noustessa Perussuomalaisten puheenjohtajaksi. Keskusta ja Kokoomus eivät katsoneet voivansa jatkaa hallituksessa Perussuomalaisten kanssa arvoerojen vuoksi, mikä

lähestulkoon johti hallituksen kaatumiseen. Halla-aho vaati maahanmuuttopolitiikan tiukentamista, mitä pääministeri Juha Sipilä ei pitänyt mahdollisena (Yle 2017b). Hallituskriisiltä välttyttiin, kun maltillisempaa linjaa edustavat Perussuomalaisten eduskuntaryhmän edustajat, mukaan lukien entinen puheenjohtaja Timo Soini, muodostivat uuden eduskuntaryhmän, Uusi vaihtoehto, jonka kanssa hallitus jatkoi toimintaansa. Vaikka Perussuomalaisten hajoaminen ei ollut osa sitä mielipideilmastoa, joka vallitsi aineistoni ytimen muodostavan kenttämateriaalin keräämisen aikana, kuvaa se kuitenkin osuvasti sitä myllerrystä, jota Suomessa ja EU:ssa käydään eurooppalaisten arvojen ja ihanteiden määrittelemiseksi. Tämä keskustelu puolestaan oli merkittävässä asemassa talvella 2016 aineistoa kerätessäni ja siihen myös vastaanottokeskuksen työntekijät ottivat kantaa.

Tämän alaluvun tavoitteena oli tuoda vuoden 2015 pakolaiskriisin vaikutuksia EU-tasolta kansalliselle tasolle. Painotus on ollut poliittisen ja julkisen mielipideilmaston kuvaamisessa sekä siinä, millaisia konkreettisia tekoja suomalaiset tekivät sopeutuakseen turvapaikanhakijoiden laajamittaiseen maahantuloon. Seuraava alaluku menee vielä syvemmälle vastaanottotoiminnan käytänteisiin.

2.3 Turvapaikan hakeminen Suomessa

Turvapaikkaprosessin käynnistäminen on näennäisen yksinkertaista. Hakijan pitää saapua Suomeen ja ilmoittautua turvapaikanhakijaksi rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille (Migri 2017a). Tämä kuitenkin vasta käynnistää prosessin, jonka kaikissa vaiheissa kuluu paljon aikaa. Syrjäisen sijaintinsa vuoksi Suomeen ei myöskään ole aivan yksinkertaista päästä. Osana unionin yhteistä turvapaikkapolitiikkaa säädetyn Dublin-asetuksen mukaan turvapaikkahakemuksen käsittelystä on ensisijaisesti vastuussa se jäsenvaltio, johon hakija ensimmäisenä saapuu (Dublin III 2013, 13 artikla; Tarvainen 2016, 63–65). Asetus saattaa jäsenmaat eriarvoiseen asemaan, sillä turvapaikanhakijoiden paine kohdistuu erityisesti EU:n etelärajalla sijaitseviin valtioihin niiden sijaitessa lähimpänä Lähi-idän ja Afrikan konflikti-alueita. Vuoden 2015 runsaiden tulijamäärien vuoksi Dublin-asetuksesta lipsuttiinkin ja turvapaikanhakijat pääsivät kulkemaan rekisteröimättä kohti pohjoista. (Nancheva 2015, 444; Trauner 2016, 319.) Niinpä Suomeenkin saapui ennätysmäärä hakijoita, vaikka se tarkoitti kulkemista ensin lukuisten EU-maiden läpi. Jättäessään turvapaikkahakemuksen Suomen viranomaisille, hakijasta otetaan sormenjäljet, joita verrataan Eurodac-tietokantaan. Eurodac-tietokannan on tarkoitus nopeuttaa Dublin-asetuksen valvontaa, sillä sormenjälkien perusteella

viranomaiset näkevät, onko kyseinen henkilö jo jättänyt hakemuksen jossakin toisessa jäsenvaltiossa (Eurodac 2000). Jos näin on, Suomi ei ota hakemusta käsiteltäväkseen.

Jos rekisteristä ei löydy mainintaa turvapaikanhakijasta, tämä ohjataan vastaanottokeskukseen odottamaan kutsua turvapaikkapuhutteluun. Turvapaikkapuhuttelussa Maahanmuuttovirasto (Migri) selvittää hakijan henkilöllisyyden ja reitin. Puhuttelu jatkuu turvapaikkahaastatteluna, jonka perusteella päätetään, myönnetäänkö hakijalle Geneven sopimuksen mukainen pakolaisasema tai onko hän toissijaisen suojelun tarpeessa. (Siirto & Laihia 2016, 121–122.) Turvapaikkahaastattelussa hakijan kertomuksen todenperäisyyttä arvioidaan monin eri tavoin ja kirjallisten dokumenttien lisäksi myös hakijan kehon kertomaa viestiä arvioidaan (esimerkiksi käyttäytymistä tai puhuttua kieltä) (Puumala 2017, 73–75). Hakemus käsitellään aina yksilöllisesti, mutta koska turvapaikansaamisen ehdot on määritelty niin väljästi, jättävät ne paljon tulkinnanvaraa. Maahanmuuttovirasto määrittää turvapaikan saamisen ehdot seuraavasti:

”Sinulle annetaan turvapaikka, jos oleskelet kotimaasi tai pysyvän asuinmaasi ulkopuolella siitä syystä, että sinulla on perusteltu syy pelätä siellä vainoa. Vainon syyn tulee olla alkuperä, uskonto, kansallisuus, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuuluminen tai poliittinen mielipide. Lisäksi edellytetään, että olet pelkosi vuoksi haluton turvautumaan kyseisen valtion suojeluun...” (Migri 2017b).

Koska vainoa ei määritellä tämän tarkemmin, riippuu se aina sen hetkisestä tilanteesta ja turvapaikkapoliittisista linjauksista. (Jauhiainen 2017, 16; Tarvainen 2016, 62.) Tilanteesta haastavan tekee sekin, kuten Laura Tarvainen (2016, 62) huomauttaa, ettei pakolaissopimuksessa mainita henkilökohtaisen vainon lisäksi muita syitä paeta, kuten sotaa, luonnonkatastrofeja, nälänhätää, epäinhimillisen kohtelun tai väkivallan uhkaa. Silti esimerkiksi ilmastonmuutoksen pakottama muuttoliike tulee todennäköisesti tulevaisuudessa vain kasvamaan, kun osa nykyisistä asutusalueista muuttuu elinkelvottomiksi. Vain neljäsosa (27%) hakijoista täytti vuonna 2016 turvapaikansaamisen ehdot (Jauhiainen 2017, 7). Turvapaikan lisäksi Suomi myöntää myös oleskelulupia toissijaisen suojelun perusteella. Sen voi saada, jos hakija ei ole oikeutettu turvapaikkaan, mutta häntä uhkaa kuolemanrangaistus, teloitus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus kotimaassa tai pysyvässä asuinmaassa, tai hakija joutuu vakavaan vaaraan siellä vallitsevan aseellisen selkkauksen vuoksi (Migri 2017b).

Jos turvapaikka tai oleskelulupa myönnetään, hakija voi jäädä odottamaan kuntapaikkaa, eli jonkin kunnan tarjoamaa asuntoa, tai hän voi etsiä asunnon itse. Kielteisen päätöksen saaneet voivat valittaa

päätöksestä hallinto-oikeuteen, mutta se ei keskeytä käännätyssprosessia, vaan hakija voi joutua odottamaan päätöstä maassa, johon hänet on käännätetty. (Siirto & Laihia 2016, 123–124.) Osa kielteisen päätöksen saaneista saattaa jäädä maahan ilman oleskelulupaa, jolloin heistä tulee niin kutsuttuja paperittomia. Suurempi ryhmä Suomessa ovat kuitenkin uuspaperittomat, jotka ovat saaneet kielteisen turvapaikkapäätöksen, mutta joiden käännätystä ei voida toteuttaa, esimerkiksi siitä syystä, ettei Suomella ole palautussopimusta kyseiseen valtioon. Näin on Irakin tapauksessa, mistä johtuen paperittomien määrä on Suomessa kasvussa. (Gadd 2017, 133.)

Suurin osa turvapaikanhakijoista asuu hakuprosessin ajan vastaanottokeskuksessa, mutta yksityismajoituskin on mahdollista. Turvapaikanhakijan asioita kuitenkin hoidetaan määrätyn vastaanottokeskuksen kautta. (Siirto & Laihia 2016, 126–127.) Suomessa vastaanottokeskuksia ylläpitävät useat eri tahot, kuten valtio, kirkko ja järjestöt. Suurin järjestötoimija Suomen Punainen Risti (SPR) vastasi myös tutkimani yksikön toiminnasta. Vastaanottolaki (746/2011, koko nimeltään laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta) säättää turvapaikanhakijoille kuuluvista palveluista, joihin kuuluvat majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Vastaanottokeskuksilla on olemassa erilaisia toiminnan tavoitteita: Odotuskeskus vastaa tavallista vastaanottokeskusta, transit-keskuksissa on tarkoitus oleskella vain turvapaikkapuhutteluun kuluva aika ja alaikäisille turvapaikanhakijoille on suunnattu ryhmäkoteja ja tukiasuntoloita. Lisäksi hetken aikaa Torniossa toimi järjestelykeskus, jonka oli tarkoitus keskittää ja helpottaa tulijoiden rekisteröintiä. (Koistinen 2017, 52; Yle 2015j.) Vastaanottokeskusten toimintaan vaikuttavat paljon myös siellä aikaansa viettävät ihmiset, niin työntekijät kuin turvapaikanhakijat.

Toinen luku on kartoittanut ilmiötä, joka tuli tunnetuksi Euroopan vuoden 2015 pakolaiskriisinä. Nykyisenlainen, oikeudellinen pakolaisuus on historiallisen, ideologisen, taloudellisen, poliittisen ja yhteiskunnallisen kehityksen tulosta. Ratkaisevaa oli humanitaarisen ajattelun ja ihmisoikeusdiskurssin syntyminen toisen maailmansodan jälkeen. Euroopan unionin nykyinen, yhteinen turvapaikkapolitiikka pohjaa vuoden 1951 Geneven pakolaissopimukseen, mutta sen painopiste on siirtynyt turvapaikanhakijoiden oikeuksien suojelemisesta maahantulon hallintaan. Samalla, kun unionin sisäraajat ovat liudentuneet, ovat ulkorajat muuttuneet aina vain tiukemmin valvotuiksi. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa edes turvapaikanhakijoilla ei ole laillisia keinoja päästä unionin alueelle. Vuonna 2015 tulijamäärät kasvoivat kuitenkin niin suuriksi, että olemassa olevat hallinnan mekanismit eivät toimineet. Tämä aiheutti mediakohun niin Euroopassa kuin Suomessa. Suomi ei ollut varautunut riittävästi äkilliseen, laajamittaiseen turvapaikanhakijoiden

maahantuloon ja viranomaistoimijat olivatkin melkoisen haasteen edessä etsiessään majoituspaikkoja turvapaikanhakijoille. Osassa suomalaisista tilanne herätti syvää huolta, toiset puolestaan yrittivät löytää keinoja turvapaikanhakijoiden auttamiseksi. Monivaiheinen turvapaikkaprosessi on EU:n ja kansallisen lainsäädännön ohjaamaa ja sidoksissa poliittiseen tilanteeseen sekä Suomessa että hakijoiden lähtömaassa. Tutkimani vastaanottokeskuksen työntekijät toimivat (suurelta osin tiedostamattaan) osana tätä kansallisen ja kansainvälisen lainsäädännön, politiikan ja mielipideilmaston kenttää. Seuraavassa luvussa on aika kääntää katse turvapaikanhakijoista ja pakolaiskriisistä siihen mekanismiin, jolla kansallisvaltiot ovat yrittäneet liikkumista alueelleen ja alueellaan hallita: rajoihin, sanan koko moniulotteisessa merkityksessä.

3 Rajoista rajaseutuun – osallisuuden reunaehdot

Kuten toinen luku jo paljasti, vapaan liikkuvuuden ja yhä tiiviimmän valtioiden välisen yhteistyön Euroopassa rajoilla on edelleen merkitystä. Näin siitäkkin huolimatta, että 1990-luvulla osa tutkijoista ennakoivat siirtymistä kansallisvaltioiden jälkeiseen, rajattomaan aikaan (esim. Ohmae 1995, 11; Strange 1996, 3–4). Globalisaatio muokkaa rajoja, mutta suunta ei ole aina yksinkertaisesti avoimempaa kohti. Tämän osoittivat viimeistään vuoden 2015 pakolaiskriisin pyörteissä rakennetut raja-aidat. Rajat ovat kuitenkin paljon muutakin kuin raja-aitoja, tarkastuspisteitä ja matkustusasiakirjoja. Toinen luku kartoittaa, mitä rajat voivat olla tämän päivän muuttuvassa, nopeiden ja halpojen kulkuyhteyksien yhteen tuomassa maailmassa. Tyhjentävää kuvausta siitä, mitä rajat ovat, on mahdotonta antaa, sillä selitysmalleja on paljon ja tutkijat ovat yhtä mieltä lähinnä siitä, että rajoja on erilaisia (Brunet-Jailly 2005, 642). Keskitynkin tarkastelemaan niitä rajateorioita, joiden avulla parhaiten pystyn selittämään vastaanottokeskuksen moniulotteista arkea.

Ensimmäinen alaluku käsittelee, kuinka valtiorajat sellaisena kuin ne arkiajattelussa usein ymmärretään ovat tulleet oleviksi, mitä rajat varsinaisesti edes ovat ja mikä tarkoitus niillä on. Tämä luo pohjaa toisessa alaluvussa esiteltävälle ajatukselle, että globaalissa maailmassa rajojen luonne on muuttunut vaikeasti kartalle vangittavaksi rajaseuduksi. Rajaseutu kuitenkin säilyttää samat tehtävät, joita rajoilla on. Lisäksi alaluku esittelee toisen tärkeän käsitteen, muuttoliiketeollisuuden, joka on

olennaisesti yhteydessä rajaseutuun. Muuttoliiketeollisuus luo uudenlaisia rajaseutuja samalla, kun rajaseudulla harjoitettava liikkumisen hallinta kasvattaa teollisuutta entisestään.

3.1 Rajat kansallisvaltioiden maailmassa

Peruskoulun alaluokilla maantieto oli mieliaineitani. Kartasto ja sen kuvat maanosista, joita paksut, punaiset viivat halkoivat valtioihin, jaksoivat kiehtoa mieltäni. Ensimmäiset rajojen tutkijat lienevätkin olleet kartantekijöitä kirjaimellisesti kartoittamassa kuningaskuntaa (Brunet-Jailly 2005 635; Kolossov 2005, 607). Kartasto kuvaa valtiokeskeistä maailmankuvaa, jossa rajojen esittäminen yhdessä maantieteellisten piirteiden (kuten, jokien, merien, vuoristojen ja aavikoiden) rinnalla palvelee niiden luonnollistamista, ikään kuin rajatkin olisivat osa ”luonnollista” maailmaa. Rajat ovat kuitenkin sopimuksenvaraisia instituutioita, samoin kuin niiden rajaamat valtiot, ja ovat sopimusluonteensa vuoksi jatkuvan uudelleen neuvottelun kohteena (Paasi 1998, 75–76). Nykyisen poliittisen järjestelmän kannalta merkittävä neuvottelu käytiin jo melkein neljäsataa vuotta sitten sen ajan eurooppalaisten suurvaltojen välillä. Neuvottelujen tuloksena syntyi 1648 Westfalenin rauha, joka käynnisti kehityksen kohti valtiokeskeistä maailmanjärjestystä. (Croxton 1999, 592; Falk 2002, 312–313.) Samassa yhteydessä valtion maa-alueen tarkasta rajaamisesta tuli tärkeää, jotta tiedettiin, mihin asti valtion suvereeni valta ulottuu.

Valtioiden suvereniteetti, jonka tässä kohtaa ymmärrän keskitetyn hallinnon (oli se sitten hallitsija tai demokraattinen instituutio) oikeudeksi käyttää ehdotonta, riippumatonta valtaa omalla alueellaan, oli pitkään kansainvälistä politiikkaa ohjaava periaate, jonka globaali kehitys on kuitenkin haastanut useaan otteeseen. Kansainvälinen yhteistyö esimerkiksi ihmisoikeuksien edistämiseksi on johtanut jälleen uusiin neuvotteluihin valtion ja rajojen luonteesta. Euroopan unioni on paljon käytetty esimerkki uudenlaisesta yllirajaisesta toimijasta, jossa valtioiden välinen yhteistyö globaalin ajan ongelmien ratkaisemiseksi nousee valtiokeskeistä politiikkaa tärkeämmäksi. (Albert 1998, 56; Diez, Manners & Whitman 2011, 118–119; Krasner 2001, 233–239.) Eurooppalaisella yhteistyöllä on ollut suora vaikutus myös rajoihin, jotka ovat liudentuneet unionin sisällä, vaikka ovatkin sitten vahvistuneet entisestään unionin ulkorajoilla. Kansainvälisten suhteiden muutokset heijastuvat siten myös ymmärrykseen rajojen merkityksestä.

Rajojen perimmäinen luonne on eronteko, sisäpuolen erottaminen ulkopuolisesta, mikä pätee niin valtioalueisiin kuin ihmisryhmiin tai vaikkapa ideologioihin. Rajanveto on yhteydessä identiteetin

muodostamiseen, kun sisäryhmän luonnetta tehdään ymmärrettäväksi vertaamalla sitä ulkopuolisiin, eli siihen, keitä tai mitä sisäryhmäläiset *eivät* ole. Käyttääkseni arkisesta rajanvedosta suomalaista esimerkkiä, joka nousi keskeiseksi keskustelussa turvapaikanhakijoista: Suvakki ei voi olla yhtä aikaa rasisti ja päinvastoin. Yksi tärkeimmistä rajojen tehtävistä on siis suojata sisäpuolta tai 'Meitä' vahingolliselta tai muuten vain epätoivotulta ulkopuolelta, niiltä 'Toisilta' (Newman 2003, 14; Kolossov 2005, 618–619). Euroopan unionin yhdyttyessä sisärajojen purku tapahtui vahvasti talouden ehdoilla, mutta tärkeää lienee ollut, ettei toisia eurooppalaisia nähty kulttuurisena tai yhteisöllisenä uhkana, jota vastaan olisi tarvinnut suojautua. Tämä onkin varsin perustava muutos ajattelussa, sillä Euroopan maat eivät aina ole olleet sopuisia naapureita, minkä maanosan historia jo osoittaa. (Newman 2003, 21; Pastore & Henry 2016, 48.) Silti rajojen avoimuus on koko ajan aiheuttanut myös huolta eikä vasta ensimmäistä kertaa vuoden 2015 pakolaiskriisin yhteydessä. Unionin yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan luominen, jota käsittelin toisessa luvussa, on yrittänyt EU-tasolla vastata näihin pelkoihin.

EU:n laajentuminen on tarkoittanut, että myös unionin kansalaisten joukko on monimuotoistunut. Samalla huoli paikallisen erityisyyden, kansallisen identiteetin ja koko kansallisvaltion säilymisestä on lisääntynyt. Vastaava reaktio on havaittu yleisemminkin globalisoitumisen yhteydessä, ei vain Euroopan yhdyntymisen. (Brambilla 2015, 15; Kolossov 2005, 629; McLaren 2002, 554.) Esimerkiksi Iso-Britannia on ollut jo pitkään varsin EU-vastainen, mikä lisääntyi entisestään unionin laajetessa itään 2004 ja 2007. Britit suhtautuivat kielteisesti idästä saapuvaan muuttoliikkeeseen ja näkivät sen olevan seurausta unioniin kuulumisesta. Maahanmuuttovastaisuus yhdistyi EU-vastaisuuteen ja johti lopulta Iso-Britannian kansanäänestyksen pohjalta tehtyyn päätökseen erota unionista kesällä 2016. (Goodwin & Milazzo 2017, 455; Ibrahim & Howarth 2007, 6.) Yli puolet briteistä halusi siis suljetumpia rajoja, ei avoimempia. Siihen nähden, kuinka olennainen osa liike (niin ihmisten, tavaroiden kuin ajatusten) on tämän päivän maailmaa, on hämmästyttävää, että liikkuminen edelleen usein nähdään poikkeamaksi ihmiselämän normaalista kulusta (Nancheva 2015, 440). Tämä kertoo, kuinka vahvasti länsimainen ajattelu on yhä sidoksissa nationalistiseen käsitykseen maailman jakautumisesta kansakuntiin, joilla on yhteinen kieli, kulttuuri sekä historia ja jotka on mahdollista sijoittaa maailmankartalla tietyille alueille, mieluiten omiin valtioihinsa turvallisesti omien rajojensa sisälle.

Arkiajatteluun sisäistetty 'asioiden kansallinen järjestys' (*national order of things*), siis oletus kansojen ja samalla kulttuurien sidoksisuudesta maa-alueisiin, näkyy Malkin (1992) mukaan esimerkiksi kielessä. Valtion synonyymina käytetään usein sanaa 'maa', johon maassa asuva kansa on 'juurtunut'. Lisäksi kansallista identiteettiä rakennetaan kertomuksilla, joissa maa-alueen ja

ihmisten tarinat kietoutuvat toisiinsa (Paasi 1998, 75–76). Esimerkiksi kouluissa opetetaan Suomen historiaa, joka kertoo, kuinka tällä kyseisellä maakaistaleella asuvista ihmisistä on tullut suomalaisia monien rajamuutosten ja veristen kamppailujen jälkeen. Kansakunta onkin Benedict Andersonin (2006, 6) sanoin kuvitteellinen yhteisö (*imagined community*), jonka kuvitteellisuus pohjautuu siihen, että todellisuudessa valtaosa kansakunnan edustajista ei koskaan edes tapaa toisiaan, mutta kokee silti kuuluvansa samaan yhteisöön. Joillekin pelkästään kadulla kuultu vieras kielikin voi siten tuntua uhkaavalta, sillä se ei voi lisätä omaa ääntään suureen kansalliseen kertomukseen, vaan tekee siihen poikkeamia.

Tämä niin kutsuttu kulttuurinen uhka nousi erityisen ajankohtaiseksi vuoden 2015 pakolaiskriisin yhteydessä, sillä suurin osa turvapaikanhakijoista oli kotoisin muslimienemmistöisiltä alueilta: eniten turvapaikanhakijoita Eurooppaan saapui Syyriasta, Afganistanista ja Irakista (Eurostat 2016a). Kertomusta muslimeista kulttuurisesti uhkaavina toisina, joiden tavat ja arvot eivät sovi yhteen eurooppalaisten kanssa, on rakennettu jo keskiajalta lähtien (Matar 2009). Onkin hyvä huomata, että maahanmuuttovastaiset asenteet eivät kohdistu kaikkiin ryhmiin samalla tavalla (esim. Bloom, Arian & Lahav 2015; Ford 2011). Maahanmuuttoon liitetyt uhkakuvat jaetaan yleensä kulttuuriin sekä materiaaliin (esimerkiksi taistelu työpaikoista tai sosiaalietuuksista). Näiden lisäksi Timothy Hellwig ja Abdulkader Sinno (2017, 341) erottavat vielä turvallisuuteen ja rikollisuuteen liitetyt uhat. Heidän tutkimuksessaan kävi ilmi, että muslimeihin liitetään etenkin kulttuuriin ja turvallisuuteen liittyviä uhkakuvia (em., 352). Näiden uhkakuvien voi olettaa voimistuneen laajamittaisen, muslimitaustaisten turvapaikanhakijoiden maahantulon myötä, jolloin islamiin liitetyt ulkoiset tunnuspiirteet, kuten pukeutuminen, ovat saaneet enemmän näkyvyyttä julkisessa tilassa, ja viime vuosina tapahtuneiden, radikaali-islamiin liitettyjen terroritekojen myötä. Muslimimaista tulevaan maahanmuuttoon suhtaudutaankin hyvin kielteisesti, mikä näkyi myös helmikuussa 2017 julkaistussa Chatham Housen tutkimuksessa (Goodwin, Raines & Cutts 2017). Kymmenen tutkitun maan keskiarvon mukaan 55 % eurooppalaisista uskoo, että kaikki maahanmuutto muslimimaista tulisi jatkossa estää.

Rajat eivät olekaan yksiselitteisesti joko heikkoja tai vahvoja, vaan ne käyttäytyvät eri tavoin eri ryhmien kohdalla. Yhdysvaltain presidentti Donald Trump tarjosi tästä erinomaisen konkreettisen esimerkin määritessään tilapäisen maahantulokiellon Irakin, Iranin, Jemenin, Libyan, Somalian, Sudanin ja Syyrian kansalaisille pian virkaanastumisensa jälkeen tammikuussa 2017 (Yle 2017c). Siinä, missä toiset pääsevät ylittämään rajan, toisten kohdalla se on läpäisemätön. Rajat ovat siten aina yhteydessä valtaan (Newman 2003, 22; Paasi 1998, 82–83; 2009). Valta kietoutuu yhteiskunnan, kansakunnan, valtion ja rajojen rakenteisiin monin tavoin. Valtaa on päättää, kuka saa jäädä ja kuka

käännytetään pois. Valtaa on käyttää turvapaikanhakijoiden lähtömaista tehtyjä turvallisuuskatsauksia osana hakemuksen arviointia (Migri 2017c). Valtaa on myös päättää rakentaa muuri tai aita valtion rajalle. Vladimir Kolossovin (2005, 619) sanoja lainatakseni aita on viimeinen keino eristäytyä epätoivotusta Toisesta, jos hänestä ei ole muuten mahdollista päästä eroon tai häntä ei voi hallita tai alistaa. Toisin sanoen on valtaa päättää olla olematta tekemisissä Toisen kanssa. Kartoittaessaan rajojen tutkimuksen haasteita, Henk van Houtum (2005, 677) esittääkin tärkeän kysymyksen: Mihin asti on moraalisesti oikeutettua suojella itseämme kiistämällä toisilta oikeus alueelle pääsyyn? Vastaus vaihdellee paljon sen mukaan, kysytäänkö se esimerkiksi ihmisoikeusjärjestöltä vai valtion hallinnolta.

Tässä alaluvussa olen pyrkinyt selittämään, kuinka rajat poliittisena instituutiona ovat tulleet oleviksi ja kuinka ne sen jälkeen ovat kietoutuneet monin tavoin käsityksiin kansakunnasta, sen identiteetistä, jatkuvuudesta ja turvallisuudesta sekä kysymyksiin vallasta. Siitäkin huolimatta, että olen korostanut rajojen muuttuvaa, konstruktivistista luonnetta, olen pääosin pysytellyt käsityksessä rajoista kahden valtion välisenä tilana. Nyt on kuitenkin aika irrottaa rajat kartalta ja huomata, että järjestykseen tähtäävinä sosiaalisina käytäntöinä rajat ovat, Anssi Paasia (2009, 224) mukaillen, levinneet kaikkialle yhteiskuntaan. Vastaanottokeskukset ovat tästä hyvä esimerkki.

Vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijat kootaan yhteen, hallittuun tilaan, jota on helppo pitää silmällä, jonka kautta viranomaisvuorovaikutus tapahtuu ja jotka ovat usein sivussa paikallisista. Toisin sanoen ne säätelevät ulkopuolisiksi katsottujen turvapaikanhakijoiden kulkua sisäryhmän alueella ja pitävät ryhmät erillään. Van Houtumin (2005, 677) mukaan ihmismaantieteen psykoanalyttinen käänne näkee rajojen tarkoituksena itsen etäännyttämisen Toisesta, jotta kuva tai unelma itsestä voitaisiin säilyttää epävarmuuden aikoina. Koska ihmiset reagoivat herkemmin äkilliseen väestölliseen muutokseen kuin olemassa olevaan monimuotoisuuteen (Hopkins 2010, 40), voidaan vastaanottokeskusten ajatella toimivan osittain aidankaltaisena instituutiona, jossa levottomuutta herättävät turvapaikanhakijat voidaan etäännyttää paikallisesta elinpiiristä. Käsitteellä 'raja' on kuitenkin oma historiallinen painolastinsa eikä se yksinään pysty selittämään niitä monien eri tekijöiden ja toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita, jotka vastaanottokeskuksen arjessa vaikuttavat. Tutkielmassani vastaanottokeskukset eivät olekaan osa rajaa, vaan *rajaseutua*, joka on englanninkielisen *borderscape*-käsitteen innoittama. Seuraava alaluku syventää ymmärrystä rajaseudun luonteesta ja esittelee myös toisen hankalasti suomeksi kääntyvän käsitteen, *muuttoliiketeollisuuden* (*migration industries*).

3.2 Rajaseutu sekä muuttoliiketeollisuus sen muokkaajana

Globaalissa maailmassa, jossa mikään ei tunnu pysyvän paikallaan ja muuttumattomana, on rajoistakin tullut vaikeasti paikannettavia ja määriteltäviä. Tämän häilyvyyden tavoittamiseen tarvitaan myös uudenlaisia käsitteellisiä työkaluja. Oma ymmärrykseni pohjaa *borderscape*-käsitteeseen, joka työssäni suomentuu rajaseuduksi. Käytän suomennosta kuitenkin vain silloin, kun viittaan käsitteeseen niin kuin sen itse ymmärrän, sillä yhtenäistä tapaa käyttää käsitettä ei ole vielä olemassa. Esimerkiksi Australian pakolaispolitiikkaa tutkinut Suvendrini Perera (2007, 206) kuvaa *borderscape*-alueeksi vyöhykettä Australian ympärillä, jota ei voi paikantaa lineaarisesti rajaksi. Valtio kurottaa valtaansa vuoroin maantieteellisesti määriteltujen rajojensa yli, vuoroin kutistuu sulkemalla uloimmat saaret pois riippuen siitä, kumpi palvelee valtion intressejä. Rajat ovat siis jatkuvassa muutoksessa. Yksityisten turvallisuusalan yritysten merkitystä Euroopan rajojen rakentamisessa tarkasteleva Martin Lemberg-Pedersen (2013, 152) näkee rajat dynaamiseksi ja monitahoiseksi ilmiöksi, jotka ovat sekä julkisten että yksityisten toimijoiden intervention kohde. Rajat tulevat määritellyiksi uudestaan, kun julkinen valta ulkoistaa niiden valvonnan yksityisille toimijoille. Nämä näkemykset *borderscape*:sta ovat kuitenkin vielä osittain sidoksissa maa-alueeseen.

Itseäni kiinnostaa enemmän rajojen luominen ja ylläpitäminen jokapäiväisissä arkisissa kohtaamisissa, joita Anssi Paasi (1998, 76) kuvaa tarkastellessaan rajojen symbolista merkitystä kansakunnan alueellisen identiteetin ylläpitäjinä. Hänen mukaansa rajat ilmenevät muun muassa koulutuksessa, mediassa, kirjallisuudessa, muistelmassa ja seremonioissa. Prem Kumar Rajaram ja Carl Grundy-Warr (2007) kirjoittavatkin toimittamansa *Borderscapes*-teoksen johdannossa termin toimivan avauksena tutkia rajoja liikkuvina, näkökulmallisina ja suhteellisina. Samassa teoksessa Nevzat Soguk (2007, 284–285) huomauttaa nykypäivän rajojen kätkeytyvän kulttuuriin, rotuun luokkaan ja sukupuoleen, joissa ne vaivihkaa erottelevat ihmisiä eri ryhmiin. Tarkastellessaan *borderscape*:n käsitteellistä potentiaalia Chiara Brambilla (2015) puolestaan antaa paljon hyviä näkökulmia käsitteen käyttöön. Häntä lainaten *borderscape*-käsitteessä rajat määrittävät vakiintumattomaksi poliittisten, taloudellisten, yhteisöllisten ja kulttuuristen neuvottelujen, vaateiden ja vastavaateiden kentäksi; geo-poliittis-kulttuuriseksi laitamaksi, joka ei ole koskaan marginaalissa, vaan pikemminkin sosiaalisen järjestäytymisen ja muutoksen moottori (em. 26). Kaikkia näitä määritelmiä yhdistää tutkijoiden pyrkimys tavoittaa rajojen jatkuvasti muuttuva, moniulotteinen ja -merkityksinen luonne.

Ottaessaan käyttöön *-scape*-päätteen antropologi Arjun Appadurai (1996) kuvasi globaaleja kulttuurivirtoja eräänlaisiksi maisemiksi (*landscapes*), joita hän määritteli yhteensä viisi erilaista (*ethnoscapes, mediascapes, technoscapes, financescapes* ja *ideoscapes*). Maiseman tapaan nämä globaalit suhteet muuttuvat sen mukaan, mistä niitä katsotaan, ja ovat siten sidoksissa muun muassa historialliseen ja poliittiseen tilanteeseen. Samoin *borderscape* on sidoksissa vallitseviin olosuhteisiin ja näyttäytyy erilaisena eri toimijoille. (Brambilla 2015, 22.) Rajaseutu minun käyttämänäni onkin metafora sille harmaalle vyöhykkeelle, jossa käydään kamppailua kuulumisesta, neuvotellaan kuulumisen ehdoista ja luodaan uudenlaisia tapoja jäsentää maailmaa. Vastaanottokeskuksen tarkasteleminen osana rajaseutua auttaa minua hahmottamaan arkisia kohtaamisia osana paljon laajempaa suhteiden verkostoa. Toisin sanoen tutkin suomalaisen vastaanottokeskuksen rakenteita vältellen kuitenkin sortumasta 'metodologiseen nationalismiin'. Andreas Wimmer ja Nina Glick Schiller (2002, 302–308) määrittävät metodologiselle nationalismille kolme ulottuvuutta: kansallisen kehikon huomiotta jättäminen tutkittaessa modernia, kansallisten diskurssien, lojaliteettien ja historioiden ottaminen itsestään selvyyksinä, sekä tutkimuksen rajaaminen kansallisvaltion sisään ikään kuin se muodostaisi luonnollisen tutkimusyksikön. Rajaseutu toimii määritelmällisesti kaikkia näitä ulottuvuuksia vastaan.

Otan käyttöön vielä yhden käsitteen tarkastellakseni vastaanottokeskuksen luonnetta osana rajaseutua ja globaaleja riippuvuussuhteita. Tutkimani vastaanottokeskus, sen työntekijät, jopa minä itse tätä tutkielmaa kirjoittaessani olemme osa yhtä suurta *muuttoliiketeollisuutta* (*migration industries*). Ajatus on lähtöisin Ninna Nyberg Sørensenilta ja Thomas Gammeltoft-Hansenilta (2013, 1–23), jotka tahtovat käsitteellä kiinnittää huomiota siihen, kuinka suurenluokan liiketoimintaa ihmisten liikkumisesta on tullut. Tutkielmani kannalta tämä on tärkeä huomio, sillä se tuo keskusteluun vastaanottokeskuksen arjesta ulottuvuuden, jossa turvapaikanhakijoiden liikkuminen ei ole vain työntö- ja vetotekijöiden summapeliä eivätkä työntekijät valtiohallinnon persoonattomia edustajia. Teollisuus rakentuu kahden perustavan, toisilleen vastakkaisen pyrkimyksen varaan: Toisten haluun liikkua ja toisten haluun hallita tuota liikkumista (em. 2). Tästä on syntynyt omituinen kierre, jota olen ison osan tähänastisesta tutkielmastani kuvannut mainitsematta kuitenkaan muuttoliiketeollisuutta tai ottamatta kantaa rahavirtoihin, joita suunnataan sekä rajavalvonnan tekniikoihin että keinoihin kiertää niitä. Teollisuus ulottuu kaikkialle maailmaan, mutta keskityn tässä tarkastelemaan sen toimintaa Euroopan unionin kontekstissa.

Ihmiset ovat aina liikkuneet erilaisista syistä, mutta muuttoliiketeollisuus siinä mittakaavassa kuin sen tänä päivänä tunnemme, on olennaisesti yhteydessä yritykseen hallita liikkumista. Hallintayritykset myös luovat uudenlaisia *borderscape*-tiloja, sillä vauraat ja vaikutusvaltaiset valtiot

toisaalta vahvistavat omia rajojaan epätoivottuja tulijoita vastaan suuntaamalla rahaa uuteen teknologiaan, kuten biometriin tunnistusvälineisiin, toisaalta ulkoistavat rajavalvontaansa myös naapurimaiden hoidettavaksi. Tästä Ruben Andersson (2014) antaa erinomaisen esimerkin kuvatessaan eurooppalaisten ja afrikkalaisten viranomaisten välistä yhteistyöstä Eurooppaan suuntaavan muuttoliikkeen hillitsemiseksi. Tiettyjä etuuksia, kuten kehitysyhteistyörahoja ja teknologiaa vastaan, Afrikan valtiot, joiden kautta eniten kulkee Eurooppaan suuntaavia siirtolaisia, ovat ottaneet tehtäväkseen ehkäistä Eurooppaan suuntaavaa, ”laitonta” siirtolaisuutta. Termi ’laiton’ on kuitenkin syytä kyseenalaistaa heti alkuunsa, kuten myös Andersson (em., 123) tekee, sillä se luo mielikuvan rikollisesta toiminnasta, vaikka liikkuminen itsessään ei laitonta olekaan (Siirto & Laihia 2016, 119). Laittomalla siirtolaisuudella viitataan yleensä liikkumiseen sitä kontrolloivan järjestelmän ulkopuolella, siis esimerkiksi ilman vaadittuja matkustusasiakirjoja, mistä juontuvat käsitteet paperiton ja säätelemätön siirtolaisuus.

Käytetyt käsitteet kuvaavat hyvin EU:n halua hallita muuttoliikettä. Hallinnan tarve puolestaan on syntynyt, kun muuttoliike on alettu nähdä uhkana mahdollisuuden sijaan. Muuttoliike muuttuu turvallisuuspoliittiseksi kysymykseksi, kun sen nähdään hallitsemattomana uhkaavan alueen vakautta, taloudellista hyvinvointia ja väestöllistä jatkuvuutta (Mamadouh 2012, 379). Tarkastellessaan unionin laatimaa listaa maista, joiden kansalaisten tulee hakea viisumia päästäkseen Schengen-alueelle, van Houtum (2010, 964) huomauttaa EU:n määrittävän epätoivotuiksi tulijoiksi valtaosan maailman muslimeista ja köyhistä. Valitettavasti samalla epätoivotuiksi luokituu iso osa maailman turvapaikanhakijoista. Päättäjille onkin aiheuttanut paljon päänvaivaa, kuinka erottaa erilaiset virrat toisistaan, esimerkiksi siis turvapaikanhakijat salakuljettajista (Pastore & Henry 2016, 46–47). Ratkaisuna unioni panostaa lisää tekniikkaan ja säännöksiin, joilla ”oikeat” turvapaikanhakijat on tarkoitus erottaa huijareista. Mitä enemmän valvonta lisääntyy, sitä useammat jäävät järjestelmän ulkopuolelle ja joutuvat turvautumaan muun muassa salakuljettajien apuun päästäkseen unionin alueelle (Kmak 2015, 402–403). Toisin sanoen unioni on siis luonut järjestelmän, joka perustelee olemassa olonsa tarpeella hallita unionin rajan takana odottavaa paperittomien siirtolaisten joukkoa, joka on syntynyt unionin harjoittaman politiikan seurauksena ja johon yhä useampi Eurooppaan pyrkijä putoaa tiukentuvien säännösten takia, mikä puolestaan synnyttää tarpeen valvoa rajoja entistäkin tiukemmin.

Valvontaan ja hallintaan käytetään yhä enemmän rahaa ja samalla myös liikkumista edistävien palveluiden, useimmiten siis salakuljettajien, kysyntä kasvaa. Europol (2016, 2) arvioi rikollisjoukkojen ansainneen ihmissalakuljetuksesta 3-6 miljardia euroa vuonna 2015. Lisäksi paperittomat siirtolaiset ovat (joskin vaietusti) osa unionin markkinoilla liikkuvaa työvoimaa.

Nicholas De Genova (2013, 1183–1185) kuvaa, kuinka ulossulkemisen kautta paperittomiksi jääneet siirtolaiset tulevat osana harmaata taloutta (jossa dokumentoimattomalle työvoimalle on aina kysyntää) kuitenkin lopulta osaksi unionia. Siirtolaisten omaa toimijuutta ei myöskään pidä unohtaa. Kuvatessaan afgaaniturvapaikanhakijoita Ranskassa, Liza Schuster (2011, 1392) lausuu ääneen tärkeän, mutta turvapaikkajärjestelmän määritelmäkeskeisessä kontekstissa merkityksettömän ilmiön: Laillinen tunnustus ei tee ihmisestä pakolaista, vaan olosuhteet, jotka saavat ihmisen pakenemaan. Vaikka ihminen ei täytä Geneven sopimuksen (jonka puutteita olen käsitellyt luvussa 2.3) mukaisia turvapaikan saamisen ehtoja, päätös ei muuta olosuhteita lähtömaassa. Osa Schusterin (em., 1395) tutkimista afgaanimiehistä oli käännytetty pois Euroopasta jopa lukuisia kertoja, mutta silti nämä palasivat takaisin vastustaen unionin heille määrittämää osaa ja näin kierre jatkuu.

Tämä luku on esitellyt kaksi tärkeää käsitettä, rajaseudun ja muuttoliiketeollisuuden, jotka avaavat mahdollisuuden tarkastella vastaanottokeskuksen arkea osana globaaleja vuorovaikutussuhteita sen sijaan, että tyytyisin selittämään sitä esimerkiksi vain valtiokeskeisen maahanmuuttopolitiikan tai monikulttuurisen työympäristön haasteiden näkökulmasta. Tutkielmani on mitä suurimmassa määrin sidottu paikkaan, syrjäiseen vastaanottokeskukseen, ja työntekijöiden kokemus kietoutuu yhteen tuon paikan kanssa. Lopulta kuitenkin ainoastaan rakennus pysyy paikallaan, kun ihmiset sen sisällä vaihtuvat ja liikkuvat. Enää kyseistä yksikköä ei ole edes olemassa ja jokainen tapaamani ihminen on jatkanut matkaansa – kuka uuteen työhön, kuka uuden elämän alkuun jossakin päin Suomea, kuka kokonaan pois maasta. Työntekijät eivät kenties ajatelleet olevansa osa mitään sen suurempaa kuin työyhteisöä, mutta se ei silti tarkoita, etteivätkö työntekijät ja asukkaat olisi tiedostamattaan rakentaneet suomalaista rajaseutua neuvotellessaan yhteiselon säännöistä erilaisten tapojen ja odotusten ristipaineessa. Se ei myöskään tarkoita, ettemmekö kaikki olisi olleet osa globaalia muuttoliiketeollisuutta tavalla tai toisella.

Väitin toisen luvun alussa, että vastaanottokeskuksen arki rakentuu monessa tasossa. Toisen ja kolmannen luvun aikana olen erotellut noita tasoja, vaikka ne välillä limittyvät toisiinsa niin tiukasti, että on vaikea sanoa, missä yksi taso päättyy ja toinen alkaa. Vastaanottokeskusta työympäristönä ei voi selittää ilman työntekijän vastinparia, turvapaikanhakijaa. Toimintaa säätelevät niin kansalliset, EU-tasoiset kuin kansainvälisetkin sopimukset, joihin vaikuttaa sen hetkinen tapa ymmärtää pakolaisuutta ja liikkumista globaalissa maailmassa. Työntekijän mielipide ja asenne työtään sekä turvapaikanhakijoita kohtaan ovat hänen omiaan, mutta ne on rakennettu suhteessa siihen kertomukseen, jota työntekijä kuulee ympärillään kerrottavan niin uutisissa, poliitikkojen puheissa, kahvihuonekeskusteluissa kuin vaikkapa karttakirjoissa. Työntekijöistä on tullut osa muuttoliiketeollisuutta, jonka toimijat ovat toisistaan autuaan tietämättömiä, mutta jotka silti

osallistuvat samoille markkinoille, jota ihmiselämät liikkeessä pitävät yllä. Kehitys on muuttanut rajalinjat joustaviksi, virtaaviksi ja yhtä lailla liikkuviksi kuin ihmiset, joita ne yrittävät hallita. Rajat ilmentyvät siellä, missä 'Toiset' erotellaan 'Meistä' ja tuon eronteon kautta Toinen muuttuu hallinnan kohteeksi – esimerkiksi siis vastaanottokeskuksessa.

Loppuosassa tutkielmaani pyrin osoittamaan, kuinka nämä kaukaisiltakin kuulostavat tasot todella vaikuttavat vastaanottokeskuksen arkeen ja työntekijöiden toimintaan. Itse en ollut ennen tutkielmani aloittamista koskaan edes käynyt vastaanottokeskuksessa ja tilanne voi olla sama myös lukijalle. Siksi vastaanottokeskuksen arjen tarkastelu onkin syytä aloittaa tutustuttamalla lukija tutkimaani vastaanottokeskukseen, sen ihmisiin ja omaan tutkimuksenteekooni.

4 Tervetuloa vastaanottokeskukseen

Päivä oli harmaa, lämpötila muutaman asteen plussan puolella ja kadut kiiltelevät jäisinä, kun suuntasin askeleeni ensimmäistä kertaa helmikuussa 2016 vastaanottokeskukseen, tai vokiin, kuten työntekijät sitä nimittivät. Odotin pelonsekaisen innostuksen vallassa, mitä minulla mahtaisi olla vastassani. Mielessäni risteilivät sekä uutisotsikot vastaanottokeskusten levottomuuksista että varoitukset SPR:n työntekijöiden varautuneisuudesta ulkopuolisia kohtaan. Odottamieni epäluuloisten mulkaisujen sijaan minua tervehdittiinkin ystävällisillä hymyillä ja huoleni osoittautuivat nopeasti aiheettomiksi. Lämmintä vastaanottoa kiitellessäni sain vastaukseksi iloisen huudahduksen: ”Hei mehän ollaan *vastaanottokeskus*, kuuluu työnkuvaan!”

Tarkastelemanani yksikkö sijaitsi pienen taajaman ydinkeskustan tuntumassa. Kentällä viettämieni päivien aikana minulla oli tunne kuin paikka sijaitsisi kauempana muusta asutuksesta kuin mitä se todellisuudessa sijaitsi. Vastaanottokeskus ei varsinaisesti ollut erillään muusta, harvaan rakennetusta keskustasta, mutta siitä huolimatta se sijaitsi varsin rauhallisessa kulmauksessa, sivussa ohikulkijoiden uteliailta katseilta. Tiesin asukkaiden käyvän paljon keskuksen ulkopuolella ja työntekijöiden tekävän yhteistyötä paikkakunnan vapaaehtoisten kanssa, mutta itse en kenttäpäivieni aikana nähnyt juuri muita ihmisiä kuin työntekijöitä ja turvapaikanhakijoita.

Rakennus oli vanhahko ja sillä oli ollut monenlaisia käyttötarkoituksia ennen sen muuttamista turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukseksi syksyllä 2015. Tilat olivat yleisilmeeltään siistit, mutta kolhiintuneet kovassa käytössä. Vastaanottokeskuksesta oli pyritty luomaan käytettävien resurssien rajoissa mahdollisimman viihtyisä esimerkiksi yleisten tilojen kalustuksella, mutta laitosmaisuudesta ei oltu täysin päästy eroon. Rakennus oli kuin taikurin matka-arkku: Päälle päin se näytti pieneltä ja kompaktilta, mutta sisältä paljastui aina vain uusia kerroksia ja osastoja. Pohjakaava ei ollut erityisen monimutkainen, mutta eksyin silti toisena päivänäni.

Rakennuksen sydämeksi voitaneen kutsua sen pääaulaa, jonka yhteydessä myös työntekijöiden vastaanotto sijaitsi. Vastaanotto oli pieni, aulasta erillinen tila, jonka pinta-ala oli käytetty erittäin tarkasti hyödyksi. Iso kopiokone valtasi suuren osan tilasta, minkä lisäksi sinne oli saatu mahdutettua vielä tietokonepöytä, jonka ääressä kaksi ihmistä mahtui juuri istumaan rinnan, sekä joitakin kaappeja ja tuoleja. Ensimmäisinä päivinäni vastaanoton ahtaus tuntui painostavalta, sillä koin olevani jatkuvasti jonkun tiellä, vaikka kuinka yritin pysyä poissa jaloista. Lisäksi työntekijöillä oli oma erillinen taukotilansa, kokoustila ja osalla oma työhuoneensa.

Aulan yhteydessä oli myös muutamia turvapaikanhakijoiden huoneita, mutta suurin osa turvapaikanhakijoiden tiloista sijaitsi rakennuksen siivissä. Kussakin siivessä oli yhteisiä tiloja, jotka olivat yleensä ensimmäisenä vastassa, kun astuttiin sisään aulasta siipeen johtavalta käytävältä. Turvapaikanhakijoiden huoneet tai huoneita isommat makuusalit sitten reunustivat yhteistä tilaa. Myös siipiä yhdistävä käytävä oli hyötykäytössä, sillä lapset olivat ottaneet pitkän, avaran tilan leikkikentäkseen. Koska siipiä oli useampia, oli se mahdollistanut asukkaiden sijoittamisen elämäntilanteiden mukaan. Yksin saapuneet miehet esimerkiksi majoittuivat omassa siivessään, erillään perheistä.

Luku jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen alaluku tutustuttaa lukijan alustavasti työntekijöiden arkeen. Toinen alaluku selvittää tutkimuksen tekemisen yksityiskohtia ja etnografista menetelmää. Kolmas alaluku puolestaan tarkastelee tutkielman luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä sekä työn eettisiä lähtökohtia.

4.1 ”Vokki ei ole mikään untuvikkojen paikka”

Työntekijöiden arki oli toisaalta hyvin vapaamuotoista ja vaihtelevaa, toisaalta pienintäkin yksityiskohtaa myöten ohjeistettua. Vastaanottokeskuksen toimintaa säädellään vastaanottolaissa, joka määrittää vastaanottotehtävät julkisen hallinnon piiriin ja siten toimintaa säätelee myös hallintolaki (Koistinen & Jauhiainen 2017, 42). Lisäksi viikkopalavereissa, joihin työntekijät kokoontuivat käymään läpi yksikön asioita, käsiteltiin osallistumillani kerroilla myös aina Migriltä tai SPR:ltä tulleita toimintaohjeita. Ohjeet vaihtelivat työturvallisuutta koskevista kysymyksistä työntekijöiden ja turvapaikanhakijoiden väliseen kanssakäymiseen. Näistä yleisistä puitteista huolimatta työntekijöillä oli melko vapaat kädet käytännön asioiden järjestämisessä, minkä vuoksi toiminta vaihteli huomattavasti eri yksiköiden välillä.

Osa työntekijöistä oli ollut vastaanottokeskuksessa sen perustamisesta asti kolme kuukautta ennen kenttäjaksoni alkua, osa oli tullut mukaan vasta myöhemmin, mutta kaikki olivat omalta osaltaan olleet mukana luomassa yksikön sääntöjä ja rutiineja. Työntekijät vaikuttivat olevan ylpeitä luomistaan pelisäännöistä ja keskuksen arki näytti toimivan varsin jouheasti. Yhtenä päivänä vietin aikaa yksikköön sijaistamaan tulleen, kiertävän ohjaajan kanssa, joka kertoi, että oli nähnyt muualla hyvin toisenlaista toimintaa. Tämä on syytä muistaa mietittäessä tutkielmani yleistettävyyttä. Tutkielmani tarkastelee yhtä, melko vastikään perustettua vastaanottokeskusta reilun kuukauden mittaisen jakson ajan. Kuvaustani ei siksi voi käyttää esimerkkinä Suomen kaikkien vastaanottokeskusten toiminnasta. Korkeintaan se tarjoaa mahdollisia näkökulmia vastaanottokeskuksen työntekijöiden arkeen ja aukaisee ovia uusille kysymyksille.

Toiminnan viralliset puitteet määrittävät vastaanottokeskuksesta löytyviä tehtävänimikkeitä. Vastaanottolain mukaan turvapaikanhakijoille kuuluu (kertauksena alaluvusta 2.3) majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta. Yksikössäni työskenteli sosiaalityöntekijöitä, terveydenhoitaja, suomenkielenopettaja, toiminnanohjaajia sekä tilojen ylläpitoon liittyviä henkilöitä. Osa työntekijöistä osasi arabiaa eikä keskuksessa ollut töissä erikseen tulkkia. Joissakin tilanteissa, kuten sosiaalityöntekijän tapaamisissa, käytettiin ulkopuolisia tulkkeja.

Taustoiltaan työntekijät olivat hyvin heterogeeninen joukko. Sosiaalityöntekijöillä, terveydenhoitajalla ja kielenopettajalla oli alansa koulutus, mutta toiminnanohjaajat olivat toimineet aiemmin hyvin vaihtelevasti yhteiskunnan eri aloilla. Useimmilla oli kuitenkin tavalla tai toisella aiempaa kokemusta monikulttuurisuudesta. Osa oli asunut ulkomailla, osa työskennellyt

maahanmuuttajien parissa, osa oli itse maahanmuuttajataustaisia. Syitä hakeutua töihin vastaanottokeskukseen oli myös monenlaisia. Osa kuvasi työn olleen luonnollinen jatkumo aiemmalle kansainväliselle uralle, osa oli epäröinnin jälkeen hakenut paikkaa vastaanottokeskuksessa työskentelevien ystävien houkuttelemana, yksi kuvasi paikanhakuaan päähänpistoksi, jonka seurauksena oli löytänyt elämänsä mieluisimman työpaikan. Työntekijöiden ikähaarukka vaihteli vastavalmistuneista iäkkäämpiin. Sukupuolijakauma oli tasainen, sillä naisia ja miehiä oli töissä suunnilleen saman verran. Yhteensä vastaanottokeskuksessa oli töissä noin 10-15 henkeä, mutta määrä vaihteli jatkuvasti uusien nimitysten ja siirtojen myötä.

Eniten olin tekemisissä ohjaajien kanssa, mutta pääsin seuraamaan myös sosiaalityöntekijöitä sekä opettajaa. Työ vastaanottokeskuksessa oli hyvin nopeatempoista. Eräs haastateltavistani kuvaa työtään seuraavasti:

”Kun on kuvitellut, että tänään pidän esimerkiksi asukkaiden kanssa omaohjaajakokouksen, niin se ei yksinkertaisesti ole mahdollista. Koska siinä vaikuttaa tätä hektisyys, yks puhelinsoitto saattaa aiheuttaa sen iltapäiväohjelman mitä on kuviteltu täysin uusiks.” (Timo)

Tämän sain havaita itsekin, sillä vain muutama haastatteluistani eteni katkeamatta alusta loppuun. Yksi haastatteluistani jäi jopa kokonaan kesken, koska tilaisuutta jatkaa sitä loppuun ei vain koskaan tullut. Mieleeni on piirtynyt erityisen selvästi erään ohjaajan parahdus kesken työpäivän, ettei ole vielääkään päässyt vessaan, jonne oli lähtenyt useampaa tuntia aikaisemmin.

Ohjaajat kuvaavat työtään asukkaiden elämän ja arjen tukemiseksi. Vietin valtaosan ajastani ohjaajien kanssa vastaanotossa, jossa työ oli hyvin käytännönläheistä: asukkaiden kysymyksiin vastaamista, juna- ja bussilippujen sekä -aikataulujen selvittämistä asukkaiden ollessa lähdössä hoitamaan turvapaikkamenettelyynsä liittyviä asioita, asukaslistojen läpikäymistä, henkilökorttien tekemistä, lukittujen ovien avaamista, viranomaisilta tulleiden kirjeiden selittämistä ja paljon muuta. Yleistä kuvaa työstä on vaikea antaa, koska tehtävät muuttuivat aina kulloisenkin päivän tarpeiden mukaan. Yhtenä päivänä löysin itsenikin omaksi yllätyksekseni pieni lapsi sylistäni, koska olin siihen hätään paras tarjolla oleva lapsenvahti.

Ohjaajat vastasivat keskuksen sujuvasta toiminnasta. He kuuntelivat asukkaiden murheita, yrittivät löytää ratkaisuja ongelmatilanteissa, pitivät silmällä asukkaiden vointia, sovittelivat riitatilanteita, huolehtivat sääntöjen noudattamisesta ja järjestyksen säilymisestä. Työntekijöitä yhdisti halu tehdä vastaanottokeskuksessa vietetystä ajasta mahdollisimman myönteinen kokemus turvapaikanhakijoille, mikä ei suinkaan tarkoittanut sitä, että asukkaita olisi kohdeltu silkkihansikkain tai että kaikkiin heidän toiveisiinsa olisi automaattisesti suostuttu. Työntekijät olivat jäməköitä ja

sanoivat suoraan, joskin ystävällisesti, jos asukkaan toive ei ollut realistinen. Moni toivoi esimerkiksi pääsevänsä asumaan omaan asuntoon, mutta paikkoja keskuksen ulkopuolella oli rajoitetusti, jonotuslistat pitkät, eikä kovin moni olisi tullut edes omillaan toimeen jo puutteellisen kielitaidon vuoksi. Yksi haastateltavani kuvasikin aiempaa kokemusta työssä onnistumisen kannalta tärkeäksi, koska *”vokki ei ole mikään untuvikkojen paikka”* (Mari). Eräs työntekijöistä arveli, että jos turvapaikanhakijoiden kanssa on liian pehmeä, seurauksena olisi kaaos, koska asukkaat eivät aina itse hahmota, mikä heille on parasta. Tämän vuoksi hänen mielestään työssä tulee osata käyttää sopivassa suhteessa keppiä ja porkkanaa.

Virkaa hoitamassa olevat työntekijät, toisin sanoen sosiaalityöntekijät, terveydenhoitaja ja kielenopettaja, olivat omissa tiloissaan ja asukkaiden tavattavissa lähinnä vain sovittuina aikoina. Sosiaalityöntekijät korostivat omaa ammatillista asemaansa suhteessa ohjaajiin ja ottivat kenties herkemmin virkamiehen roolin. Tämä oli tarpeellista siksikin, että juuri sosiaalityöntekijät olivat pääasiassa vastuussa yhteydenpidosta muihin virkamiestahoihin. Heidän työnsä oli varmistaa, että turvapaikanhakijoiden lailliset oikeudet toteutuivat sekä vastaanottokeskuksessa että sen ulkopuolella. Vastaanottolaki (25 artikla) määrittää sosiaalityöntekijän tehtävät neuvonnaksi, ohjaukseksi, sosiaalisten ongelmien selvittämiseksi ja tukemiseksi. Myös opintotoiminta on lain säätelemää (29 artikla) ja määrää siihen osallistumisen turvapaikanhakijan velvollisuudeksi. Toistuva kieltäytyminen ilman perusteluita saattaa johtaa turvapaikanhakijan vastaanottorahan pienentämiseen hetkellisesti. Oppituntien tarkoitus olikin myös paljon muuta kuin vain opettaa turvapaikanhakijoille suomen kieltä. Turvapaikanhakijoiden toimintamahdollisuudet vastaanottokeskuksessa olivat varsin rajalliset ja oppitunnit toivat tervetullutta vaihtelua päiviin.

Ensimmäinen alaluku on tutustuttanut lukijan alustavasti vastaanottokeskustyöhön ja sivunnut kevyesti työntekijöiden toimintaa. Kuvaus työstä syvenee sitä myöten, mitä pidemmälle etenen tutkimuskysymyksiini vastaamisessa. Ennen varsinaista analyysiosiota selvennän kuitenkin vielä, kuinka tutkimus on tarkalleen toteutettu ja kuinka olen tuloksiini päätenyt.

4.2 Etnografisen lähestymistavan mahdollisuudet

Työntekijöiden toimintaympäristön ymmärtäminen osaksi rajaseutua tuo tutkijalle omat haasteensa. Rajaseutu on jo määritelmällisesti jotakin häilyvää, muuttuvaa ja monitasoista. Se ei ole konkreettista ja yksiselitteistä, kuten kartalle piirretyt viivat, vaan pikemminkin ihmisten ja rakenteiden välisiä suhteita. Näiden suhteiden tavoittaminen ja tunnistaminen vaativat tutkijalta erityistä herkkyyttä, sillä suhteet ilmenevät toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa yhtä lailla kuin kerrotuissa kokemuksissa. Juuri tuon herkkyyden Liisa Malkki (2007, 162–163) nimeääkin tekijäksi, joka erottaa antropologisen tieteen tekemisen muista tieteistä.

Monitasoisen ilmiön onnistuneeseen tutkimiseen ja kuvaamiseen tarvitaan myös monipuolinen tutkimusmenetelmä. Etnografia tarjoaa erinomaiset välineet päästä käsiksi siihen vuorovaikutussuhteiden verkkoon, jonka osana työntekijät toimivat. Etnografia on menetelmä, joka mahdollistaa ilmiöiden tutkimisen ja ymmärtämisen niiden sisältä käsin ulkokohtaisen kuvaamisen sijaan. Antropologi Anna Rastas (2010, 64–67) esimerkiksi kuvaa etnografista tutkimusperinnettä erityiseksi tiedon tuottamisen tavaksi, jossa vuorovaikutus tutkimuksen kohteena olevien ihmisten kanssa on tiedon rakentumisen lähtökohta. Etnografisen tutkimuksen ytimessä onkin usein, kuten myös oman tutkimukseni kohdalla, osallistuvan havainnoinnin kenttäjakso, jonka aikana tutkija viettää aikaa osana tutkimaansa yhteisöä, osallistuu sen arkiaskareisiin, oppii ymmärtämään sen käytäntöjä tekemisen kautta ja kirjaa havaintonsa sekä kokemuksensa tarkasti ylös kenttäpäiväkirjaan. Tavoitteena on pystyä selittämään tutkittavaa ilmiötä sen omassa kontekstissa. (Eskola & Suoranta 1998.) Osallistuva havainnointi ei kuitenkaan ole ainoa väline etnografien työkalupakissa. Erilaisia aineistoja keräämällä ja lukemalla niitä rinnakkain yhdessä teorian kanssa tutkijan on mahdollista pyrkiä kohti 'tiheää kuvausta' (*thick description*) (Geertz 1973), toisin sanoen tarkastelemaan kohdettaan mahdollisimman monipuolisesti kokonaisvaltaisen ymmärryksen saavuttamiseksi (Huttunen 2010, 43; Rastas 2010, 65). Kenttäjaksoni toteutin tammi-helmikuussa 2016 eräässä SPR:n ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa, minkä yhteydessä myös haastattelin kymmentä keskuksen työntekijää. Vierailin keskuksessa yhteensä kymmenen kertaa ja vietin siellä kerrallaan aikaa noin yhden työvuoron verran. Lisäksi olen tutkielmaa taustoittaakseni seurannut koko tutkimusprosessin ajan aktiivisesti median uutisointia aiheesta.

Kyseiseen vastaanottokeskukseen päädyin osittain onnekkaan sattuman kautta puolitutun antropologin yhteyksien avulla. Etsin vastaanottokeskusta, joka olisi mielellään SPR:n ylläpitämä, jotta pääsisin tarkastelemaan työntekijöitä osana kansainvälistä organisaatiota, en pelkästään osana kansainvälistä humanitaarisuusdiskurssia. Sen lisäksi kohdevalintaani vaikutti myös keskuksen

sijainti, koska hyvät kulkuyhteydet helpottivat ajokortittoman konkreettista kentälle pääsyä. Kooltaan keskisuuri vastaanottokeskus oli tutkimuksellisesti rikas kohde, mutta kuitenkin hyvin hallittavissa. Pienemmästä keskuksesta aineisto olisi kenties jäänyt suppeammaksi ja syvälinen tutustuminen suurempaan keskukseseen olisi voinut olla hankalaa, koska jo keskisuuressa vastaanottokeskuksessa sekä työntekijät että asukkaat vaihtuivat tiuhaan.

Tehdessäni lähtöä kentälle ajattelin meneväni tekemään varsin perinteistä antropologista tutkimusta. Perinteistä sanan siinä merkityksessä, että kenttä näytti rajautuvan varsin yksiselitteisesti yksipaikkaiseksi: Astuessani aamulla vastaanottokeskuksen ovesta sisään olisin kentällä ja illalla poistuessani jättäisin kentän taakseni. Rakennus olikin kenttätöni ytimessä, mutta kentän rajasta muodostui yhtä häilyvä kuin rajaseutu itsessäänkin. Asiakkaat viettivät paljon aikaa keskuksen ulkopuolella, osa jopa asui omissa asunnoissaan muualla. Työntekijät vierailivat heidän luonaan hoitamassa keskuksen asioita ja tekivät tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten, muualla sijaitsevien vastaanottokeskusten sekä paikkakunnan vapaaehtoisten kanssa. Rakennus itsessään oli vain osa rajaseudun muovaamia laajempia suhdeverkostoja.

Myöskään oma vuorovaikutukseni keskuksen työntekijöiden kanssa ei rajautunut pelkästään rakennuksen tiloihin. Avoimesta vastaanotosta huolimatta tunsin vahvasti kenttätöni alussa olevani ulkopuolinen, tunkeilija, joka oli koko ajan tiellä. Minulle merkitsikin paljon, kun minua ensimmäisen kerran pyydettiin mukaan kimppakyytiin työpäivän päätteeksi. Kimppakyydit olivat mielenkiintoisia tilaisuuksia aineistonkeruun kannalta, sillä keskustelut pyörivät usein keskuksen asioiden ympärillä – ehkä osittain juuri minun läsnäolon vuoksi. Työmatkat toimivat myös muistutuksena Ulf Hannerzin (2003, 201–203) kuvaamasta kenttien muutoksesta: Tutkimuksen kohteena olevat ihmiset yhä harvemmin pysyvät paikoillaan samalla tavalla kuin antropologian alkuaikojen kiinnostuksen kohteena olleet syrjäiset heimot. Vastaanottokeskus on työntekijöille vain työpaikka, jossa ei vietetä aikaa enemmän kuin työ vaatii.

Kentässäni yhdistyy siis piirteitä perinteisestä yksipaikkaisesta tutkimuksesta, mutta siinä on myös monipaikkaisuuden piirteitä. Suurin osa havainnointiaineistostani sijoittuu vastaanottokeskuksen tiloihin, mutta tutkimuskohteenani olleet ihmiset toimivat paljon laajemmalla sosiaalisten suhteiden kentällä. Näenkin vastaanottokeskuksen 'strategisesti sijoittuneena' (*strategically situated*), Geroge Marcusta (1995, 110–111) mukaillen. Tutkimukseni on sidoksissa yhteen merkittävään paikkaan, mutta se on kuitenkin samalla yhteydessä toisiin, tutkimuksen kannalta relevantteihin sijainteihin. Tutkielmaa voisikin kenties myöhemmin laajentaa lähtemällä seuraamaan noita suhteita.

Vietin valtaosan ajastani kentällä vastaanotossa. Yritin auttaa työntekijöitä siinä, missä pystyin, mutta osallistumiseni jäi lähinnä paperien nitomisen ja kopioiden ottamisen tasolle. Työntekijät kannustivat minua kyselemään vastaanottokeskuksesta ja rauhallisina hetkinä käydyistä keskusteluista sainkin paljon arvokasta aineistoa. Työntekijöillä oli kuitenkin useimmiten valtava kiire ja monesti huomasin yhtäkkiä olevani yksin vastaanotossa tai tuijottavani työntekijän selkää tämän hoitaessa asioita tietokoneella. Vastaanotossa harvemmin oli useampaa kuin yksi työntekijä kerrallaan, joten työntekijöiden keskinäisen vuorovaikutuksen havainnoinnin kannalta erityisen tärkeäksi muodostuivat viikkokokoukset, joissa lähes kaikki olivat paikalla. Vastaanoton lisäksi kiersin työntekijöiden mukana eri puolilla rakennusta ja pääsin seuraamaan erilaisia asiakastilanteita.

Kuljetin aina mukana pientä muistilehtiä, johon tarkoitukseni oli tehdä pieniä merkintöjä pitkin päivää. Muistilehtiö tuntui kuitenkin usein kömpelöltä enkä halunnut viestittää työntekijöille olevani liian kiireinen jutellakseni heidän kanssaan tai osallistuakseni muuhun toimintaan. Tämän vuoksi merkinnät jäivät päivän aikana melko vähäisiksi, mutta kotiin päästyäni yritin parhaani mukaan purkaa kenttäpäiväkirjaan päivän tapahtumia, ajatuksiani ja tunnetilojani. Kenttäpäiväkirjaani voimakkaasti hallitseva tunne on väsymys, sillä vastaanottokeskus oli tulvillaan erilaisia aistiärsyksiä: Kiinnostavia tapahtumia tuntui usein vyöryvän peräjälkeen ja joskus päällekkäinkin. Malkki (2007) vertaa tutkijan sopeutumista kentän muuttuviin tilanteisiin improvisoinniksi, jossa tutkija yhdistää uudella tavalla omaa persoonaansa ja aiemmin oppimaansa. Selkeiden rutiinien puuttuminen johtikin jatkuvaan tarpeeseen improvisoida, mikä osittain selittänee kenttätöön raskautta.

Kenttäpäiväkirjaan kuvailemani havaintomateriaalin lisäksi haastattelin yhteensä kymmentä vastaanottokeskuksen työntekijää. Joukossa on toiminnanohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, terveydenhoitaja sekä suomen kielen opettaja. Keskimäärin haastattelut kestivät reilun puoli tuntia, mutta lyhin haastattelu vei vain parisen kymmentä minuuttia, kun pisimmät veivät yli tunnin. Haastatteluiden äänittämisen lisäksi kuvailin niiden tunnelmaa ja sisältöä myös kenttäpäiväkirjaani. Haastattelut noudattivat puolistrukturoitua rakennetta. Esitin työntekijöille kysymyksiä neljän teeman ympäriltä, jotka voi nimetä käsityksiksi työstä, vastaanottokeskuksen ulkopuolisista toimijoista, vastaanottokeskuksen sisäisistä suhteista ja turvattomuuden kokemisesta työssä. Pyrin mukauttamaan kysymyksiä ja haastattelun kulkua jokaisen haastateltavan kohdalla, mutta lopulta haastateltavani vastasivat melko samanlaisiin kysymyksiin vain eri järjestyksessä.

Haastatteluiden tekeminen työpaikalla epäilemättä vaikutti siihen, millaisia asioita minulle kerrottiin. Työntekijät kertoivat työstään mielellään, sillä monelle keskustelut kanssani olivat ensimmäinen

tilaisuus päästä puhumaan omista kokemuksista. Sain kuitenkin oppia kantapään kautta, että minulle kentällä annetut roolit vaikuttivat merkittävästi siihen, mitä minulle kerrottiin. Yhtäkkiä en ollutkaan oma, helposti lähestyttävä itseni, jolle tuntemattomat tulevat juttelemaan bussipysäkillä, vaan, jos en pelottava, niin vähintäänkin epäilyttävä tutkija.

Tämä johti alussa minun kannaltani hämmentäviin tilanteisiin ennen kuin ymmärsin, että moni puhui minun kauttani julkisuuteen, ei minulle yksityishenkilönä. Mitä enemmän olin viettänyt aikaa työntekijöiden seurassa, sitä helpommin tutkijanroolini tuntui unohtuvan, mutta haastattelutilanteissa asetelmaa ei päässyt pakoon. Olin esimerkiksi aiemmin keskustellut kahden työntekijän kanssa taukahuoneessa SPR:n ohjeistuksesta olla ottamatta vastaan lahjoja keskuksen asukkailta ja molemmat kritisoivat kieltoa, koska katsoivat sen haittaavan normaalia vuorovaikutusta. Myöhemmin haastattelussa toinen työntekijöistä kertoi, ettei hänellä ole ollut SPR:n ohjeiden kanssa ongelmia ja pitää hyvänä toiminnan selkeyttämistä. Myöhemmin haastattelussa työntekijä eri asiayhteydessä kuitenkin mainitsee, ettei hänestä siinä ole mitään pahaa, että asukkaille yrittää olla ystävällinen. Haastattelutilanne, varsinkin jos puhe oli työn virallisista puitteista, kutsui työntekijöitä ottamaan roolin organisaationsa edustajana, jossa he eivät edustaneet pelkästään omia yksityisiä näkemyksiään, vaan sopeuttivat vastauksensa SPR:n julkiseen imagoon. Toisten kohdalla roolinotto näkyi aivan konkreettisesti ulospäin esimerkiksi puhetyylin muuttumisena.

Kenttäjaksoni jälkeen olen ymmärtänyt, kuinka vahvasti työntekijät sijoittivat minut tutkijan roolissani julkisen alueelle. Työntekijät olivat tietoisia, mitä esimerkiksi lehdissä vastaanottokeskuksista kirjoitettiin, ja sopeuttivat vastauksensa minulle suhteessa tuohon tietoon. Kysyessäni ensimmäisenä aamunani, onko täällä jotakin, mitä pitää varoa, tarkoittaen onko olemassa sääntöjä, joita minun tulisi noudattaa, sain vastaukseksi, että ei, kaikki täällä ovat todella mukavia. Myöhemmin haastattelussa erään toisen ohjaajan kanssa kysyin, onko hän kokenut, että polarisoitunut ilmapiiri olisi jotenkin vaikuttanut hänen turvallisuudentunteeseensa. Mielessäni olivat polttopulloiskut vastaanottokeskuksiin ja hiljattain toimintansa aloittaneet katupartiot. Vastaukseksi sain vakuutuksen, että elämä vastaanottokeskuksessa on aivan arkipäiväistä eikä hän näe siinä minkäänlaista turvallisuusuhkaa. Erityisesti nämä kaksi tilannetta hämmensivät mieltäni, sillä en kyennyt ymmärtämään, miten vastaukset liittyivät kysymyksiini. Lopulta oivalsin, että työntekijät asettivat minut ulkopuolelle, sen saman julkisen alueelle, joka oli näyttävästi uutisoinut vastaanottokeskusten ongelmista, ja vastasivat suhteessa siihen.

Toisinaan yhteisen ajan löytäminen haastatteluille oli vaikeaa. Työntekijöiden päivät olivat usein niin kiireisiä ja ennalta-arvaamattomia, että sovitut haastattelut saattoivat siirtyä, keskeytyä tai peruuntua

kokonaan. Toisaalta ajattelin jatkuvan siirtämisen mahdollisesti merkitsevän, ettei työntekijä halunnut osallistua haastatteluun, muttei myöskään kehdannut suoraan kieltäytyä, joten pyrin välttämään liiallista painostamista.

Aineiston keräämisen jälkeen alkoi sen käsittely. Ensimmäisen ja toisen haastattelun litteroin parhaani mukaan sanasta sanaan, mutta ymmärsin niiden jälkeen, että tutkielmani kannalta ei ole tarpeellista saada jokaista huokausta ja taukoa talteen. Loput haastattelut litteroin edelleen huolella pyrkien säilyttämään työntekijän oman puhetyylin, mutta jätin tarpeettomat täyteäänähdykset pois ja yritin saada talteen puheen varsinaisen sisällön. Litterointien jälkeen olin muuntanut aineistoni kirjalliseen muotoon ja pystyin aloittamaan sen kunnollisen läpikäymisen. Luin sekä kenttäpäiväkirjani että haastattelut läpi pariin otteeseen, minkä jälkeen minulle oli muodostunut käsitys, mitkä teemat toistuivat työntekijöiden toiminnassa ja vastaanottokeskuksen arjessa. Toki tämä käsitys oli alkanut muodostua jo kentällä oloikanani sekä tutkimuskirjallisuutta lukiessani. Teemoiksi muodostuivat suhde työhön, kulttuurin tuottaminen, turvallisuus/turvattomuus ja vallanteot. Tämän jälkeen kävin aineiston uudelleen läpi värikynien kanssa ja merkitsin kunkin teeman alle sijoittuvat kohdat omalla värillään. Toki paikoitellen aineistossa oli myös päällekkäisyyttä, esimerkiksi vallanteot läpäisivät kaikkia muita teemoja.

Viimeisessä vaiheessa luin aineistoja ja teoriaa rinnan tavalla, jossa etnografinen perinne muistuttaa joiltakin osin myös sisällönanalyttikkojen lähestymistapaa. Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi (2002, 105–106) kuvaavat sisällönanalyysin tavoitteeksi luoda tiivistetty kuvaus ilmiöstä etsimällä merkityksiä, minkä jälkeen tutkijan on mahdollista tehdä johtopäätöksiä aineistonsa pohjalta. Siispä lukemalla teoriaa, aineistoa ja mediaa rinnan pyrin löytämään merkitseviä tekijöitä, jotka kertoisivat työntekijöihin vaikuttavista rajaseudun ulottuvuuksista. Ulottuvuuksia tunnistin lopulta kolme: valtio ja hallintakoneistot, kulttuurien kohtauspinta sekä turvallisuusdiskurssi. Rajaseudulla on epäilemättä runsaasti muitakin ulottuvuuksia, mutta omassa aineistossani ja tarkastelussani nämä kolme korostuivat selkeästi. Jokaisella ulottuvuudella on oma teoreettinen taustansa sekä yhteys vuoden 2015 pakolaiskriisin aikana käytyyn yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Ensimmäinen ulottuvuus on yhteydessä kansallisvaltion luonteen ja rajojen teoriaan sekä valtion yrityksiin hallita turvapaikanhakijoiden saapumista, mistä uutisoitiin lehdissä lähes päivittäin. Toisen ulottuvuuden taustalta löytyy käsitys muuttoliikkeen synnyttämästä kulttuurisesta uhasta ja etenkin sosiaalisessa mediassa näkyväksi tulleesta huolesta turvapaikanhakijoiden sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan. Kolmannen ulottuvuuden pohjana puolestaan ovat huomiot turvallisuusdiskurssin korostumisesta nykyisessä muuttoliikekeskustelussa ja turvapaikanhakijoihin liitettyjen uhkakuvien synnyttämät yhteiskunnalliset vastareaktiot.

Alaluku on osoittanut, että etnografinen tutkimus on aikaan, paikkaan ja tekijään sidottu prosessi. Tutkijalla on merkittävä rooli siinä, millaiseksi tutkimus lopulta muodostuu, mikä asettaa tiettyjä haasteita tutkimuksen luotettavuudelle ja toistettavuudelle. Näiden haasteiden asettamiin kysymyksiin pyrin vastaamaan seuraavassa alaluvussa samalla, kun esittelen tutkimuksen eettistä pohjaa.

4.3 Tutkielman luotettavuus ja eettiset lähtökohdat

Luonnontieteellisen ihanteen muovaamassa maailmassa osallistuvaan havainnointiin pohjautuva etnografia joutuu usein perustelemaan itseään ja omaa uskottavuuttaan. Jouduin itsekkin saman ongelman eteen kentällä, kun lähtökohtani perehtyä vain yhteen vastaanottokeskukseen haastettiin muutamaan otteeseen. Kuinka voin vain yhtä paikkaa tutkimalla sanoa mitään yleisellä tasolla kiinnostavaa, kun vastaanottokeskuksia on kuitenkin niin monenlaisia? Kysymyksen osuessa yllättäen kohdalle perusteluita ei ollut helppoa löytää, minkä vuoksi olen jälkeenpäin syventynyt pohtimaan tutkielmani lähtökohtia. Vastaava reflektointi on nykyään olennainen osa etnografista tutkimusta, sillä Charlotte Aull Daviesin (2002, 87–90) perusteluita seuraten se on juuri se keino, jolla kenttätööhön pohjautuvan tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä.

Etnografinen tutkimus on kaikissa vaiheissa voimakkaasti sidoksissa tekijäänsä. Oma kiinnostukseni maahanmuutosta ja pakolaisuudesta käytävää keskustelua kohtaan ohjasi minua aihepiirin valinnassa, koulutus sitä teoreettista viitekehystä, jonka varaan tutkielma rakentuu, ja aiemmat kokemukseni sekä persoonallisuuteni sitä, millaiseksi kenttäkokemus minulle muodostui ja mikä kentällä kiinnitti huomioni. Sen näkyväksi tekeminen, mistä lähtökohdista tutkija työtänsä kirjoittaa, antaa lukijalle tilaisuuden arvioida tulkintojen todenperäisyyttä ja tekee myös etnografisten tutkimusten keskinäisen vertailun mahdolliseksi (Davies 2002, 87–90). Lisäksi oman paikantuneisuutensa ymmärtäminen auttaa tutkijaa tekemään parempia päätelmiä, sillä on eri asia, puhuvatko ihmiset kentällä tutkijalle, opiskelijalle vai tuttavalleen.

Davies (2002, 78–79) esittää myös kiinnostavan ajatuksen, kuinka tutkija sekä valitsee tutkittavansa että tulee itse valituksi. Vaikka pyrinkin seuraamaan kaikkia työntekijöitä mahdollisimman tasapuolisesti, huomasin kuitenkin päätyväni tiettyjen ihmisten seuraan enemmän kuin toisten. Osittain tämä johtui käytännön syistä, sillä kaikissa tilanteissa, kuten terveydenhoitajan vastaanotolla, läsnäoloni ei olisi ollut mahdollista. Joidenkin työntekijöiden kanssa taas työvuorot eivät osuneet

yksiin ja joidenkin kanssa vain oli helpompi jutella. Varsinkin haastatteluiden kohdalla koen kuitenkin tulleen itse enemmän valituksi kuin, että olisin itse valinnut haastateltavat. Näillä painotuksilla on varmasti oma vaikutuksensa siihen, millaista aineistoa lopulta keräsin.

Kenttäjakson alkupuolella osa työntekijöistä saattoi olla hiukan hämmentyneitä, miten minuun pitäisi suhtautua. Osa ei häiriintynyt läsnäolostani, mutta osalle vaikutti olevan tärkeää tehdä jotakin erityistä, kun olin paikalla. Kun kenttätöiden aikana kävi selväksi, etten ole niin sanotusti käyttämässä heidän tekemisiään, alkoi tietynlainen vieraskoreus myös rapista. Kenttäjaksoni loppupuolella aloin olla jo ”vakikalustoa”, mihin havahduin itsekkin, kun huomasin jakelevani ohjeita, mistä jokin kadoksissa oleva tavara tai ihminen löytyy, jos olin sen tai hänet sattunut tarkkailupaikaltani huomaamaan. Kenttäjaksoni oli kuitenkin suhteellisen lyhyt, vain kaksi päivää viikossa viiden viikon ajan, ja jäädessäni pois olin vasta alkanut havaita työntekijöiden välisiä jännitteitä, jotka olivat minulle aluksi näkymättömiä.

Lähdin kentälle pohjanani American Anthropological Associationin (2009) eettiset ohjeet, joka on kokoelma hyvinkin yksityiskohtaisia neuvoja, kuinka antropologin tulee kentällä käyttäytyä ja millaisia asioita hänen tulee ottaa huomioon. Ohjeiden tarkoitus on tukea antropologia säilyttämään eettinen lähtökohta tutkimuksessaan myös hankalissa tilanteissa, joita kentällä väistämättä tulee vastaan, koska elävä elämä on usein eettisten ristiriitojen halkomaa. Ohjeet esimerkiksi määrittävät, millaisia velvollisuuksia tutkijalla on tutkittaviaan, mutta myös tiedeyhteisöä kohtaan. Tiesin lähteväni tekemään tutkimusta monella tavalla arkojen aiheiden läpileikkaamaan paikkaan, joten mietin tutkimukseni eettistä pohjaa paljon jo ennen kentälle lähtöäni. Todellisuus pääsi kuitenkin yllättämään minut monin tavoin. En lopulta kuullut moniakaan kertomuksia turvapaikanhakijoiden taustoista, koska en ollut niitä varsinaisesti edes hakemassa. Kentällä sattui kuitenkin tilanteita, joissa kuulin turvapaikanhakijoihin liittyvää luottamuksellista tietoa. Jouduinkin ratkaisemaan, kuinka paljon voisin kuulemastani kirjoittaa kenttäpäiväkirjaan. Toisaalta kenttäpäiväkirjaan oli tarkoitus kirjata päivän tapahtumat niin tarkasti kuin mahdollista, minkä lisäksi koin tarvetta kirjoittaa kuulemastani myös purkaakseni omaa järkytystäni, mutta samalla koin, ettei kuulemaani ollut soveliaista kirjata ylös edes henkilökohtaiseen kenttäpäiväkirjaan. Lopulta päätinkin olla kirjoittamatta turvapaikanhakijoiden kertomuksista, koska ne eivät varsinaisesti liittyneet tutkimusaiheeseeni enkä olisi niitä edes halutessani voinut käyttää.

Läsnäoloani opiskelijana ja tutkielman tekijänä oli ajoittain vaikea selittää. Minua pidettiin usein henkilökunnan jäsenenä ja yhteisen kielen puuttuminen oli molemmille osapuolille turhauttavaa. Tunsin itseni ajoittain todella hölmöksi istuessani vastaanotossa ja joutuessani pyytämään odottamaan henkilökuntaa pienissäkin asioissa, kuten bussilippujen kirjoittamisessa.

Turvapaikanhakijat pääsivät muutenkin yllättämään minut, sillä en ollut etukäteen osannut ollenkaan varautua, miten minun pitäisi suhtautua lahjoihin tai kutsuihin perhepäiväilliselle. Näissä tilanteissa koin helpommaksi noudattaa SPR:n omaa ohjeistusta, jonka mukaan lahjoista ja kutsuista tulee kieltäytyä, vaikken SPR:n työntekijä ollutkaan.

En myöskään osannut odottaa, kuinka voimakasta kiitollisuudenvelka tutkielmani mahdollistaneita työntekijöitä kohtaan voisi olla ja kuinka nopeasti kiintymysside muodostuu. Kaksi vahvaa tunnetta, joiden läsnäolo tulee kirjoittaessa tiedostaa, sillä niiden ei saa antaa rajoittaa analyysia. Jos analyysissa vastaanottokeskuksen toiminnasta paljastuu moitittavaa, on tutkijan eettinen velvollisuus paljastaa se riippumatta kentällä syntyneistä siteistä. Kirjoitusprosessiin kulunut aika on onneksi tuonut luonnostaan etäisyyttä kentälle, mikä helpottaa aineiston puolueetonta tarkastelua.

Kaikki työssäni esiintyvät nimet ovat pseudonyymejä. Suojellakseni tutkittavieni yksityisyyttä, olen lisäksi jättänyt pois vastaanottokeskuksen sijainnin. Olen antanut kaikille työntekijöille sattumanvaraiset, suomalaiset nimet, sillä aiheeni kannalta ei ole ollut tarpeellista korostaa, ketkä haastateltavista olivat maahanmuuttajataustaisia. Lisäksi halusin kohdella maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä tasapuolisesti verrattuna muihin työntekijöihin. Heitä ei ollut montaa, minkä vuoksi heidän erillinen nimeämisensä olisi yksilöinyt heidät välittömästi työyhteisössä muiden työntekijöiden ollessa vaikeammin tunnistettavissa. Haastattelusopimusta tehdessä informoin haastateltaville sen olevan mahdollista, että toiset työntekijät tunnistavat haastateltavan esimerkiksi puhetyylistä käyttäessäni suoria lainauksia, mutta siitä huolimatta koin, että etnistä alkuperää indikoivat pseudonyymit olisivat asettaneet työntekijät eriarvoiseen asemaan.

Neljännessä luvussa olen tutustuttanut lukijan tutkimaani vastaanottokeskukseen, sen työntekijöihin sekä etnografiseen tutkimusprosessiin. Reflektoimalla omaa asemaani tutkimusprosessissa olen pyrkinyt tuomaan tutkielmaani läpinäkyvyyttä tehdäkseen lukijalle mahdolliseksi tutkimustulosteni kriittisen arvioinnin. Näillä eväillä onkin mahdollista siirtyä tarkastelemaan, mitä aineistoni lopulta kertoo rajaseudun ulottuvuuksista, vastaanottokeskuksen arjesta ja työntekijöiden toiminnasta.

5 Rajaseudun ulottuvuudet vastaanottokeskuksessa

Kuvaan vastaanottokeskuksen moniulotteista ja alati muuttuvaa toimintaympäristöä rajaseudun metaforan avulla. Rajaseutu erottaa ulkopuolen sisäpuolesta, toimii kohtauspintana ja kauttakulkureittinä (rajoista ja rajaseudusta tarkemmin luvussa 3). Rajaseutu näyttäytyy eräänlaisena puskurivyöhykkeenä, jolla erilaiset toimijat ja vaikutteet tulevat toistensa kanssa tekemisiin. Teoriaa, aineistoa ja yhteiskunnallista keskustelua rinnan lukemalla olen rajannut rajaseudusta tarkempaa tarkastelua varten kolme ulottuvuutta.

Ensimmäinen ulottuvuus muodostuu valtion ja turvapaikanhakijoiden kohdatessa. Näiden väliin jäävässä tilassa vastaanottolaki sekä asettaa rajat työntekijöiden toiminnalle että asettaa työntekijät valta-asemaan lain toteuttajina. Työntekijöihin kohdistui ristiriitaisia odotuksia, sillä toiminta on toisaalta lakisääteistä, toisaalta voimakkaan arvolutautunutta. Analyysini ensimmäinen osa tarkasteleekin, millaisia merkityksiä työntekijät työlleen antoivat ja kuinka he asemoivat itsensä erilaisten odotusten ristipaineessa.

Toinen ulottuvuus muodostuu kulttuuristen odotusten ja turvapaikanhakijoiden kohdatessa. Julkisessa keskustelussa turvapaikanhakijoiden kulttuurinen tausta aiheutti huolta ja tästä myös työntekijät olivat tietoisia. Vastaanottokeskuksen sisällä erilaisiin tapoihin ja tottumuksiin sopeuduttiin, mutta samaan aikaan pyrittiin varmistamaan, että keskuksen ulkopuolella turvapaikanhakijat osasivat käyttäytyä toivotunlaisesti. Analyysini toisessa osassa perehdyn, millaisista kulttuurieroista tuli merkitseviä sekä miten työntekijät eroja tuottivat ja muokkasivat.

Kolmas ulottuvuus muodostuu turvallisuusdiskurssin ja vastaanottokeskuksen arjen kohdatessa. Turvallisuuskysymykset toistuivat jatkuvasti uutisissa ja keskusteluissa turvapaikanhakijoista. Välillä turvapaikanhakijat olivat turvallisuusuhka, välillä taas uhka kohdistui heihin itseensä. Myös työntekijät olivat kiinnittäneet turvallisuuskysymyksiin huomiota, vaikka eivät sitä aina edes tiedostaneet. Analyysin viimeinen osa tarkastelee siten, mitä turvallisuus vastaanottokeskuksessa ja sen ulkopuolella merkitsi työntekijöille.

5.1 Ensimmäinen ulottuvuus: Valtio ja hallinnan koneistot

Rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus syntyy valtion tarpeesta hallita turvapaikanhakijoita ja heidän liikkumistaan. Kyseessä on siten hallinnollinen ulottuvuus, jota keskuksen asukkaiden kontrollointiin tähtäävät toimenpiteet pitävät yllä. Ristiriita syntyy, kun keskuksen arjessa kohtaavat toiminnalle asetetut erilaiset toiveet ja odotukset. Toiminnan taustalta löytyviä vaikuttimia olen käsitellyt tarkemmin alaluvussa 2.1. Sen lisäksi, että vastaanottopalveluiden järjestäminen on osittain politiikkaa ja vallankäyttöä, on se myös solidaarisuutta ihmisyyksilöiden välillä. Tämä ristiriita heijastuu työntekijöihin. Heillä on olemassa työsopimuksessa määritelty kuvaus työstä, mutta lista työtehtävistä ei kerro, kuinka työntekijän tulisi asemoida itsensä työhön kuuluvien vastakkaisten odotusten ja velvollisuuksien ristipaineessa. Tämän jokainen työntekijä joutuu ratkaisemaan itse ja siihen vaikuttaa koko hänen aiempi elämäkokemuksensa, maailmankatsomuksensa, koulutuksensa sekä yhteiskunnallinen asemansa. Tutkimani työntekijät lähestyivät ongelmaa pääsääntöisesti kahdella eri tavalla: asemoimalla itsensä joko lähemmäs valtiota tai turvapaikanhakijoita. Riippumatta siitä, kuinka työntekijä itsensä asemoi, järjestelmä asetti hänet valta-asemaan vastaanottokeskuksen asukkaisiin nähden. Moni työntekijöistä koki tämän vaikeaksi ja kehitti tapoja valtarakenteiden liudentamiseksi, mutta samaan aikaan monet vastaanottokeskuksen käytännöt pitivät niitä yllä.

Ensimmäisessä alaluvussa 5.1.1 tarkastelen, kuinka työntekijät ymmärsivät työnsä valtion ja turvapaikanhakijoiden välissä. Toinen alaluku 5.1.2 puolestaan keskittyy tarkastelemaan, kuinka vastaanottokeskuksen käytännöt pitävät yllä yksikön sisäisiä valtarakenteita ja kuinka työntekijät pyrkivät niitä purkamaan. Kolmannessa alaluvussa 5.1.3 kokoon yhteen, kuinka koko laaja rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus vaikuttaa työntekijöiden toimintaan.

5.1.1 Humanitaarisuus ammattina

Työntekijät olivat päätyneet töihin vastaanottokeskukseen monen mutkan kautta, vähän kuin puolivahingossa. Kysyttäessä syytä hakea työtä vastaanottokeskuksesta, monet vastasivat, että olivat huomanneet avoimen paikan ja ajatelleet itsellään olevan jonkinlaista relevanttia osaamista. Koska useimmat tehtävänimikkeet vastaanottokeskuksessa eivät vaadi tietyn alan opintoja (tästä poikkeuksena erityisesti terveydenhoitaja), työntekijät joutuivat etsimään viitekohdan työelleen muualta kuin ammatillisesta yhteisöstä. SPR:n vahvan humanitaarisen eetoksen huomioon ottaen ei liene yllättävää, että monelle humanitaarisuus ja ihmisoikeuksien pohjalle rakennettu

turvapaikkajärjestelmä tarjosi tärkeän viitekohdan, johon omaa työtä peilattiin. Se ei kuitenkaan ilmennyt sellaisena auttamisen ideologiana, joka helposti liitetään työskentelyyn humanitaarisessa organisaatiossa.

Käsitys siitä, millaisia ihmisiä avustustyöntekijät ovat, ei ole pelkästään median ja historiallisen kehityksen seurausta, vaan myös avustusjärjestöt itse tuottavat kuvausta työstään ja työntekijöistään. Esimerkiksi järjestöjen rekrytointikäytännöt ja työntekijöille annetut ohjeet tuottavat kuvausta avustustyöntekijästä ja häneltä vaadituista ominaisuuksista (Drażkiewicz-Grodzicka 2017). Humanitaarinen työ mielletään edelleen helposti kutsumukseksi tehdä hyvää, vaikka yhä paremmin tunnistetaan työntekijöillä olevan muitakin vaikuttimia, kuten halu kehittyä ammatillisesti (vrt. Fechter 2012; Malkki 2015). Vaikka tutkimukset avustusjärjestöistä käsitteleväkin usein avustustyöntekijöitä kansainvälisillä komennuksilla, koskevat samat mielikuvat uhrautuvasta hyväntekijästä myös SPR:lle työskentelevää vastaanottokeskuksen työntekijää. Näistä mielikuvista työntekijät olivat hyvin perillä. Esimerkiksi Pauliina kertoi haastattelussa:

”Ehkä mä aluksi saatoin aatella niinku että tää on semmosta (...) auttamistyötä mut sit jotenkin tuli silleen realistiks (...) että tajunnu et tää ei oo mitään kukkahattutyötä. Että tää on ihan tosi työtä ja täs joutuu tekee paljon työtä et saadaan nää asiat niinku rullaan.”

Hetken päästä Pauliina jatkoi samasta aiheesta:

”Tai siis osalla ihmisistä ketkä on kauheen jyrkkiä on se kuva et kaikki jotka siel on töissä on niitä kukkahattutätejä. Ne höösää, ihmiset niinku aattelee et me höösätään täällä niinku jotakin. Ja todellisuus on ihan muuta.”

Pauliina otti kantaa Suomessa käytävään kukkahattutäti-keskusteluun, jossa turvapaikanhakijoiden (tai maahanmuuttajien) parissa työskentelevät, erityisesti naiset, leimataan epäluuloisemmissa piireissä herkkäuskoisiksi ’hyysääjiksi’, jotka antavat turvapaikanhakijoiden käyttää itseään ja järjestelmää hyväksi. Pauliina tekikin pesäeroa mielikuvaan auttamisen halun motivoimasta vastaanottokeskuksen työntekijästä ja korosti sen sijaan työn ammatillista ulottuvuutta. Pauliinan lisäksi myös Mari teki voimakasta eroa auttamislähtöisyyteen:

”(...) mä en tee työtä auttamisen vuoksi, mulle työ on työ aina, mut se että mä tarviin työhön sen niin sanotun kutsumuksen taikka sen että... tää on mun juttu. (...) Mulla on empatiaa asiakkaita kohtaan mutta (...) mä en asetu niitten asemaan sillä tavalla että mä teen työni (...) mikä meillä rajaa sitä työtä on vastaanottolaki ja mikä on meidän työnkuva.”

Koska kukkahattutäti-leima lyödään niin herkästi nimenomaan naisiin, on mahdollista, että tiukan ammatillisen linjan ottaminen on naisten keino säilyttää oma uskottavuus ja arvovalta työympäristössä. Haastatelluistani useampi nainen mainitsi erikseen tekevänsä työtä työn vuoksi, vaikka tietynlaiset elämänarvot, kuten monikulttuurisuuden arvostaminen tai halu auttaa, olisivat heidät ohjanneet hakeutumaan SPR:lle töihin. Kaikkein avoimimmin suhdettaan työhön juuri auttamisen haluna kuvasi eräs miespuolisista haastatelluistani:

”Haluun auttaa ihmisiä, tykkään auttaa ihmisiä, aina. Puolustaa heikompia, tietysti. Niin tota, ei se palkka oo se tärkein juttu, vaan lähinnä se auttamisen halu.” (Jouni)

Jokainen työntekijä olikin oma ainutlaatuinen yhdistelmänsä erilaisia vaikuttimia ja arvoja, jotka ilmenivät eri tilanteissa eri tavoin. Tärkeää on huomata, että vaikka ammatillisuuden korostaminen pyrki luomaan vastaanottokeskustyölle uudenlaista, humanitaarisen hyväntekeväisyyden painolastista vapaata tilaa, ammatillista roolia rakennettiin kuitenkin suhteessa Punaiseen Ristiin ja sen arvoihin. Esimerkiksi Pauliina korosti myöhemmin haastattelussaan, että inhimillisyys on merkittävä osa työtä, sillä onhan se myös tärkeä SPR:n toimintaperiaate. Asukkaita kohtaan sai ja tuli olla ystävällinen, mutta samalla täytyi säilyttää ammatillinen etäisyys. Osana turvapaikkaprosessia työntekijät edustivat prosessia ylläpitävää valtion koneistoa, mutta olivat samaan aikaan toimijoita myös ihmisoikeusjärjestelmässä, minkä myötä toiminnassa tuli säilyttää inhimillinen ote.

Rajaseutu tuli näkyväksi juuri tällaisissa arkisissa tilanteissa, joissa työntekijöihin kohdistui keskenään ristiriitaisia odotuksia. Asemoimalla itsensä humanitaariseen ammatillisuuteen, työntekijät asettivat itsensä lähemmäs valtiota kuin yksikön sisäistä yhteisöä. Tämä asemointi näkyi myös työntekijöiden suhteessa vapaaehtoistyöntekijöihin. Vapaaehtoisten panostusta vastaanottokeskukseen ja asukkaiden elämänlaadun kohentamiseen arvostettiin laajalti työntekijöiden parissa. Timo esimerkiksi kuvasi vapaaehtoisia suurimmaksi keskuksen ulkopuoliseksi voimavaraksi. Ongelmia oli kuitenkin tuottanut rooleista sopiminen varsinaisten työntekijöiden ja vapaaehtoisten välillä. Tiina esimerkiksi kehui, kuinka hyvin asioista oli saatu sovittua vapaaehtoisten kanssa, mutta kuvasi kuitenkin:

”Niin, ehkä se oli alkuun yllättävää, että vapaaehtoiset ehkä ajatteli omistavansa tätä koko juttua, koska täällä oli jo tosi hyvin organisoitunu se vapaaehtoisten porukka ennen kuin me tultiin. Niin ehkä he luuli olevansa enemmän semmosia tietäjiä ja ehkä siinä on ollu sitä, että vapaaehtoiset ei aina ymmärrä tätä meidän työnkuvaa ja hehän ei tiedä kaikkee, jolloin asiakkaat voi antaa heille erilaisen kuvan kuin mikä on se todellisuus ja sitten he saattaa ihmetellä, mitä me oikein täällä tehdään, eikä

me saada kuitenkaan vapaaehtosille kertoo, mistä on oikeesti kysymys. Ei mitään hälyttävää kuitenkaan, ne asiat on aina pystytty keskustelemaan.”

Esimerkissä tulee hyvin esiin rooliristiriitoihin liittyvät ongelmat, joita työntekijät nostivat esille. Mari tiivistä asian toteamalla, että vapaaehtoiset voivat olla turvapaikanhakijoiden ystäviä, työntekijät eivät. Työntekijät ovat toimittamassa virkaa, joka on ennen kaikkea varmistaa turvapaikanhakijoiden laillisten oikeuksien toteutuminen sekä olla neuvomassa ja tukemassa arkisissa asioissa. Ammatillisuudesta tuli siis tärkeä keino erottautua vapaaehtoisista, jotka kenties edustivat enemmän sitä perinteistä käsitystä humanitaarisesta hyväntekijästä.

Asetelmaa voi varovasti verrata Roderick Stirratin (2008) kuvailemiin kolmeen kehitystyöntekijän tyyppiin, jotka ovat nimiltään kuitenkin melko provosoivia eivätkä kuvaa tilannetta vastaanottokeskuksessa: Palkkasoturi, lähetystyöntekijä ja sopeutumattomat (*mercenaries*, *missionaries* ja *misfits*). Näistä kahden ensimmäisen välinen suhde muistuttaa työntekijöiden ja vapaaehtoisten välistä suhdetta. Palkkasotureita Stirrat (em.) kuvaa kehitysyhteistyön ammattilaisiksi, jotka ovat suurten, kansainvälisten toimijoiden palveluksessa, kun taas lähetystyöntekijät toteuttavat kutsumustaan pienissä järjestöissä. Lähetystyöntekijät katsovat olevansa lähempänä autettaviensa aitoa kokemusta, mihin isojen järjestöjen rakenteet eivät taivu. Sama jännite isojen ja pienten humanitaaristen toimijoiden kohdalla nähtiin pakolaiskriisin yhteydessä, kun esimerkiksi Calais’n epävirallisella pakolaisleirillä isot järjestöt loistivat poissaolollaan ja leirin olosuhteiden parantaminen jäi pienten, vapaaehtoisten toimijoiden varaan (Sandri 2017). Näiden perusteella avustustyön ammatillistuminen näyttää tapahtuvan humanitaarisuuden kustannuksella, sillä isojen organisaatioiden riippuvuus esimerkiksi valtioiden rahoituksesta vaikuttaa niiden kykyyn vastata kriiseihin.

Vastaanottokeskuksessa ammattimaisuuden ja vapaaehtoisuuden suhde näyttäytyy kuitenkin hyvin erilaisessa valossa. Vastaanottokeskuksen työntekijät eivät ole laskelmoivia byrokraatteja, vaan ammattimaisuus näkyy kykynä huolehtia ja puolustaa turvapaikanhakijoiden laillisia oikeuksia silloinkin, kun yhteiskunnallinen ilmapiiri suhtautuu järjestelmään kielteisesti. Mari kuvasi, että yhteistyössä keskuksen ulkopuolisten toimijoiden kanssa piti joskus olla aika tiukka. Tässä yhteydessä työntekijät ammensivat koko SPR:n mittavasta aiemmasta kokemuksesta ja arvovallasta. Se auttoi työntekijöitä myös silloin, kun he turhautuivat omien vaikutusmahdollisuuksiensa rajallisuuteen. Pauliina esimerkiksi kuvasi turhautumistaan, kun kykyä ja halua tehdä enemmän löytyisi, mutta resurssit eivät riitä. Anne-Meike Fechter (2016, 230) ehdottaa, että avustustyötä voisi kuvata ’moraaliseksi työksi’ (*moral labour*), sillä työssä kohtaa moraalisesti haastavia tilanteita, joihin pitäisi kyetä löytämään oikea ratkaisu. Koko vastaanottokeskuksen monitasoista olemassaoloa

voisi kuvata moraalisesti haastavaksi ja ammattilaisen roolissaan työntekijät kykenevät hyödyntämään ammattilaisverkostoa ongelmien ratkaisemiseen. Osa työntekijöistä mainitsikin erikseen, että SPR:ltä löytyvä osaaminen ja kokemus, jotka tulivat esiin esimerkiksi työntekijöille annetuissa ohjeistuksissa, helpottivat työntekoa ja antoivat turvaa. Tähän tietoon vapaaehtoisilla ei ollut pääsyä eikä myöskään takanaan ison organisaation arvovaltaa.

Rajaseudulla työntekijät lähemmäs valtiota sitoi jo palkallinen työsuhte. Siitä huolimatta kaikki työntekijät eivät osanneet tai halunneet asemoida itseään ammatillisuuden avulla. Ammatillinen ote ei erottanut pelkästään työntekijöitä vapaaehtoisista, vaan sen avulla luotiin eroja myös työntekijöiden välillä. Työntekijät kehuivat toisiaan ja työilmapiiriään minulle moneen otteeseen ja alussa työntekijöiden väliset suhteet vaikuttivatkin mutkattomilta. Työyhteisö oli vielä tuore, vasta kolme kuukautta vanha, ja edelleen ryhmäytymässä. Vähitellen ruusuinen kuva alkoi kuitenkin rakoilla, kun opin tulkitsemaan viestejä rivien välissä. Työntekijät viittasivat niihin 'toisiin' tai 'joihinkuihin', joiden toimintaan he eivät halunneet ottaa kantaa, mutta tapa, jolla se sanottiin, kertoi riittävästi. Jouni esimerkiksi kuvaa käsitystään työstä:

” (...) Ettei oo vaan mikään työsuhte, vaan juttelee ja kyselee kuulumisia, niin se ois hyvä. Ja suurin osa tekee niin, mutta valitettavasti jotkut ei tee sitä. Ei kerkee.”

Eroa työntekijöiden välillä rakennettiin käsityksissä vastaanottokeskustöön luonteesta, mikä sen suhde on toisaalta toiminnan viralliseen kehykseen ja toisaalta humanitaariseen ideaaliin. Osa työntekijöistä koki ilmeisen vieraaksi asettua työn hallinnollista puolta ja siten valta-asemaa työntekijöiden ja asukkaiden välillä korostavaan ammatilliseen rooliin. Heidän toiminnassaan hallinnollisuus jäi taka-alalle yksikön sisäisen yhteisön noustessa keskeisempään asemaan. Työntekijät siis asemoivat itsensä lähemmäs turvapaikanhakijoita kuin valtiota. Lisäksi he olivat työn ammatillisuutta korostavia valmiimpia kyseenalaistamaan sellaiset SPR:ltä saamansa ohjeet, joiden katsoivat olevan arjen sujuvuuden kannalta hankalia. Tällainen oli esimerkiksi kielto ottaa vastaan lahjoja turvapaikanhakijoilta, mitä käsittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa 5.1.2.

Lähemmäs turvapaikanhakijoita itsensä asemoivien toiminnassa korostui asukkaiden kohtaaminen ja arkinen vuorovaikutus. Tämä näkyi työntekijöiden pyrkimyksenä liudentaa tai häivyttää näkyvistä, kuinka eriarvoisessa asemassa he olivat keskuksen asukkaisiin verrattuna. Rajaseutu asetti tälle kuitenkin omat reunaehdonsa. Valtiollinen turvapaikkajärjestelmä asetti työlle tiettyjä odotuksia ja tavoitteita, joiden mukaisesti vastaanottokeskuksen arki oli järjestetty. Nämä käytännöt puolestaan pitivät yllä valtarakenteita, jotka vaikuttivat myös työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin. Seuraava alaluku 5.1.2 tarkasteleekin ensin, millaisilla arjen teoilla valta-asetelmaa työntekijöiden ja

turvapaikanhakijoiden välillä pidettiin yllä, ja sen jälkeen, kuinka työntekijät pyrkivät valtarakenteita liudentamaan.

5.1.2 Vallan rakenteet vastaanottokeskuksessa

Tarkastelemallani rajaseudun ensimmäisellä ulottuvuudella valtion säätelemä turvapaikkajärjestelmä sekä rajoittaa työntekijöiden toimintamahdollisuuksia että toimii vallanlähteenä keskuksen sisällä. Vastaanottotoimintaa valvoo Migri, mutta yksikkö ja sen työntekijät ovat lopulta vastuussa toiminnan järjestämisestä siten, että se vastaa sille laissa asetettuja tavoitteita. Tästä johtuen keskuksen sisällä työntekijät ovat valta-asemassa turvapaikanhakijoihin nähden, sillä toiminta tapahtuu heidän ehdoillaan. Tässä yhteydessä ymmärränkin vallan pelkistetysti weberiläisittäin yksilön mahdollisuudeksi toteuttaa omaa tahtoaan, vaikka muut toimintaan osallistuvat tuota tahtoa vastustaisivat (Weber 2010, 137). Seuraavaksi lähdän tarkastelemaan, millaisina käytäntöinä rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus vastaanottokeskuksessa konkreettisesti ilmeni ja miten se vaikutti työntekijöiden toimintaan.

Rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus siis syntyy valtion halusta kontrolloida turvapaikanhakijoita ja heidän liikkumistaan. Tämä näkyi jo siinä, kuinka vastaanottokeskuksen tilat oli järjestetty, kuinka niissä kuljettiin ja kuinka niitä käytettiin. Keskukseen saapuessa ensimmäisenä vastassa oli aula ja sen kyljessä työntekijöiden tila, vastaanotto, jossa ohjaajat olivat asukkaiden tavattavissa. Aulasta tämän tilan erotti korkea tiski, jonka toiselle puolelle turvapaikanhakijoilla ei ollut asiaa. Tiskin luona myös keskukseen saapuvat vierailijat ilmoittautuivat työntekijöille. Rakennuksessa oli muitakin uloskäyntejä, mutta pääovien viereltä työntekijät pystyivät pitämään silmällä, kuka keskuksessa liikkui. Lisäksi turvapaikanhakijoiden odotettiin kertovan työntekijöille liikkeistään, vaikka heillä olikin oikeus poistua vastaanottokeskuksesta ja liikkua mielensä mukaan. Turvapaikanhakijoilta odotettiin selvitystä, minne olivat lähdössä ja millä asialla. Virallisia, turvapaikkaprosessiin liittyviä matkoja varten turvapaikanhakijoille annettiin juna- tai bussilippu vastaanottokeskuksen puolesta. Muut matkat turvapaikanhakijat maksoivat itse ja matkakulut rajoittivat luonnostaan liikkumista. Kaikki toimenpiteet tähtäsivät toisaalta keskuksen sujuvan toiminnan ylläpitämiseen, sillä jo turvapaikanhakijoiden oikeuksien toteutumisen takia oli tarpeellista tietää, missä he liikkuivat. Esimerkiksi suomen kielen oppitunneilta poisjääminen ilman perusteltua syytä olisi vaikuttanut turvapaikanhakijan saaman vastaanottorahan maksamiseen. Järjestyksen säilyttäminen oli tarpeen palveluiden kohdentamiseksi, mutta toisaalta se palveli myös valtion pyrkimystä hallita turvapaikanhakijoita ja heidän liikkumistaan.

Työntekijöistä muodostuikin vastaanottokeskuksessa eräänlaisia rajaseudun vartijoita. Vartijan rooli näkyi muun muassa siinä, kuinka työntekijät arvioivat turvapaikanhakijoiden motiiveja hakeutua Suomeen. Joistakin asukkaista työntekijät puhuivat 'kävelijöinä' tai 'surffareina' viitaten, ettei hakija ollut työntekijöiden mielestä todellisessa vaarassa lähtömaassaan, vaan epäilivät tämän lähteneen matkaan kenties ihmissalakuljettajien huijaamana. Arkikielessä samassa tilanteessa olisi voitu käyttää termiä elintasopakolainen kuvaamaan turvapaikanhakijaa, joka ei ole paennut henkilökohtaista vainoa tai sotaa, vaan mahdollisesti kurjia elinoloja ja tulevaisuuden näköalattomuutta. Työntekijät eivät nimenneet epäiltyjään, mutta totesivat, että joukossa on sellaisiakin, joilla ei heidän nähdäkseen ollut todellista hätää lähtömaassaan. Työntekijät tiesivät sosiaalisessa mediassa levinneestä väärästä Suomi-tiedosta ja ajattelivatkin surffariongelman vähitellen poistuvan, kun Suomessa sillä hetkellä olleet turvapaikanhakijat levittäisivät oikeaa, ajantasaista tietoa elinolosuhteista ja turvapaikkaprosessista Suomessa. Rajaseudun vartijoina työntekijät pitivät turvapaikanhakijoiden liikkeitä silmällä ja arvioivat näiden motiiveja, vaikka eivät pystyneetkään vaikuttamaan yksittäisten hakemusten lopputuloksiin.

Sen sijaan vastaanottokeskuksen sisäisissä asioissa työntekijät olivat merkittävässä valta-asemassa. Kuten jo alaluvun alussa mainitsin, vastaanottokeskuksen tilajärjestelyt konkretisoivat vastaanottokeskuksen valtasuhteita. Eräänä päivänä kiersin ohjaajan mukana tarkistamassa huoneiden kuntoa sekä kartoittamassa vapaita paikkoja. Työntekijä kirjasi ylös asukasmääriä ja kalustustarpeita, kuten puuttuvia huonekaluja. Seuraava ote kenttäpäiväkirjastani kuvaa kierrosta:

"Pysyttelen syrjässä, sillä tunnen tunkeilevani. Tuntuisi omituiselta kurkkia ohjaajan olan yli toisten ainoaan omaan alueeseen. Jos itse nukkuisin lakanan takana, minusta olisi nöyryyttävää, että vieraat ihmiset tulisivat sinne yhtäkkiä kurkkimaan ja kyselemään. Omituista elämää turvapaikanhakijoilla!"

Isolla osalla asukkaista, varsinkin perheillä, oli omat huoneensa, mutta keskuksessa oli myös ryhmähuoneita. Ryhmähuoneissa turvapaikanhakijat olivat pyrkineet luomaan edes jonkinlaista yksityisyydensuojaa ripustamalla lakanoita tilanjakajiksi. Työntekijä kulki vastaanottokeskuksessa reippaasti, suorastaan omistajan elkein. Työntekijä huikkasi kuuluvan tervehdyksen tullessaan uuteen tilaan sekä koputti oveen tai sermiin ennen astumistaan asukkaan tilaan, mutta ei odottanut kovinkaan kauaa kutsua sisään. Osa tiloista oli toki tyhjiä ja työntekijä tiesi sen oman kirjanpitonsa perusteella, mutta osassa oli myös asukas paikalla. Itselläni oli sen sijaan koko ajan hyvin epä mukava olo, kuin tunkeilijalla tai uteliaalla tirkistelijällä. Pysyttelin tällä kierroksella kohteliaan välimatkan päässä ovista ja muista tilanjakajista, mutta toisella kerralla kävin myös asukkaiden huoneissa työntekijöiden kehottaessa minua käymään peremmälle. Työntekijöiden valta ilmeni siis oikeutena liikkua missä tahansa keskuksen tiloissa ja ottaa mukaansa myös hämmentynyt graduntekijä, kun asukkailla

vastaavaa oikeutta ei ollut. Heidän kulkunsa oli rajattu yleisiin tiloihin sekä omaan huoneeseen, mutta heillä ei ollut asiaa toisten asukkaiden huoneisiin eikä työntekijöiden tiloihin – ainakaan ilman kutsua. Nähdäkseni valta-asetelmaa korosti entisestään, että turvapaikanhakijoiden huone oli sillä hetkellä heidän ainoa ”oma” tilansa ja työntekijöiden kulkeminen siellä muistutti, ettei sekään aivan oikeasti kuulunut heille.

Asetelmaa vahvisti myös se, että useat vastaanottokeskuksen tiloista olivat lukittuja, mukaan lukien asukkaiden huoneet, ja ainoastaan työntekijöillä oli avaimet. Järjestely oli ymmärrettävä, mutta se ei vähennä tilanteesta piilevää valta-asetelmaa. Kenties kenttäjaksoni häkellyttävin kokemus tapahtui, kun vastaanottoon saapui eräänä päivänä kolme lasta. Yksi lapsista oli hädissään, mutta työntekijät selvittivät juuri hankalaa tilannetta eivätkä lapset saaneet kiinnitettyä aikuisten huomiota. Lapsi, jonka kanssa olin ollut aiemminkin tekemisissä, tarttui minua määrätietoisesti kädestä ja veti mukaansa. Epäroin, koska en tiennyt, mitä oli tekeillä, mutta lähdin kuitenkin selvittämään asiaa. Lapset puhuivat jonkin verran englantia ja sain selville, että itkevä lapsi olisi koulupäivän päätteeksi halunnut päästä huoneeseensa, mutta vanhemmat eivät olleet reagoineet hänen koputukseensa. Palasin vastaanottoon, selitin tilanteen eräälle työntekijöistä ja minulle ojennettiin avain, jolla pääsin avaamaan oven. Tunsin oloni todella vaivautuneeksi ja mietin, mikä olisi oikea tapa toimia tilanteessa. Koputin ovelle, avasin lukon ja lähes kirjaimellisesti juoksin karkuun. Avaimet aivan konkreettisesti symboloivat, kenen käsissä valta vastaanottokeskuksessa oli.

Valta kietoutui pienimpiinkin arjen rutiineihin. Keskuksen aulassa työntekijöiden kanssa asioidessaan vuorovaikutus vastaanottotiskin yli tapahtui pääasiassa aina samaan suuntaan: Aukkaat tulivat pyytämään tai kysymään jotakin ja työntekijät pyrkivät siihen vastamaan. Aula toimi myös ruokasalina, sillä kenttäjaksoni aikana asukkaat eivät vielä itse valmistaneet ruokaansa, vaikkakin tilanteeseen oli tulossa muutos. Kaikkina päivinä työntekijät eivät ehtineet mukaan ruoanjakoon, mutta yleensä työntekijät annostelivat ruoan asukkaille. Tällekin käytännölle löytyi perustelu, minkä oivalsin nähtyäni muutaman lounashetken, jolla työntekijä ei ollut paikalla. Ensimmäisenä kenttäpäivänäni ihmettelin, kuinka paljon ruokaa oli heitetty roskikseen. Myöhemmin samana päivänä huomioni kiinnitti mies, joka kävi hakemassa leipävadista ranskanlimpun verran leipää. Ymmärsin työntekijöiden puheesta, että asukkaat saattoivat ottaa enemmän ruokaa kuin tarvitsivat tai jaksoivat. Perustelusta huolimatta myös ruoanjaossa oli kyse vallankäytöstä: Työntekijöillä oli valta päättää, kuinka paljon yksi ihminen tarvitsee ruokaa, ja kyseenalaistaa asukkaan annoskoko, jos vaikutti, että asukas otti liikaa.

Työntekijöiden puheessa asukkaat määrittyivätkin toisinaan epärehellisiksi. Turvapaikanhakijoita pidetään herkästi kyvyttöminä arvioimaan itse todenmukaisesti omaa tilannettaan tai heidän epäillään

tarkoituksella johtavan auttajia harhaan. Turvapaikanhakijoiden omat kertomukset sivuutetaan, ja heidän puolestaan puhuvalla asiantuntijalla katsotaan olevan todellinen käsitys tilanteesta. (Malkki 1996, 384; Tuori 2009, 149–166.) Tämä tuli esille ollessani erään työntekijän mukana selvittämässä, missä huoneissa oli tilaa uusille asukkaille. Työntekijä sanoi minulle, että kaikkeen asukkaiden kertomaan piti suhtautua pienellä varauksella. Hänellä oli kokemusta esimerkiksi siitä, kuinka runkopatjoja oli koitettu piilottaa kantamalla niitä ulos tai asettamalla sänkyjä päällekkäin, koska asukkaat eivät olisi halunneet uutta ihmistä huoneeseensa. Työntekijän näkökulmasta turvapaikanhakijoiden yritys hallita edes sitä, keiden kanssa asuintilansa jakoivat, määrittyi ongelmakäyttäytymiseksi. Juuri tässä piilee yksi perinteisen auttamiskäsityksen keskeisimmistä ongelmista: Asukkaiden toimijuutta haluttiin kyllä kunnioittaa, mutta tarjottu apu odotettiin otettavan passiivisesti vastaan muodossa kuin muodossa (ks. 2.1). Jos turvapaikanhakijoiden käsitys parhaasta tavasta hoitaa heidän asioitaan poikkesi työntekijöiden käsityksestä, muuttui asukkaiden toimijuus ongelmaksi ja vaati valta-asetelman palauttamista.

Hiukan nurinkurisesti monet turvapaikanhakijoiden auttamiseen tähtäävät toimenpiteet vahvistivatkin entisestään olemassa olevia rakenteita ja työntekijöiden valta-asemaa. Työntekijöitä oli esimerkiksi kielletty ottamasta vastaan lahjoja turvapaikanhakijoilta. Kielto on aiheellinen ja hyvin perusteltu, sillä sen avulla pyritään takaamaan työntekijöiden pysyminen tasapuolisina sekä ehkäisemään valta-aseman väärinkäytöksiä. Käytännössä kielto ei kuitenkaan ollut niin yksinkertainen kuin miltä se kuulostaa. Tutkimani vastaanottokeskuksen tapauksessa lahjat olivat useimmiten turvapaikanhakijoiden valmistamaa ruokaa, jonka he olisivat halunneet jakaa työntekijöiden kanssa. Näin oli esimerkiksi Runebergin päivän tienoilla, jolloin asukkaat olivat leiponeet suomenopettajan kanssa Runebergin torttuja. Kuljin tuolloin erään työntekijän mukana ja tullessamme ulkoa sisälle rakennuksen aulaan, hän ihasteli ääneen herkullista tuoksua. Hetken päästä istuimme kahdestaan vastaanotossa, kun luonamme pyörähti nainen, joka ojensi työntekijälle leivoksen. Työntekijä ei ehtinyt tilanteesta häkeltyneenä kunnolla edes sanoa mitään, kun nainen oli jo kadonnut. Työntekijä naurahti vaivaantuneena, katsoi minua aavistuksen syyllisen näköisenä ja sanoi, ettei oikeastaan olisi saanut ottaa leivosta vastaan. Jaoimme leivoksen ja juuri, kun olimme saaneet sen syötyä, sama asukas palasi toisen leivoksen kanssa, jonka hän jätti minun käsiini. Minulla ei ollut aavistustakaan, mitä muuta olisin tilanteessa voinut tehdä kuin hymyillä ja kiittää ystävällisesti.

Kuinka kieltoon suhtauduttiin työntekijöiden parissa, riippui paljon siitä, miten he asemoivat itsensä rajaseudun ensimmäisellä ulottuvuudella. Ammatillisesti suhtautuvat olivat valmiimpia hyväksymään olemassa olevat rakenteet ja toimimaan niiden puitteissa, vaikka se ei olisi aina

tuntunutkaan hyvältä. Edellisessä alaluvussa 5.1.1 kuitenkin totesin, että osa työntekijöistä ei osannut asemoida itseään työn hallinnolliseen kehikkoon. Ongelmaksi muodostui ammatillisen näkökulman yksisuuntaisuus. Osaa työntekijöitä ohjasi pikemmin käsitys jaetusta ihmisyydestä ja pyrkimys tasapuoliseen kommunikointiin turvapaikanhakijoiden kanssa kuin virallisen aseman säilyttäminen. Humanitaarisuus siten kuin se on totuttu ymmärtämään ei puhutellut työntekijöitä, vaan toimintaa ohjasi solidaarisuuden ideaali. Olen jo aiemmin käyttänyt esimerkkinä kahden työntekijän kanssa käytyä keskustelua lahjakiellosta. Työntekijät huomauttivat, että sääntöjen edellyttämän etäisyyden pitäminen ei ole tavanmukaista kohteliasta käytöstä ja luo asukkaille vääränlaisen kuvan suomalaisista. Toinen työntekijöistä lisäsi, että asukkaiden kulttuurissa tarjotusta ruoasta kieltäytyminen on todella epäkohteliasta. Näille työntekijöille oli tärkeämpää luoda vastaanottokeskuksesta turvallinen ympäristö, jossa asukkaiden oli mahdollista rakentaa elämäänsä tasa-arvoisten ihmissuhteiden avulla, kuin toimia pelkkinä infopankkeina silloin, kun asukkailla sattui olemaan kysyttävää.

Lahjakiellolla pyrittiin estämään valta-aseman väärinkäyttöä, mutta samaan aikaan se *oli* vallankäyttöä. Turvapaikanhakijat söivät päivittäin vastaanottokeskuksen tarjoamaa ruokaa, mutta heillä ei ollut oikeutta jakaa omaa ruokaansa työntekijöiden kanssa. Osa työntekijöistä tunnisti tilanteessa piilevän eriarvoisuuden, mikä sai heidät ainakin osittain kyseenalaistamaan lahjakiellon. Tästä huolimatta kieltoa noudatettiin. Työntekijät olivat kuitenkin kehittäneet joukon muita tapoja, joiden avulla pyrkivät liudentamaan vastaanottokeskuksen sisäisiä valtarakenteita. Yksi merkittävimmistä oli huumori. Huumorin ymmärrän Carmen Moranin ja Margaret Massamin (1999, 36) tavoin erilaisten tekijöiden yhdistelmäksi, kuten huumorintajuksi, huumorille altistumiseksi, huumorin synnyttämiseksi, sen arvostamiseksi ja nauruksi.

Aulassa vallitsi yleensä hyväntuulinen ilmapiiri, jota sekä työntekijät että asukkaat pitivät yllä. Jos työntekijöillä oli aikaa, he rupattelivat turvapaikanhakijoiden kanssa ja vitsailu oli tavallista, vaikka välillä vaikeaa kieliongelma johtuen. Tosin kieli-, kulttuuri- ja ulkoiset eroavaisuudet olivat myös ehtymätön huumorin lähde. Eräänä päivänä asukkaat alkoivat ihmetellä yhden työntekijän pituutta. Yksi asukkaista nousi tuolille miehen rinnalle, jolloin he olivat lähes samanpituisia. Kun eroavaisuudet tuotiin tällä tavalla hyväntahtoisen naurun kohteeksi, purki se niihin liittyviä hierarkioita. Pituus saattoi erottaa keskuksen työntekijän asukkaista, mutta asialle nauraminen oli yhteinen, jaettu kokemus. Huumorilla ja erityisesti hyväntahtoisella huumorilla onkin havaittu olevan myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin, sillä se auttaa säätämään tunteita ja siten selviämään vaikeissa elämäntilanteissa (Crawford & Caltabiano 2011, 237, 249; Samson & Gross 2012, 376–

377, 381–382.) Tämänkin vuoksi huumori oli erityisen tärkeää vastaanottokeskuksessa. Huumori lievitti keskuksen tylsää arkea ja loi yhteyden erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten välille.

Kaikkia tilanteita ei kuitenkaan voinut nauraa pois ja monesti ruumiin asennot tai asemoituminen puhuivat enemmän kuin sanat. Aukkaan viereen istuminen lähetti erilaisen viestin kuin toiselle puolen pöytää asettuminen. Aukkaisten kanssa yhdessä syöminen puolestaan oli eri asia kuin sulkeutuminen taukahuoneeseen lautasen kanssa. Erityisesti kosketuksesta tuli voimakas solidaarisuuden ele. Kuten Anne Cranny-Francis (2011, 468) kirjoittaa, koskettamalla luodaan konkreettisesti yhteys toiseen ihmiseen tai esineeseen. Istuin eräänä päivänä aulan pöydän ääressä seuranani lapsi, joka halusi pelata kanssani peliä vanhempansa puhelimella. Äkkiä olkapäälleni laskeutui käsi ja kuulin tytön äänen sanovan nimeni. Säikähdin äkillistä kosketusta, mutta katsoessani olkapääni yli näin hiukan vanhemman lapsen, joka oli aiemmin päivällä opettanut minut kirjoittamaan nimeni arabiaksi. Otin itse tytön kädestä kiinni ja pysyimme pitkään kolmisin tällä tavalla: Tytön käsi minun olkapäälläni, minun käteni hänen kätensä päällä ja yhdessä seurasimme vieressä pelaavaa lasta. Olen kuvannut tilanteen yksityiskohtaisesti kenttäpäiväkirjaani, sillä se oli yksi kenttäjaksoni mieleenpainuvimmista kokemuksista. Koskettamisen säännöt ovat kuitenkin kulttuurisidonnaisia ja siihen, mikä katsotaan sopivaksi kosketukseksi vaikuttaa myös muun muassa sukupuoli ja ikä (Cranny-Francis 2011, 468; Dibise & Gunnoe 2004, 51–52). Itse huomasin koko kenttäjaksoni vältteleväni kosketusta poikkeuksellisen paljon, koska en tiennyt, mikä tulkittaisiin tungettelevaksi.

Tämä alaluku on pyrkinyt osoittamaan, kuinka valta kietoutuu rajaseudun ensimmäisellä, hallinnollisuutta painottavalla ulottuvuudella vastaanottokeskuksen käytäntöihin. Valtio asettaa vastaanottotoiminnan yleiset puitteet, joiden rajoissa yksikön toiminta on järjestettävä. Vastaanottokeskuksen työntekijät ovat siten itse yhtä aikaa palasia suuremmissa koneistossa, mutta kuitenkin vallankäyttäjää keskuksen sisällä. Työntekijät olivat kehittäneet lukuisia tapoja, jolla valtarakenteita pystyttiin kuitenkin purkamaan ja tasavertaisuutta lisäämään. Seuraavassa alaluvussa kokoon vielä yhteen, kuinka rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus vaikutti työntekijöihin.

5.1.3 Yhteenveto ensimmäisestä ulottuvuudesta

Rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus syntyy valtion hallintakoneistojen ja turvapaikanhakijoiden kohdatessa. Ensimmäinen ulottuvuus kumpuaa kansallisvaltion tarpeesta määritellä itsensä rajalla, jonka sisäpuolella olevia sillä on oikeus hallita. Raja ei kuitenkaan ole enää kiinni maantieteellisessä sijainnissa ja vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijat ovat edelleen rajaseudulla odottamassa valtion päätöstä oikeudestaan oleskella alueella. Työntekijöiden kannalta tämä merkitsi, että heistä tuli osa valtion hallintakoneistoa, mihin osa työntekijöistä sopeutui paremmin, osa huonommin.

Vastaanottotoiminta on voimakkaan arvolatautunutta, mistä johtuen työntekijöiden tuli ratkaista, kuinka asemoivat itsensä erilaisten odotusten ristipaineessa. Koska työntekijöillä ei ollut yhtenäistä ammattikuntaa taustallaan, kuten lääkäreillä tai lakimiehillä, osa löysi yhteisen nimittäjän humanitaarisesta ammatillisuudesta. Tämä tarkoittaa, että osa työntekijöistä korosti ensisijaisesti olevansa tekemässä vastaanottolain säätelemää työtä, mutta samaan aikaan viitekohtana työlle toimi SPR:n arvopohja ja kokemus, josta ammennettiin toimintaa järjestettäessä. Ammatillisuuden korostamisella lienee yhteys, ettei naiselliseksi miellettyä toisista huolehtimista juurikaan arvosteta muidenkaan palveluammattien (kuten hoivatyön) parissa. Työn vahva professionaalinen imago lisäsi työntekijöiden uskottavuutta, kun taas 'hyysääminen' olisi ollut helppoa jättää huomiotta keskusteltaessa esimerkiksi määrärahoista tai palveluiden järjestämisestä.

Siitä huolimatta, että osa työntekijöistä olisi halunnut irrottautua auttamislähtöisyydestä, heiltä myös odotettiin juuri sitä – niin ympäröivässä yhteiskunnassa kuin keskuksen sisällä. Ammatillisen etäisyyden pitäminen jakoi siten mielipiteitä työntekijöiden parissa. Osa työntekijöistä ei halunnut asettua hallinnolliseen, valtaa käyttävään kehikkoon, vaan heidän toimintaansa ohjasi pikemminkin solidaarisuus, eräänlainen ihmisenä ihmiselle -periaate. Huolimatta halustaan luoda vastaanottokeskuksesta mahdollisimman tasavertainen paikka kaikille, työntekijät joutuivat toimimaan rajaseudun ensimmäisen ulottuvuuden rakenteiden puitteissa. Toiminnan tuli täyttää sille asetetut vaatimukset, mikä ohjasi järjestämään arjen käytännöt tietyllä tavalla. Esimerkiksi asukkaille järjestetyissä tiedotustilaisuuksissa työntekijät keräsivät läsnäolijoiden nimet ylös, jotta pystyivät myöhemmin kohdennetusti kertomaan tilaisuuksien sisällöstä niille, jotka eivät olleet olleet paikalla. Kyseessä oli käytännön ratkaisu, mutta samalla yksi turvapaikanhakijoihin kohdistetuista hallinnallisista toimenpiteistä ja vallanteko.

Lotta Koistinen (2017, 53) on koonnut vastaanottokeskusten johtajia haastattelemalla listan vastaanottokeskusten hyvistä käytännöistä. Tasavertaisuuden kannalta merkittäviksi oli huomattu yksityisyyden kunnioittaminen, henkilökohtainen suhtautuminen asukkaisiin, yhteisöllisyys,

asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu, kuuntelu ja ihmisläheisyys. Näitä periaatteita myös tutkimassani vastaanottokeskuksessa pyrittiin noudattamaan joskus onnistuen, joskus ei niinkään. Arjessa huumorista ja kosketuksesta tuli tärkeitä välineitä luoda yhteys erilaisten ihmisten välille ja purkaa valta-asetelmia, jotka piilivät arjen rakenteissa.

5.2 Toinen ulottuvuus: Kulttuurien kohtauspinta

Rajaseudun toinen ulottuvuus syntyy rajan merkityksestä kulttuuristen vaikutteiden leviämisen säätelijänä ja turvapaikanhakijoiden mukanaan tuomien uusien vaikutteiden kohtaamisesta. Länsimaissa on jo vuosisatojen ajan tuotettu kuvaa islaminuskaisista Toisina, tavoiltaan ja totumuksiltaan aivan erilaisina kuin mihin länsivalloissa on totuttu. Muslimienemmistöisiltä alueilta saapuvat turvapaikanhakijat aiheuttivatkin monissa huolta, kuinka niin monet kulttuuritaustaltaan erilaiset ihmiset sopeutuisivat suomalaiseen yhteiskuntaan ja suomalaisille tavoille. Rajojen sulkemiseen liittyykin usein ajatus suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin suojelemisesta ulkopuolisilta vaikutteilta. Tätä olen käsitellyt tarkemmin alaluvuissa 2.2 ja 3.1. Vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoiden mahdollinen vaikutus ympäristöön oli rajattu yhteen, hallittuun tilaan. Rajoilla on kuitenkin aina kaksi puolta. Toisaalta turvapaikanhakijat eristettiin, mutta toisaalta vastaanottokeskus itsessään toimi kulttuurien kohtauspintana, siis rajaseutuna. Tämä vaikutti työntekijöihin kahdella tavalla: Toisaalta vastaanottokeskuksessa kulttuurierot olivat arkipäivää, joiden kanssa opeteltiin tulemaan toimeen, mutta toisaalta kulttuurieroja myös tuotettiin. Tietyistä piirteistä tuli merkitsevän suomalaisia, toisista merkitsevän arabialaisia ja niiden perusteella arvioitiin turvapaikanhakijan mahdollisuuksia tulla toimeen Suomessa.

Alaluvussa 5.2.1 tarkastelen, kuinka rajaseudun toinen ulottuvuus, kulttuurien kohtauspinta, tuli esiin työntekijöiden toiminnassa. Alaluvussa 5.2.2 kertaan vielä tiivistetysti keskeisimmät havainnot.

5.2.1 Ne arabit, jotka ovat aina myöhässä

Vastaanottokeskukseen astuminen suoraan yliopistokuplasta muodostui sekä mielenkiintoiseksi että häkellyttäväksi kokemukseksi. Käsitykset kulttuurista antropologian piirissä ovat kokeneet valtaisan muutoksen oppiaineen alkuajoista, jolloin antropologit matkustivat kauas pois kotoa tutkimaan vieraita kulttuureita ja tulivat samalla kuvauksissaan tuottaneeksi ymmärrystä kulttuureista

selväpiirteisinä, muuttumattomina ja maantieteellisinä. Tieteenala on viime vuosikymmeninä nähnyt paljon vaivaa päästäkseen pois tuosta 'kansallisesta järjestyksestä' ja pyrkinyt osoittamaan, että kulttuurit ovat pikemminkin virtaavia ja sisäisesti ristiriitaisia kuin toisistaan irrallisia, monoliittisia blokkeja (esim. Gupta & Ferguson 1992; Hannerz 1996). Kävelin siis sisään vastaanottokeskuksen kyseenalaistaen, onko olemassa sellaista asiaa kuin yhtenäinen "arabikulttuuri" tai "suomalainen kulttuuri", ja törmäsin maailmaan, jossa niiden olemassaolo näytti olevan itsestäänselvyys. Mieleeni on painunut työntekijän iloinen, vitsaillen lausuttu huudahdus: *"Mä vihaan arabeja, kun ne on aina myöhässä"*.

Keskuksen asukkaista puhuessaan työntekijät muistivat aina korostaa, että nämä ovat aivan tavallisia ihmisiä. Työntekijöillä oli selvästi halua purkaa vastakkainasettelua turvapaikanhakijoiden ja suomalaisten väliltä, minkä näen osittain reaktioksi vallinneeseen ilmapiiriin. Minna esimerkiksi kertoo haastattelussa:

"Ja siinäkin mielessä nähdä, kun miettii, mitä tää keskustelu pakolaisista Suomessa on, ei aina kauheen hyvää, niin näkee, mitä tää oikeesti on. Minkälaisia ihmisiä, ja ihmisiähän nää vaan on, samanlaisia kuin kuka tahansa."

Media käsittelee turvapaikanhakijoita usein vain lukuina tai tilastoina, jolloin unohtuu, että lukujen takana on oikeita ihmiskohtaloita. Numerot on myös helpompi nähdä toisina, itselle vieraina. Luvuista muodostuu näköeste, aivan kuin aidasta, ja kuten Kolossov (2005, 619) huomauttaa, eristäminen johtaa tietämättömyyteen ja tietämättömyys raivaa tietä pelolle sekä epäluulolle. Tietämättömyyden muurista oltiin vastaanottokeskuksessa tietoisia ja jännitteitä ympäröivään paikallisyhteisöön pyrittiin lieventämään järjestämällä keskuksen ja paikkakunnan asukkaille yhteisiä tapahtumia, joissa molemmat osapuolet pääsivät tutustumaan toisiinsa. Halua purkaa toiseuttavia rakenteita siis oli, mutta samaan aikaan niitä ylläpidettiin arkipäivän puheilla ja teoilla.

On turha väittää, etteikö vastaanottokeskuksen arki olisi ollut erilaisten tottumusten ja tapojen värittämää. Kiinnostavampaa onkin tarkastella, millaisissa tilanteissa erot nousivat merkittäviksi ja mitä niiden esiintuomisella pyrittiin saavuttamaan. Neuvotteluissa kuulumisesta ja sen edellytyksistä rajaseutu teki itsensä näkyväksi. Itseni yllätti, kuinka keskeiseksi mittariksi käsitys ajasta muodostui. Alussa mainittu lainaus arabien myöhästelystä ei ollut yksittäinen kommentti, vaan työntekijät palasivat siihen uudelleen ja uudelleen:

"Me ollaan Suomessa aika virtaviivasia tyypejä tietyllä tavalla ja ollaan ajan suhteen aika tarkkoja. Sovitaan aikoja ja nyt tarkoittaa meillä aina nyt. Täällä se nyt voi olla huomenna tai ylihuomenna tai joskus." (Kati)

”Ja, se että myöskin, sillä toiminnalla, tavallaan päästään siihen Suomen yhteiskunnan päivittäiseen rytmiin kiinni. Elikkä, se että, ylipäättään päivät alkaa tiettyinä kellonaikana, tietyt virastot, vastaavat, on auki tiettyinä aikana (...)” (Timo)

Ensimmäisen kerran törmäsin aikakysymykseen jo heti ensimmäisenä aamunani, jolloin opettaja puhui asukkaille opiskelun merkityksestä. Hän muistutti myös, että oppitunneille tullaan ajoissa. Myöhemmin olin mukana seuraamassa tuntia, jonne yksi asukkaista saapui reilusti ennen muita ja leveästi hymyillen totesi jälleen ehtineensä. Myöhemmin opettaja selitti minulle, että kyseinen nainen vaikutti kisaavan itseään vastaan ensimmäisenä paikalla olemisesta.

Totta on, että turvapaikanhakijoiden tulee olla määrättyinä kellonaikana läsnä esimerkiksi turvapaikkapuhuttelussa. Ajoissa oleminen ei ole kuitenkaan pelkkä käytännön välttämättömyys, vaan siitä tuli merkki suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumisesta ja sen tavoille oppimisesta. Tämä saattoi muodostua merkittäväksi tekijäksi ratkaistaessa esimerkiksi, voitiinko asukas sijoittaa toiveidensa mukaisesti asuntoon keskuksen ulkopuolella. Vastaanottokeskus rajaseutuna toimi siivilän tavoin, jossa tietyt kulttuurierot muuttuivat merkitseviksi. Vastaanottokeskuksessa ei kuitenkaan päätetä turvapaikanhakijan lopullisesta kohtalosta eikä se, mitä hän mahdollisesti keskuksessa asuessaan oppii, vaikuta hänen turvapaikkapäätökseensä. Työntekijät puhuivat silti eväiden antamisesta tulevaisuutta varten.

Työntekijät kertoivatkin keskeiseksi tehtäväkseen turvapaikanhakijoiden esikotouttamisen. Neljä kymmenestä haastatellustani mainitsee esikotouttamisen ja lähes kaikki muut puhuivat samasta aiheesta mainitsematta kyseistä käsitettä. Keskustellessamme asenneilmapiiristä Suomessa ja turvapaikanhakijoiden mahdollisesta tulevaisuudesta maassa, Mari kertoo:

”Kyllä me tunnistetaan ne asiakkaat, jotka pärjää tuolla. Ja sit ne jotka ei ehkä pärjää. Mut täällä yritetään sitä esikotouttamista, muut työntekijät onkin varmaan jo puhunu siitä, että niille vähän neuvotaan, miten Suomen yhteiskunta toimii. Me ollaan melkeen ensimmäiset viranomaiset, keiden kanssa ne on tekemisissä, ja opetetaan sitä prosessia, miten asioidaan.”

Varsinainen kotouttaminen kuitenkin alkaa vasta, kun turvapaikanhakija on saanut myönteisen päätöksen ja oleskeluluvan Suomessa. Esikotouttamisen korostamisen voikin nähdä vastaukseksi vallitsevaan yhteiskunnalliseen ja poliittiseen ilmapiiriin. Turvapaikanhakijoiden runsaaseen saapumiseen liitetty kulttuurinen uhka herätti huolta monissa, mikä puolestaan edellytti vastinetta politiikassa ja hallintakoneistoissa. Esimerkiksi Maahanmuuttoviraston (2016) video, joka esittelee lainsäädäntöä, sääntöjä ja oikeuksia Suomessa, on pikemminkin vastine kulttuurisen uhan pelkokuviin kuin kattava tietopaketti elämästä Suomessa. Teemoina videolla korostuu sukupuolten

välinen tasa-arvo ja väkivallan, seksuaalisen väkivallan sekä häirinnän kieltäminen. Videota tehdessä tekijöillä on selkeästi ollut mielessä tietynlainen kohderyhmä. Vastaavasti paine tehokkaaseen esikotouttamiseen tulee osittain ulkopuolelta. Työntekijöiden puheessa esikotouttaminen oli tärkeää asukkaiden elämän ja asioinnin helpottamiseksi. Taustalla vaikutti kuitenkin myös tietoisuus siitä, että käyttäytymällä odotustenmukaisesti keskuksen ulkopuolella, turvapaikanhakijat välttäisivät vetäjästä kielteistä huomiota itseensä:

” (...) huomaan tietyissä asioissa miettiväni, että semmonen mihin en puuttuis, jos ei mieliala olis sillä tavalla jotenkin polarisoitunut tai ärtynyt, mä en ehkä kaikkiin asioihin puuttuis ollenkaan. Mutta sit kun mä tiedän, että jossain toisessa tilanteessa jonkun toisessa, tää asia voi aiheuttaa ongelmia, niin sit mä puutun ehkä herkemmin asioihin, joiden muuten ehkä antaisin olla, että ihan sama, tees miten tykkäät.” (Kirsi)

Esikotouttaminen onkin kovin yksipuolista ja tähtää turvapaikanhakijoiden assimiloimiseen, toisin sanoen tekemään heistä niin suomalaisia kuin on mahdollista vastaanottokeskuksen puitteissa. Lähestymistapa on maahanmuuttajakeskeinen, jossa vastuu oppimisesta ja uuden kulttuurin opettelusta on turvapaikanhakijalla (Castles, Korac, Vasta & Vertovec 2002, 116). Todellinen integroituminen on kuitenkin kaksisuuntaista ja edellyttää, että vastaanottava yhteisö hyväksyy tulijat osakseen (em., 113). Tässä nähdäänkin, että ’esikotouttamisella’ ei lopulta tarkoiteta turvapaikanhakijoiden kotouttamista tai integroimista, vaikka termi antaakin niin ymmärtää. Sekä turvapaikanhakijat että työntekijät olivat varsin tietoisia siitä, että valtaosa keskuksen asukkaista ei tule jäämään Suomeen. Esikotouttaminen ei tähdännyt turvapaikanhakijoiden yhteiskunnalliseen aktivoimiseen, vaan suomalaisiin tapoihin sopeuttamiseen.

Vastaanottokeskusajasta muodostuu eräänlainen siirtymäriitti. Mary Douglas ([1966] 2002) kuvaa klassikkoteoksessaan ”Purity and Danger”, kuinka ihminen pyrkii rakentamaan järjestystä maailmaan säännöillä, jotka luokittelevat asiat, ihmiset ja ilmiöt erilaisiin, nimettyihin kategorioihin. Kun jokin asia ei mahdu luokittelujärjestelmään, tulee siitä anomalia, poikkeavuus, joka saatetaan kokea vaaralliseksi. Douglasin (em., 118–120) ajatuksia mukaillen kansallisessa järjestyksessä turvapaikanhakijat ovat pudonneet kategorioiden ulkopuolelle ja heidän sosiaalisen asemansa määrittelemättömyys vaikuttaa uhkaavan koko järjestelmää. Järjestyksen palauttamiseksi tarvitaan siirtymäriittiä, tässä tapauksessa turvapaikkaprosessia, jonka aikana turvapaikanhakija suljetaan yhteiskunnan ulkopuolelle, kunnes selviää, kuuluuko hän myönteisen vai kielteisen päätöksen saaneisiin. Tässä kohtaa pitää huomauttaa, että tietenkään turvapaikanhakijat eivät olleet suljettuja vastaanottokeskukseen. Asukkaat olivat vapaita liikkumaan keskuksen ulkopuolella mielensä mukaan, mutta todellisuudessa vieras ympäristö, kielitaidon puute ja myös turvapaikanhakijan

taloudellinen tilanne asettivat rajoja liikkumiselle. Esikotouttamisesta voisi siis pikemminkin puhua turvapaikanhakijoiden valmisteluna uuteen, mahdolliseen rooliin suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä kuin varsinaisena kotouttamisena sanan perinteisessä merkityksessä.

Hetkittäin olin yllättynyt työntekijöiden sopeutumista kuvaavista sanavalinnoista. Kahdessa haastattelussa työntekijä, joka ei käyttänyt sanaa esikotouttaminen, rinnasti suomalaisten tapojen opettamisen lastenkasvatukseen:

”Eihän kaikkea voi antaa. Lapsellekin opetetaan, ettei aina oo, että oppii sietämään pettymyksiä.”
(Teemu)

”Se ei tapahdu tässä ja nyt, se on sitä kasvamista uuteen, mutta muistais itekin sen, että vaikka ois jotakin sanottavaa, niin sen voi sanoa niin monella eri tavalla. Ihan niin kuin omien lastenkin kanssa. Sitä vaan toistetaan sitä asiaa.” (Kati)

Rinnastus kuvaa sitä muutosta, joka vastaanottokeskuksessa ajateltiin tapahtuvan. Vastaanottokeskukseen saapuessaan turvapaikanhakijat olivat kulttuurisesti yhtä lailla avuttomia kuin lapset, joita ei vielä oltu sosiaalistettu yhteiskunnan tavoille, mutta ajan kanssa heidän kulttuurinen kompetenssinsa karttui. Tämä tuli hyvin esille toisella kenttäviikollani, kun asukkaat olivat päättäneet järjestää mielenilmauksen saatuaan kuulla ruokapalvelun lakkauttamisesta. Ymmärsin, että uutinen oli päässyt leviämään liian aikaisin, eikä asukkaille oltu vielä kunnolla tiedotettu, mitä palvelun lakkauttaminen tarkoittaisi. Tullessani aamulla paikalle, aulaan oli kokoontunut asukkaita, työntekijöiden vastaanotto oli kiinni ja asukkaat opastivat minut taukotilan ovelle, jonka takana käytiin kiihkeää keskustelua mielenilmauksesta. Seuraavana päivänä kaikille keskuksen asukkaille järjestettiin tiedotustilaisuus siitä, kuinka ruokapalvelun lakkauttaminen tulisi vaikuttamaan.

Tiedotustilaisuuden jälkeen työntekijät iloitsivat, kuinka suomalaisesti asukkaat olivat oppineet käyttäytymään, toisin sanoen nämä maltoivat kuunnella, mitä työntekijöillä oli kerrottavaa, ja odottivat omaa puheenvuoroaan. Seuraavalla viikolla osallistuin suomen kielen oppitunnille, jossa vielä palattiin asukkaiden järjestämään mielenilmaukseen. Opettaja piti tiukanoloisen puhuttelun oppilailleen, kuinka Suomessa ei voi käyttäytyä vastaavalla tavalla. Jos jokin asia esimerkiksi työpaikalla ei toimi, ei voi vain jättää menemättä sinne, vaan pitää ottaa yhteyttä esimieheen tai esimiehen esimieheen. Mielenilmausta voi pitää turvapaikanhakijoiden keinona yrittää vastustaa valtarakenteita ja heihin kohdistettavia toimenpiteitä, joissa heillä itsellään ei vaikuta olevan mitään sanottavaa. Järjestelmän sisäisissä voimasuhteissa asukkaiden toimijuus kuitenkin määrittyi

ongelmakäyttäytymiseksi, johon puututtiin nopeasti. Tiedotustilaisuudella ja opastamisella suomalaisiin tapoihin valta-asetelma palautettiin ennalleen.

Edellisellä esimerkillä on vahva yhteys aiemmin käsittelemäni näkemykseen vastaanottokeskuksesta rituaalina, joka valmistelee asukkaita heidän mahdolliseen uuteen rooliinsa Suomessa. Toiminnallaan työntekijät muokkasivat asukkaista oikeaoppisia turvapaikanhakijoita, jotka osasivat käyttäytyä toivotunlaisesti. Jätin aiemmin mainitsematta yhden Douglasin ([1966] 2002) kirjan keskeisimmistä teemoista, nimittäin puhtauden ja sen rituaalisen ylläpitämisen. Kaikissa kulttuureissa on olemassa puhtaiksi tai pyhiksi määriteltyjä asioita tai ilmiöitä, joiden puhtautta pidetään yllä tietyillä rituaaleilla. Kiertäessäni vastaanottokeskusta työntekijän seurassa, kiinnitin huomiota, kuinka hän vaikutti suhtautuvan turvapaikanhakijoiden tiloihin ja tavaroihin kuin ne olisivat likaisia. Työntekijä mainitsi useita kertoja, että jokin paikka pitää siivota, ja kohdatessaan käytävällä kenkäkasan hän huudahti ääneen inhosta. Katkelmassa omasta kenttäpäiväkirjastaan Eeva Puumala (2017, 125) esittelee turvapaikanhakijan, joka on vihainen, koska työntekijät kohtelevat häntä kuin hän olisi likainen, vaikka hän olisi juuri tullut suihkusta. Puumala jatkaa analysoimalla turvapaikanhakijan kokemusta ja esittää, että närkästys kumpuaa tämän ymmärtäessä kehonsa joutuvan poliittisen vallan kohteeksi. Douglas ([1966] 2002, 2–3) puolestaan määrittää lian pohjimmiltaan järjestyksen puutteeksi. Eron rakentaminen puhtaiden suomalaisten ja likaisten turvapaikanhakijoiden välille on siis myös vallankäyttöä, jossa lika ei kenties muodostukaan käytävälle kasatuista kengistä, vaan poissa kansallisen järjestyksen paikalta olevista turvapaikanhakijoista.

On kuitenkin huomattava, että puheessaan työntekijät eivät asettaneet kulttuureita hierarkkiseen järjestykseen, vaan suomalaisia tapoja opetettiin käytännön välttämättömyytenä. Eräs työntekijöistä muisti myös sanoa ääneen, että tapojen erilaisuus ei välttämättä tarkoita, että jommankumman tavat olisivat huonommat. Ainoastaan sitä, että ne ovat erilaiset. Lisäksi oli selvää, että vastaanottokeskuksen sisällä oppimista tapahtui molempiin suuntiin. Kun niin suuri osa vastaanottokeskuksen toiminnasta tähtäsi turvapaikanhakijoiden sopeuttamiseen suomalaiseen yhteiskuntaan, kiinnostuksen osoittaminen heidän omaa kulttuuriaan kohtaan purki yksisuuntaiseen assimilaatioon liittyvää valta-asetelmaa. Osalla työntekijöistä oli jo entuudestaan tuntemusta Lähi-idän kulttuureista, mutta nekin työntekijät, joilla sitä ei ollut, olivat oppineet turvapaikanhakijoilta esimerkiksi yksittäisiä sanoja arabiaa. Myös minut opetettiin kirjoittamaan nimeni arabiaksi. Osa työntekijöistä mainitsi asukkaiden äänekkyiden vaatineen totuttelua, mutta lisäsivät, että enää se ei haitannut. Osa kertoi oppineensa ymmärtämään paremmin arabikulttuuria, mutta kaikkia piirteitä ei silti hyväksytty. Näistä useimmiten puheeksi nousivat asukkaiden suhtautuminen

vastaanottokeskuksen tiloihin ja ruokaan. Olin ennen kentälle menoani lukenut lehdistä turvapaikanhakijoiden protestoivan vastaanottokeskuksissa tarjottavasta ruoasta ja tiesin aiheen puhuttavan suomalaista yleisöä (Yle 2015k; Yle 2015l). Silti yllätyin, kun minulle vastaanottokeskuksessa sanottiin, että asukkaat saisivat olla valittamatta ruoasta ja olla kiitollisia, että sitä on. Työntekijöiden kovasanaiset moitteet olivat ristiriidassa sen humanitaarisen hyväntekijän mielikuvan kanssa, jota käsittelin edellisessä alaluvussa 5.1.1 ja jollaiseksi ilmeisesti itsekin olin työntekijät kuvitellut.

Alaluku on osoittanut, että monet kysymyksistä, jotka yhteiskunnallisessa keskustelussa nousivat esille vuoden 2015 pakolaiskriisin aikaan, mietityttivät myös työntekijöitä: Millainen on hyvä turvapaikanhakija? Kuinka oleskeluluvan saaneet sopeutuisivat oloihin Suomessa? Millaisia vaatimuksia turvapaikanhakijalla on oikeus tehdä auttajilleen? Rajaseudun toinen ulottuvuus muokkasi käsitystä ihanteellisesta turvapaikanhakijasta, jolla olisi parhaat edellytykset siirtyä mahdollisimman sujuvasti vastaanottokeskuksen rajaseudulta suomalaiseen yhteiskuntaan. Seuraavassa alaluvussa 5.2.2 kokoan vielä kattavammin yhteen, kuinka rajaseudun toinen ulottuvuus näkyi vastaanottokeskuksen arjessa.

5.2.2 Yhteenveto toisesta ulottuvuudesta

Alaluku 5.2 on tarkastellut rajaseudun toista ulottuvuutta, jolla kulttuuri- ja tapaerot ovat osa vastaanottokeskuksen väen jokapäiväistä kokemusta. Eroja kuvatessaan tulivat työntekijät (ja asukkaat) samalla niitä toisintaneeksi sekä luoneeksi käsitystä suomalaisesta ja arabialaisesta kulttuurista. Eronteko oli syvällä vastaanottokeskuksen rakenteissa, sillä jo valta-asetelma työntekijöiden ja turvapaikanhakijoiden välillä oli niin syvä, että se jakoi arkea meihin, jotka lähdimme työvuoron päätteeksi kotiin, ja niihin toisiin, joille vastaanottokeskus oli Pauliinan sanoin: *”Et heillä, heillä ei ole muuta paikkaa kuin tämä. Tää on niinku hetken heidän koti ja voiko sitä sanoa kodiksi.”*

Rajaseudun toinen ulottuvuus syntyy suomalaisen yhteiskunnan pyrkimyksestä hallita uusien kulttuurivaikutteiden leviämistä valtiorajojen sisäpuolella. Vaikka ei tiedettykään, saako turvapaikanhakija oleskeluluvan, vastaanottokeskuksessa vietetystä ajasta tuli eräänlainen siirtymäriitti, jonka aikana häntä sosiaalistettiin paikallisille tavoille. Totuttamalla turvapaikanhakijoita siihen, kuinka Suomessa on totuttu asiat hoitamaan, pyrittiin minimoimaan keskuksen ulkopuolella tapahtuvat tapojen yhteentörmäykset. Työntekijät suhtautuivat esikotouttamiseen kuitenkin turvapaikanhakijalähtöisesti: he näkivät sen turvapaikanhakijoiden

kulttuuristen valmiuksien kehittämisenä näiden itsensä vuoksi. Toisin sanoen työntekijät halusivat helpottaa turvapaikanhakijoiden sopeutumista Suomeen, eivät suomalaisten sopeutumista turvapaikanhakijoihin.

Tämä ilmentää jälleen rajaseudun monitasoista luonnetta: vastaanottokeskuksen ulkopuoliset kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rakenteet synnyttivät paineen, joka ohjasi vastaanottokeskuksen arkea tiettyyn suuntaan, mutta niissä puitteissa työntekijät loivat omia, toisinaan vaihtoehtoisiaakin tapoja toimia. Yhteiskunnassa käytävä keskustelu ohjasi työntekijöitä esimerkiksi kiinnittämään huomiota tiettyihin turvapaikanhakijoiden piirteisiin, kuten ajoissa olemiseen. Näistä piirteistä tuli merkitseviä ja ne ennustivat turvapaikanhakijan pärjäämistä vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Tuottaessaan kuvausta suomalaisesta ja arabialaisesta kulttuurista, työntekijät tulivat samalla kuvanneeksi ihanteellisen turvapaikanhakijan, jonka sopeutuminen Suomeen tapahtuisi mahdollisimman kitkattomasti puolin ja toisin. Rajaseutu siis siivilän tavoin päästi tietyt piirteet lävitseen samalla, kun torjui toiset. Rajaseutu on kuitenkin myös kulttuurien kohtauspinta, mikä tarkoitti, että työntekijät oppivat yhtä lailla turvapaikanhakijoilta kuin nämä heiltä. Työntekijät pyrkivät välttämään kulttuurierojen arvottamista ja korostivat, että erilaisista tavoista huolimatta kaikki ovat pohjimmiltaan samanlaisia ihmisiä.

5.3 Kolmas ulottuvuus: Turvallisuus ja turvattomuus

Eurooppalaisessa maahanmuuttokeskustelussa kysymykset uhista ja turvallisuudesta kulkevat usein käsi kädessä. Korkeasti koulutetun, länsimaisen työvoiman liikkuvuutta pyritään kyllä tukemaan, mutta tiukat maahantulosäännökset sulkevat valtaosan maailman köyhistä ja turvapaikanhakijoista Euroopan rajojen ulkopuolelle. Jälkimmäisen joukon kohdalla keskustelu maahanmuuton mahdollisista haittavaikutuksista korostuu humanitaaristen arvojen kustannuksella ja turvallisuusdiskurssi ottaa vallan. Olen kuvannut siirtymistä turvallisuusnäkökulman hallitsemaan keskusteluun maahanmuutosta ja turvapaikanhakijoista tarkemmin alaluvuissa 2.2 ja 2.3. Suomessa samoin kuin muualla Euroopassa erilaiset turvapaikanhakijoihin liitetyt uhkakuvat synnyttivät vilkasta yhteiskunnallista keskustelua ja johtivat muun muassa Soldiers of Odin -katupartioiden perustamiseen. Uhkakuvista kulttuurinen uhka on vain yksi, mutta samalla kulttuurin ajateltiin helposti olevan muiden uhkien taustalla. Esimerkiksi seksuaalirikosten katsottiin olevan seurausta naisten erilaisesta asemasta suomalaisessa ja arabialaisessa kulttuurissa.

Edellinen alaluku tarkasteli, kuinka vastaanottokeskuksen arjessa juuri kulttuurisia vaikutteita pyrittiin säätämään. Rajaseudun kolmas ulottuvuus syntyy kuitenkin laajemman turvallisuusdiskurssin kohdatessa työntekijöiden eletyn todellisuuden. Turvallisuusdiskurssi vaikutti voimakkaasti olosuhteisiin, joissa työntekijät toimivat, ja suoraan heihin itseensä. Siinä, missä toisen ulottuvuuden kohdalla työntekijät pyrkivät ohjaamaan turvapaikanhakijoiden toimintaa, kolmas ulottuvuus muokkasi heidän omia toimintamahdollisuuksiaan. Osa työntekijöistä ei kokenut aihetta millään tavalla ajankohtaiseksi elämässään, mutta lähes kaikki olivat kuitenkin reagoineet jännittyneeseen ilmapiiriin tavalla tai toisella. Seuraava alaluku 5.3.1 tarkasteleekin, millä tavoin turvallisuusdiskurssi vaikutti työntekijöihin. Sen jälkeen tulevassa alaluvussa 5.3.2 kootaan tiivistetysti yhteen rajaseudun kolmannen ulottuvuuden vaikutukset vastaanottokeskuksen arkeen ja työntekijöiden toimintaan.

5.3.1 Turvallisuus työpaikalla ja sen ulkopuolella

Suomi on turvallinen maa, kuten monet haastatelluistani minua muistuttivat kysyessäni heiltä, onko asenneilmapiiri jotenkin vaikuttanut heidän turvallisuudentunteeseensa. Lähdin alun perin tutkimaan vastaanottokeskuksen työntekijöitä, koska minua kiinnosti, millaista on tehdä töitä paikassa, johon liittyy niin paljon kielteisiä mielikuvia. Vielä valmistellessani kenttätutkimustani uutisissa raportoitiin useista polttopulloiskuista vastaanottokeskuksiin sekä SPR:n työntekijöitä heitellyn kivillä (Yle 2015m; Yle 2015n). Myöhemmin tutkielmani näkökulma muuttui, mutta pidin onneksi turvallisuuden teeman mukana suunnitellessani haastatteluita. Hetkittäin tunsin itseni hölmöksi kysyessäni aiheesta ja saadessani vastaukseksi, ettei kyseinen työntekijä ollut edes ajatellut työnsä vaikuttavan millään lailla hänen henkilökohtaiseen turvallisuuteensa. Osa työntekijöistä nosti aiheen kuitenkin itse puheeksi kanssani ennen kuin olin siitä ehtinyt edes kysyä ja kenttäjakson jälkeen olen ymmärtänyt, kuinka paljon erilaiset turvallisuuskysymykset vaikuttivat työntekijöiden toimintamahdollisuuksiin silloinkin, kun niitä ei edes turvallisuuden kautta ymmärretty. Rajaseudun kolmas ulottuvuus oli jatkuvasti läsnä.

Turvallisuus on nykyään kaikkialla, kuten Mark Maguire, Catarina Frois ja Nils Zurawski (2014, 1–2) toteavat, mutta vaikeasti määriteltävissä, sillä se merkitsee eri asioita eri aikoina ja eri paikoissa. Yksinkertaisimmillaan turvallisuus tarkoittaa vaaratekijöiden puuttumista (Booth 1991, 319). Nykyään lähes mikä tahansa asia voidaankin nimetä turvallisuuskysymykseksi, jolloin nimeäjä oikeuttaa erityistoimenpiteet uhan poistamiseksi (Schwell 2014, 87). Turvallisuudella voidaan samanaikaisesti puhua sekä tilasta, jossa uhkatekijät ovat poissa, että keinoista, joilla tuohon tilaan

päästään (Bubandt 2005, 278). Se, mikä toiselle tarkoittaa turvaa, voi toiselle kuitenkin aiheuttaa turvattomuutta. Tästä hyvä esimerkki ovat katupartiot, jotka ottivat tehtäväkseen turvata yhteiskuntarauhaa, mutta herättivät monessa enemmän levottomuutta kuin turvan tunnetta. Kysyessäni katupartioista Kirsi vastasi minulle:

”Mä en tiiä, kumpaa mä ennemmin menisin pakoon. Mä muistan kouluajoilta, kuinka kaikki toivo, että ne polttopullokaturpartioihmiset tajuis es joskus lintsata tai olla kipeenä. Semmoset isänmaantoivot, jotka on aina häiriköiny ja joista ei oo koskaan ollu kuin harmia muille tähänastisessa elämässään. Se on vähän semmonen, että tuntuu, että mitäpä tuosta. Totta kai varovainen täytyy olla ja turvallisuusasiat ottaa huomioon työssä, mutta muuten ne on vähän semmosia, en oikein osaa sanoa. Mutta harmittaa, että suomalaiset kykenee sellaseen väkivaltaseen ja ärsyyntyneeseen käytökseen siinä määrin. Se on yllättävää ja surullista.”

Kirsi oli pahoillaan joidenkin suomalaisten käytöksestä, mutta samalla näki, etteivät ääriteot, kuten polttopulloiskut tai katupartiointi, syntyneet tyhjästä. Kirsi muisteli jo kouluaikoina kohdanneensa luokkatovereita, jotka provosoituivat muita herkemmin, ja suhtautui katupartioihin vähän kuin koululuokan häiriköihin. Kirsi tunnisti turvallisuuskysymysten läsnäolon työssään, mutta ei kokenut turvattomuutta. Työntekijät jakautuivatkin karkeasti kahteen ryhmään, joista toinen oli tietoinen turvallisuusdiskurssin läsnäolosta, mutta ei kokenut sen vaikuttavan itseensä, ja toinen, joka oli huomannut sen myös vaikuttavan omaan toimintaansa. Lähdenkin seuraavaksi tarkastelemaan, mitä turvallisuus työntekijöille merkitsi ja kuinka rajaseudun kolmas ulottuvuus heidän toiminnassaan näkyi.

Työntekijät vakuuttivat minulle, ettei vastaanottokeskuksessa ole mitään eikä ketään pelättävää, mutta siitä huolimatta heillä oli olemassa tarkat turvallisuusohjeet ja esimerkiksi painikkeet, jotka hälyttivät muut työntekijät paikalle, jos apua kaivattiin. Tähän liittyen ohjaajat myös työskentelivät pareittain. SPR:ltä saamiensa ohjeiden lisäksi työntekijät olivat kehitelleet omia tapoja ongelmien ehkäisemiseksi. Osa vältti menemästä tiettyihin tiloihin yksinään ja käyttivät luotettuja asukkaita läheteinään, jos asukas piti käydä pyytämässä työntekijöiden juttusille. Yksi kertoi pitävänsä mukanaan paperinippua, jonka saattoi tarpeen vaatiessa heittää ilmaan luomaan hetken harhautus. Näissä esimerkeissä turvallisuus näyttäytyikin uhkana työntekijän henkilökohtaiselle koskemattomuudelle ja hyvinvoinnille. Työntekijät jaksoivat kehua, kuinka hienoja ja mukavia ihmisiä heidän keskuksessaan asui, mutta eivät kuitenkaan luottaneet näihin varauksetta. Erilaisiin uhkiin oli varauduttu, mutta työntekijät korostivat, etteivät pelkää työpaikallaan. Tässä kappaleessa annetut esimerkit nousivatkin suurimmaksi osaksi esille viikkopalaverissa, jossa kerrattiin yksikön

turvallisuusohjeita, mutta muuten työntekijät puhuivat hyvin vähän keskuksen sisäisestä turvallisuudesta. Enemmän työntekijöitä mietitytti keskuksen ulkopuolelta tuleva uhka:

”Että kyllä mä pelkään enemmän sitä ulkopuolista uhkaa kuin sisäistä, kun ei meillä oo täällä mitään uhkaa, jos vaan osataan käsitellä hyvin näitä turvapaikanhakijoita.” (Jouni)

Jouni oli juuri haastattelussa kertonut minulle, kuinka eräänä päivänä keskuksen eteen oli ajanut auto ja tuntematon mies oli uhannut räjäyttää koko paikan. Lisäksi muutama työntekijä kertoi keskusta kohti ammutun ilotulitteita. Turvallisuus määrittyi siis kollektiiviseksi uhaksi vastaanottokeskusta vastaan ja vahingonteon mahdollisuudeksi, muttei henkilökohtaiseksi vaaraksi. Vastaanottokeskuksella oli olemassa toimintaohjeet vastaavien tilanteiden varalta, mutta ne eivät näkyneet ulospäin arkirutiineissa. Sain käsityksen, että uhka tiedostettiin, mutta sitä ei juurikaan ajateltu eikä varmaan olisi edes mainittu, ellen olisi asiasta kysynyt.

Sen sijaan oli kiinnostavaa, kuinka vastaanottokeskuksen ulkopuoliseen kielteiseen asenneilmapiiriin reagoitiin. Mari kertoi, ettei aina jaksaisi avata päivän lehteä, vaikka onkin kiinnostunut maailman asioista, koska lehdessä kirjoitetaan aina jotakin turvapaikanhakijoista. Myös Jouni mainitsi lehdet ja uskoi tiettyjen lehtien kärjistävän tilannetta tarkoituksella. Minnaa harmitti, että asenteet turvapaikanhakijoita kohtaan olivat niin jyrkkiä, vaikka valtaosa suomalaisista tuskin edes tunsu yhtään turvapaikanhakijaa. Työntekijät tiesivät, mitä lehdissä ja sosiaalisessa mediassa kirjoitettiin, mutta koska heidän päivittäin kohtaamansa todellisuus oli niin toisenlaista, osa menetti kokonaan kiinnostuksensa uutisten seuraamiseen. Silti ilmapiirillä ymmärrettiin olevan suora vaikutus työntekijöiden toimintaympäristöön, minkä Jouni mainitsee ääneenkin:

”Median puhe aiheuttaa närää suomalaisessa yhteisössä, mikä taas heijastuu meihin, väkisinkin.”

Osa ei kokenut ilmapiirin vaikuttaneen omiin tekemisiinsä millään tavalla, mutta esimerkiksi Pauliina kertoi miettivänsä tarkkaan, missä tilanteessa ja kenelle kertoi työpaikastaan, koska ei halunnut joutua puolustelemaan omaa työtään. Tiina ei aluksi ajatellut ilmapiirin vaikuttaneen toimintaansa, mutta palasi aiheeseen aivan haastattelun lopussa:

”Ja sitten muuten turvallisuudesta muistin yhtäkkiä semmosen, et kun mä lähden töistä ja jos mä meen vaikka johonkin kahvilaan tai jotain tai jos me ollaan työpäivän aikana kierroksella kaupungissa, niin mä huomaan, et mä haluan piilottaa tän mun Punasen Ristin. Et sillä lailla mielenkiintonen, et aina aatellu, et Punanen Risti on arvostettu järjestö ja näin, mutta sitten, kun on tullu niin paljon sitä negatiivisuutta, niin ei tiedä, miten suomalaiset reagoi. Et joku voi yhtäkkiä reagoida hirveän

negatiivisesti siihen, jos se näkee mulla jonkin Punasen Ristin leiman. Et mä vähän jemmaan sen, työnnän kassiin tai taskuun, ettei se paista, että mä oon Punasen Ristin työntekijä. Joskus aikasemmin mä en ois voinu aatella, et täähän on vaan hienoo.”

Tiinan kertoma kuvaa erinomaisesti, kuinka vaivihkaa asenneilmapiiri vaikutti työntekijöiden toimintaan. Tiina kielsi tuntevansa turvattomuutta, mutta lähes tiedostamatta kuitenkin sopeutti käyttäytymistään välttääkseen tarpeettomia yhteenottoja. Vielä voimakkaampana ilmapiirin kielteisyyden kokivat ymmärrettävästi keskuksen maahanmuuttajataustaiset työntekijät, joiden arkeen ilmapiiri vaikutti tuntuvasti. He kertoivat, etteivät esimerkiksi enää liikkuneet pimeällä yksin ulkona ja lenkillä kannatti vaihtaa suuntaa, jos sattui juoksemaan samansuuntaisesti kuin etnisen enemmistön edustaja, koska perässä juokseminen olisi saatettu ymmärtää väärin. Itselleni tuli yllätyksenä, ettei uhkaavaksi koettu vain muita suomalaisia, vaan myös turvapaikanhakijoiden tarkoituksperiin suhtauduttiin epäluuloisesti. Rajaseudun eri suuntiin vetävät voimat asettivat siis myös työntekijät keskenään eriarvoiseen asemaan. Vastaanottokeskuksen sisällä maahanmuuttajataustaiset työntekijät saattoivat edustaa suomalaista yhteiskuntaa, mutta vastaanottokeskuksen ulkopuolella he olivat itsekkin yhä edelleen rajaseudulla.

Rajaseudun kolmas ulottuvuus siis kietoo työntekijöiden käsitykset turvallisuudesta yhteen yhteiskunnallisen muuttoliikekeskustelun uhkakuvien kanssa. Didier Bigon (2002, 63–66) näkemyksen mukaan maahanmuutosta on tuotettu turvallisuushka eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa, joka luo erilaisten pelkojen ja vaarojen täyttämää yhteiskuntaa vahvistaakseen valtion turvallisuuskoneiston asemaa. Kiinnostavaa on, kuinka myös työntekijät itse joutuivat ennakkoluulojen kohteeksi, vaikka olivat tässä tapauksessa osa valtion turvallisuuskoneistoa. Käsitykseni mukaan vastaanottokeskuksen sisällä työntekijöiden asema määrittyi suhteessa rajaseudun toiseen ulottuvuuteen, jolla heidän roolinsa muodostui sisäryhmää, siis kantaväestöä, ja sen kulttuuria suojaavaksi. Toisin sanoen vastaanottokeskuksen sisällä työntekijät muodostivat puskurin turvapaikanhakijoiden ja suomalaisen yhteiskunnan välille. Keskiverto kansalaisen ei tarvinnut olla turvapaikanhakijoiden kanssa tekemisissä, koska välttämätön kanssakäynti oli keskitetty työntekijöiden vastuulle. Rajaseudun toisella ulottuvuudella työntekijät siis määrittyivät osaksi suomalaisuutta ja siten sisäryhmää.

Rajaseudun kolmannella ulottuvuudella katseen suunta kuitenkin kääntyi. Työntekijöiden nähtiin edelleen olevan välissä, mutta suomalaisesta yhteiskunnasta katsottuna he olivatkin liian lähellä vaaralliseksi koettua ulkopuolta. Työntekijät eivät enää pitäneet ulko- ja sisäpuolta toisistaan erillään, vaan osana muuttoliiketeollisuutta ja kansainvälistä turvapaikkajärjestelmää olivat mahdollistaneet turvapaikanhakijoiden saapumisen Suomeen. Tällöin työntekijä olikin se, josta muodostui anomalia:

suomalainen, joka huolehti ulkopuolisten oikeuksista suomalaisten sijaan. Tätä näkemystä puoltaa esimerkiksi Pauliinan haluttomuus kertoa työstään tuntemattomille, koska ei halunnut joutua puolustelemaan sitä ikään kuin työpaikassa olisi jotakin väärää tai moraalisesti tuomittavaa. Samasta ilmiöstä kertoi mielestäni myös Tiinan tapa piilottaa SPR:n logo, mutta hänen toimintaansa liittyi lisäksi turvallisuusnäkökulman ensisijaisuus humanitaarisuusdiskurssiin nähden. Punainen Risti on nimenomaan humanitaarinen ihmisoikeustoimija, mutta koska turvallisuuden säilyttäminen nähdään ihmisoikeuksia tärkeämmäksi, muuttuu humanitaarisuus heikkoudeksi, jota pahantahtoiset voivat käyttää hyväkseen. Tällöin humanitaarisuus itsessään muuttuu vaaralliseksi.

Rajaseudun ensimmäinen ja toinen ulottuvuus muodostuivat yhteiskunnallisten rakenteiden kohdatessa turvapaikanhakijat vastaanottokeskuksessa. Kolmas ulottuvuus poikkeaa kahdesta edellisestä siten, että se vaikuttaa kahta edellistä enemmän työntekijöihin myös työpaikan ulkopuolella ja kenties henkilökohtaisemmalla tasolla. Näistä vaikutuksista vielä tiivistetysti kerraten seuraavassa yhteenvedossa.

5.3.2 Yhteenveto kolmannelta ulottuvuudesta

Kolmas ulottuvuus syntyi yhteiskunnallisen turvallisuusdiskurssin kohdatessa työntekijöiden eletyn todellisuuden. Turvallisuus näkyikin työntekijöiden elämässä monella eri tavalla. Kaikki työntekijät korostivat, etteivät pelänneet työpaikallaan. Haastattelussa osa mainitsi, että koki turvallisuusuhan tulevan pikemminkin vastaanottokeskuksen ulkopuolelta kuin sisältä. Keskukseen asukkaista todettiin ainoastaan, että osa hoiti asiansa fiksusti, osa ei, aivan kuten suomalaisetkin. Vasta haastatteluiden ulkopuolella työturvallisuus keskuksen sisällä nousi esille. Silloin se näkyi varautumisena mahdollisiin ongelmiin, muttei turvattomuuden tunteena. Myös ulkopuolisiin uhkiin oli varauduttu, mutta turvallisuusdiskurssi vaikutti käytettävissä oleviin keinoihin. Eräs haastatelluista esimerkiksi pohti, ettei vastaanottokeskusta voi oikein suojata ulkopuolisilta häiriköiltä vaikkapa vartiointia lisäämällä, koska paikallisista vaikuttaisi, että asukkaita pitää vahtia.

Varsinaiseksi uhaksi nähtiinkin kantaväestön mielipiteet ja asenteet, joita median sekä poliittisten vaikuttajien ymmärrettiin muokkaavan. Mielipideympäristö ei vaikuttanut pelkästään turvapaikanhakijoihin ja vastaanottokeskuksen arkeen, vaan lisäksi työntekijöihin itseensä. Turvallisuusdiskurssin hallitessa muuttoliikekeskustelua, tehokkaiden hallinnan välineiden kehittämisestä tulee ensisijaista. Turvallisuuden ja hallinnan korostuessa humanitaarisuus ja ihmisoikeudet jäävät sivuseikaksi. Kenties sen takia, että vastaanottotoiminta nähdään helposti kuitenkin juuri auttamiseksi tai humanitaariseksi toiminnaksi, kohdistui myös työntekijöihin paljon

kielteisyyttä. Kiristynyt ilmapiiri vaikutti monen työntekijän toimintamahdollisuuksiin työn ulkopuolella kenties jopa enemmän kuin työpaikalla. Useimpien kohdalla se ei merkinnyt henkilökohtaista vaaraa tai uhkaa, mutta työntekijät halusivat välttää epämiellyttäviä kohtaamisia. Osa ei kuitenkaan ollut havainnut ilmapiirin kielteisyyden vaikuttaneen itseensä millään tavalla.

6 Lopuksi

Tutkielmani kantava ajatus on ollut tarkastella vastaanottokeskusta moniulotteisten, moneen suuntaan vetävien voimien kenttänä. Tämän kentän olen nimennyt rajaseuduksi tavoittaakseni sen monimerkityksisen ja alati muuttuvan luonteen (vrt. Arjun Appadurain (1996, 33) kulttuurivirtojen maisemat (*landscapes*)). Vastaanottokeskuksen toimintaympäristö ei rakennu vain työntekijöiden ja turvapaikanhakijoiden päivittäisestä, kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta, vaan siihen vaikuttavat ympäröivät olosuhteet niin kansallisella kuin globaalilla tasolla. Vastaanottokeskus on osa muuttoliiketeollisuutta, jota ihmiset liikkeessä kaikkialla maailmassa sekä tuota liikkumista hallitsemaan pyrkivät toimijat pitävät yllä (Nyberg Sørensen & Gammeltoft-Hansen 2013, 1–23). Siksi ei riitä, että työntekijöiden toimintaa tarkastelee yksiulotteisesti vastaanottokeskuksen sisäisinä käytäntöinä, vaan sitä tulee tarkastella mahdollisimman moniulotteisesti vastaanottokeskuksen sisäisinä ja ulkoisina suhteina.

Tutkielmani ensimmäinen tavoite on ollut tunnistaa ne keskeiset ulottuvuudet, jotka vastaanottokeskuksessa muokkaavat rajaseutua. Näitä ulottuvuuksia löysin kolme: hallinta, kulttuurierot ja turvallisuuskysymykset. Ensimmäinen ulottuvuus, hallinta, syntyy valtion hallintakoneistojen ja turvapaikanhakijoiden kohdatessa. Paljon on puhuttu kansallisvaltioiden ja valtiorajojen heikkenevästä merkityksestä globaalissa maailmassa, mutta vuoden 2015 pakolaiskriisi osoitti, mikä merkitys niillä yhä edelleen on. EU:n jäsenvaltiot reagoivat hyvin erilaisin tavoin turvapaikanhakijoihin, mutta yhteistä oli kuitenkin pyrkimys ottaa turvapaikanhakijat vastaan hallitusti. Rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus on myös eniten sidoksissa konkreettiseen sijaintiin: vastaanottokeskuksen tilat antavat hallinnalle fyysisen olomuodon. Vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijat odottavat päätöstään oleskeluluvasta ja ovat vielä juridisesti valtion ulkopuolella, vaikka fyysisesti sen rajojen sisäpuolella ovatkin.

Toinen ulottuvuus muodostuu erilaisten kulttuurien kohdatessa. Rajaseutu hoitaa pohjimmiltaan samoja tehtäviä, joita aiemmin valtiorajoilla on katsottu olevan. Rajat ovat säädelleet kulttuuristen vaikutteiden leviämistä, mutta toimineet myös kulttuurien kohtauspintana. Samalla tavoin rajaseutu vastaanottokeskuksessa luo ympäristön kulttuuriselle vuorovaikutukselle ja neuvottelulle, mutta samanaikaisesti kontrolloi uusien vaikutteiden leviämistä ympäröivään yhteiskuntaan. Vastaanottokeskusta ympäröivä yhteiskunta saattaa kokea äkillisen väestöllisen muutoksen uhkaavaksi ja pelätä sen horjuttavan alueen vakautta (Hopkins 2010, 40; Mamadouh 2012, 379). Turvapaikanhakijoista käytävässä keskustelussa olikin havaittavissa piirteitä kulttuurisen uhan kokemisesta yhteisöllisellä tasolla. Rajaseudun toinen ulottuvuus syntyy siten tarpeesta suojella sisäryhmäksi mielletyn yhteisön jatkuvuutta.

Kolmas ulottuvuus, joka vastaanottokeskuksessa muokkasi rajaseutua, muodostui turvallisuudesta. Osa ulottuvuudesta syntyi konkreettisesta työturvallisuudesta työpaikalla. Suurempi vaikutus oli kuitenkin yhteiskunnallisella ilmapiirillä. Muuttoliikekeskustelussa erilaiset uhkakuvat ja turvallisuuskysymykset ovat korostuneet samaan aikaan, kun kysymykset esimerkiksi turvapaikanhakijoiden ihmisoikeuksista ovat jääneet helposti vähemmälle huomiolle. Osa väestöstä suhtautui turvapaikanhakijoihin tunkeilijoina ja siten uhkana. Yhteiskunnalliset vastareaktiot, kuten rajat kiinni -liikehännän suosio, luonnollisesti myös muokkasivat rajaseutua.

Keskeisten ulottuvuuksien tunnistamisen jälkeen lähdin tarkastelemaan, kuinka ne näkyivät vastaanottokeskuksen arjessa ja työntekijöiden toiminnassa. Ensimmäisellä ulottuvuudella kohtasivat valtion vastaanottotoiminnalle asettamat, kansainvälisiin sopimuksiin pohjaavat vaatimukset ja historiasta kumpuava humanitaarinen ideaali. Turvapaikkajärjestelmän pohja on vankasti toisen maailmansodan jälkeisessä humanitaarisessa hengessä, jolloin valettiin perusta nykyiselle ihmisoikeusajattelulle. Ajan henki on sittemmin muuttunut, ja vaikka toiminta yhä pohjautuu samoille ihmisoikeusperiaatteille, julkinen ilmapiiri asettaa sille uudenlaisia haasteita. Vastaanottotoiminta itsessäänkään ei ole enää pelkän humanitaarisuusdiskurssin motivoimaa, vaan monin paikoin kansallisvaltioiden omat intressit ajavat ihmisoikeusnäkökulmien edelle. Työntekijät joutuivat määrittämään oman paikkansa usein keskenään vastakkaisten velvollisuuksien ja toiveiden ristipaineessa. Osa pyrki irrottautumaan humanitaarisesta auttamisen ideologiasta ja korosti sen sijaan työnsä ammatillista ulottuvuutta. Tällä luotiin perinteisen humanitaarisuuden painolastista vapaata tilaa toimia yhteistyössä valtion eri toimielinten kanssa. Siitä huolimatta solidaarisuus ja jaettu ihmisyyys olivat tärkeä osa työntekijöiden kokemusta ja niiden avulla pyrittiin luomaan vaihtoehtoisia tapoja toimia kylmän byrokraattisessa järjestelmässä. Rajaseudun ensimmäinen ulottuvuus asetti työntekijät kuitenkin valta-asemaan turvapaikanhakijoihin nähden, mikä ilmeni monin eri tavoin

vastaanottokeskuksen käytännöissä. Työntekijät etsivät keinoja purkaa vastaanottokeskuksen sisäisiä valtarakenteita, mutta tasaveroisuuteen oli vaikea päästä. Tästä huolimatta yhdessä nauraminen ja yhteyden luominen koskettamalla saivat valtaerot ainakin hetkeksi unohtumaan.

Toisella ulottuvuudella kulttuurierot näyttäytyivät työntekijöille arjen tosiasiana ja niitä tarkkailemalla voitiin ennustaa yksittäisen turvapaikanhakijan sopeutumista Suomeen. Tietyistä piirteistä tuli merkitsevän suomalaisia ja toisista merkitsevän arabialaisia. Piirteitä ei haluttu asettaa arvojärjestykseen, mutta työntekijät pitivät turvapaikanhakijoiden opettamista suomalaisille tavoille tärkeänä näiden itsensä kannalta. Tämä oli osittain vastausta yhteiskunnalliseen, kulttuurisen uhan kokemukseen, jonka turvapaikanhakijoiden runsaslukuinen maahantulo oli synnyttänyt. Vastaanottokeskuksessa vietetystä ajasta tulikin siirtymäriitti, jonka avulla turvapaikanhakijat pyrittiin valmistelemaan mahdolliseen uuteen rooliinsa suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä

Kolmannen ulottuvuuden mukana rajaseutu levittäytyi työntekijöiden elämään myös vastaanottokeskuksen ulkopuolella, sillä osaan työntekijöistä turvallisuuskysymykset vaikuttivat vielä työpaikalta poistumisen jälkeenkin. Turvallisuus merkitsi sekä vastaanottokeskuksen sisäisten mahdollisten vaaratekijöiden tunnistamista että ulkopuolisiin uhkiin varautumista. Vastaanottokeskuksen arjessa kolmas ulottuvuus näkyi työntekijöille annettuina turvallisuusohjeina, muttei turvattomuuden tunteena. Vastaanottokeskuksen ulkopuolella kielteinen yhteiskunnallinen ilmapiiri sai osan työntekijöistä sopeuttamaan omaa toimintaansa epämiellyttävien tilanteiden välttämiseksi, esimerkiksi piilottamaan SPR:n logon vastaanottokeskuksen ulkopuolella asioidessa ihmisten reaktioiden pelossa. Lisäksi kolmas ulottuvuus asetti työntekijät eriarvoiseen asemaan myös keskenään ja maahanmuuttajataustaiset työntekijät huomasivat vastaanottokeskuksen ulkopuolella olevansa itsekkin yhä rajaseudulla.

Työntekijöiden toimintaan vaikuttivat eniten työn lainsäädännölliset puitteet, mutta myös yhteiskunnallinen ilmapiiri. Säännöt olivat sääntöjä, ja vaikka tiettyjä sääntöjä vastaan nuristiinkin, niissä kuitenkin pyrittiin pitäytymään. Tosin eräs työntekijöistä huomautti, että kun yhteen suuntaan kumartaa, niin toiseen pyllistää. Tällä tarkoitettiin, että kaikkia vastaanottokeskuksen toimintaan vaikuttavia osapuolia oli mahdoton pitää tyytyväisinä. Julkisen ilmapiirin polarisoitumiseen työntekijät suhtautuivat rauhallisesti, mutta oman käsitykseni mukaan polarisoituminen vaikutti työntekijöiden toimintaan enemmän kuin nämä tiedostivat tai olivat valmiita myöntämään. Jo se tapa, millä työntekijät vastasivat kysymyksiini, asemoi työntekijöitä suhteessa julkiseen keskusteluun. Ilmapiiri rajasi niitä rooleja, joita työntekijöiden oli mahdollista ottaa.

Näiden loppupäätelmien ensimmäistä versiota kirjoitettiin reilu viikko Turussa 18. elokuuta 2017 tapahtuneiden puukotusten jälkeen, joita tutkittiin Suomen ensimmäisenä terroristisessa tarkoituksessa tehtynä tekona. Tekijä, marokkolainen mies, oli hakenut Suomesta turvapaikkaa ja asui vastaanottokeskuksessa. Uutisen kuullessani mieleeni palautuivat yhden haastatteleman työntekijän sanat, jotka näyttäytyivät uutisen jälkeen aivan uudessa valossa:

”Ihmiset on kokenu niin erilaisia asioita, että me ei voida tietää, ja mitä sieltä nousee pintaan myöhemmässä vaiheessa. Että ei saada olla liian sinisilmäisiä asioiden suhteen. Ja se voi jossakin vaiheessa jokin pienikin juttu, niin se leimahtaa tuleen.” (Kati)

Jätän ammattilaisten vastuulle sen kommentoimisen, mitä tulevaisuudessa voitaisiin tehdä vastaavien tragedioiden torjumiseksi. Tapahtumat tulevat kuitenkin varmasti vaikuttamaan vastaanottokeskusten toimintaan ja tuovat turvallisuuskeskusteluun ulottuvuuden, joka kenttäjaksoni aikana ei ollut kuviteltavissa.

Kenttäjakson ja tutkielmani valmistumisen välillä on jo ehtinyt tapahtua paljon. Sain itse huomata, kuinka nopeasti tilanne muuttuu, sillä vielä kenttäjaksoni jälkeen suunnittelin työntekijöiden osallistamista tutkimusprosessiin viemällä tekstiäni vastaanottokeskukseen luettavaksi ja kommentoitavaksi. Sekä minulle että työntekijöille tuli kuitenkin yllätyksenä, että kyseinen yksikkö lakkautettiin ennen kuin ehdin suunnitelmaani toteuttaa. Vielä haastatteluja tehdessäni työntekijät olivat varmoja, että keskuksen toiminta jatkuu. Näin ollen satuin keräämään aineistoni varsin poikkeuksellisella hetkellä, mutta tuskin kuitenkaan ainutlaatuisella. Kuten Jussi Jauhiainen (2017, 29–30) huomauttaa, tulevaisuudessa muuttopaine Eurooppaan tulee todennäköisesti vain kasvamaan, kun konfliktien riepottamat unionin lähialueet eivät pysty tarjoamaan turvaa tai tulevaisuutta niillä asuville ihmisille. Tulevaisuuden turvapaikka- ja muuttoliikepolitiikkaa suunniteltaessa päätöksentekijät tarvitsevatkin avukseen tutkittua, luotettavaa tietoa, sillä tilanne on paljon monisyisempi ja hankalampi kuin mitä pelkkien lukujen ja tilastojen tarkastelu antaa ymmärtää.

Helsingin Sanomien (16.2.2018) Vieraskynässä ”Turvapaikkajärjestelmä pitää uudistaa” Euroopan neuvoston kidutuksen vastaisen komitean jäsen Jari Pirjola peräänkuuluttaa globaalisti oikeudenmukaisempaa, vastuullisempaa ja johdonmukaisempaa turvapaikkajärjestelmää. Pirjola tuo esiin nykyisen turvapaikkajärjestelmän ongelman olla tunnistamatta hajoavien valtioiden ja humanitaarisia ongelmia pakenevien tilannetta. Tulevaisuuden haasteet, kuten ilmastonmuutos, tulevat kuitenkin ajamaan yhä enemmän ihmisiä pois aiemmilta asumisalueilta. Teoksessaan ”Darkness before Daybreak” Hans Lucht (2012, 179–215) esimerkiksi kuvaa pienen, ghanalaisen

kalastajakylän asukkaiden elämää. Kalasaaliiden pienentyessä ja jopa kadotessa kokonaan, on kalastuksesta riippuvaisten kyläläisten toimeentulo ja tulevaisuus uhattuna. Monelle riskialtis matka Eurooppaan siirtotyöläiseksi on ainoa jäljellä oleva vaihtoehto. Vaikka lähtö olisi pakon sanelema, Euroopan nykyinen maahantulo- ja pakolaispolitiikka ei tunnista siirtolaisten tilannetta. Monelle ainoat vaihtoehdot ovat joko jäädä paperittomina harmaiden työmarkkinoiden armoille tai hakea turvapaikkaa, vaikka eivät suojelun kriteereitä täytäkään. Näin ollen keskustelu, kenellä on oikeus saada kansainvälistä suojelua, on äärimmäisen monimutkainen eikä vastaus ole aina yksiselitteinen. Eurooppa (ja koko maailma) tarvitsee oikeudenmukaisempaa, johdonmukaisempaa turvapaikkajärjestelmää, mutta sen luominen vaatii ymmärrystä siitä, missä tällä hetkellä ollaan ja missä järjestelmän haasteet piilevät. Oma tutkielmani on yksi pieni osa muodostettaessa kokonais kuvaa, joka kokonaisuudessaan on niin monisyinen, ettei yhdenkään tutkimuksen ole yksinään sitä mahdollista tavoittaa. Kenties tutkielmani kuitenkin yhdessä muiden aihepiiriä tarkastelevien tutkimusten kanssa voi saada aikaan uudenlaisia keskustelunavauksia turvapaikkajärjestelmän haasteisiin.

Lähteet

- Albert, Mathias (1998) On Boundaries, Territory and Postmodernity: An International Relations Perspective. *Geopolitics* 3:1, 53–68.
- American Anthropological Association (2009) Code of ethics of the American Anthropological Association.
- Anderson, Benedict (2006) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Lontoo: Verso.
- Anderson, Bridget (2017) Towards a New Politics of Migration? *Ethnic and Racial Studies* 40:9, 1527–1537.
- Andersson, Ruben (2014) Hunter and Prey: Patrolling Clandestine Migration in the Euro-African Borderlands. *Anthropological Quarterly* 87: 1, 119–150.
- Appadurai, Arjun (1996) *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Afouxenidis, Alex, Petrou, Michalis, Kandylis, George, Tramountanis, Angelo & Giannaki, Dora (2017) Dealing with a Humanitarian Crisis: Refugees on the Eastern EU Border of the Island of Lesbos. *Journal of Applied Security Research* 12:1, 7–39.
- Baldacchino, Godfrey & Sammut, Carmen (2016) The Migration Crisis: No Human is Illegal. *The Round Table* 105:2, 231–233.
- Barbulescu, Roxana (2017) Still a Beacon of Human Rights? Considerations on the EU Response to the Refugee Crisis in the Mediterranean. *Mediterranean Politics* 22:2, 301–308.
- Bigo, Didier (2002) Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives* 27, 63–92.
- Bloom, Pazit Ben-Nun, Arian, Gizem & Lahav, Gallya (2015) The Effect of Perceived Cultural and Material Threats on Ethnic Preferences in Immigration Attitudes. *Ethnic and Racial Studies* 38:10, 1760–1778.
- Booth, Ken (1991) Security and emancipation. *Review of International Studies* 17:4, 313–326.
- Brambilla, Chiara (2015) Exploring the Critical Potential of the Borderscape concept. *Geopolitics* 20:1, 14–34.
- Brunet-Jailly, Emmanuel (2005) Theorizing Borders: An Interdisciplinary Perspective. *Geopolitics* 10:4, 633–649.
- Bubandt, Nils (2005) Vernacular Security: The Politics of Feeling Safe in Global, National and Local Worlds. *Security Dialogue* 36:3, 275–296.
- Buonfino, Alessandra (2004) Between Unity and Plurality: The Politicization and Securitization of the Discourse of Immigration in Europe. *New Political Science* 26:1, 23–49.
- Castles, Stephen, Korac, Maja, Vasta, Ellie & Vertovec, Steven (2002) *Integration: Mapping the Field*. Home Office Online Report 28/03.
- Christodoulou, Yannis, Papada, Evie, Papoutsis, Anna & Vradis, Antonis (2016) Crisis or Zemblanity? Viewing the ‘Migration Crisis’ through a Greek Lens. *Mediterranean Politics*. 21:2, 321–325.

- Cranny-Francis, Anne (2011) Semefulness: A Social Semiotics of Touch. *Social Semiotics* 21:4, 463–481.
- Crawford, Shelley A. & Caltabiano, Nerina J. (2011) Promoting Emotional Well-being through the Use of Humour. *The Journal of Positive Psychology* 6:3, 237–252.
- Croxton, Derek (1999) The Peace of Westphalia of 1648 and the Origins of Sovereignty. *The International History Review* 21:3, 569–591.
- Davies, Charlotte Aull (2002) *Reflexive ethnography: A Guide to Researching Selves and Others*. London: Routledge.
- De Genova, Nicholas (2013) Spectacles of Migrant ‘Illegality’: The Scene of Exclusion, the Obscene of Inclusion. *Ethnic and Racial Studies* 36:7, 1180–1198.
- de Vreese, Claes H. & Boomgaarden, Hajo G. (2005) Projecting EU Referendums. Fear of Immigration and Support for European Integration 6:1, 59–82.
- Dibiase, Rosemarie & Gunnoe, Jaime (2004) Gender and Culture Differences in Touching Behavior. *The Journal of Social Psychology* 144:1, 49–62.
- Diez, Thomas, Manners, Ian & Whitman, Richard G. (2011) The Changing Nature of International Institutions in Europe: The Challenge of the European Union. *Journal of European Integration* 33:2, 117–138
- Douglas, Mary ([1966] 2002) *Purity and Danger: An Analysis of Concept of Pollution and Taboo*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Falk, Richard (2002) Revisiting Westphalia, Discovering Post-Westphalia. *The Journal of Ethics* 6:4, 311–352.
- Fechter, Anne-Meike (2012) ‘Living Well’ while ‘Doing Good’? (Missing) Debates on Altruism and Professionalism in aid work. *Third World Quarterly* 33:8, 1475–1491.
- Ford, Robert (2011) Acceptable and Unacceptable Immigrants: How Opposition to Immigration in Britain is Affected by Migrants’ Region of Origin. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37:7, 1017–1037.
- Gadd, Katri (2017) Paperittomat. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 133–141.
- Geertz, Clifford (1973) *The interpretation of cultures. Selected essays*. New York: Basic Books.
- Goodwin, Matthew & Milazzo, Caitlin (2017) Taking Back Control? Investigating the Role of Immigration in the 2016 Vote for Brexit. *The British Journal of Politics and International Relations* 19:3, 450–464.
- Grillo, Ralph G. (2003) Cultural Essentialism and Cultural Anxiety. *Anthropological Theory* 3:2, 157–173.
- Guhan, Rebecca & Liebling-Kalifani, Helen (2011) The Experiences of Staff Working with Refugees and Asylum Seekers in the United Kingdom: A Grounded Theory Exploration. *Journal of Immigrant & Refugee Studies* 9:3, 205–228.
- Gupta, Akhil & Ferguson, James (1992) Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology* 7:1, 6–23.

- Hafez, Farid (2015) The Refugee Crisis and Islamophobia. *Insight Turkey* 17:4, 19–26.
- Hannerz, Ulf (1996) *Transnational Connections: Culture, People, Places*. Lontoo & New York: Routledge.
- Hannerz, Ulf (2003) Being There... and There... and There! Reflections on Multi-Site Ethnography. *Ethnography* 4:2, 201–216.
- Hannerz, Ulf (2008) Scenarios for the Twenty-first Century World. *Asian Anthropology* 7:1, 1–23.
- Hansen, Randall & Randeria, Shalini (2016) Tensions of Refugee Politics in Europe. *Science* 353:6303, 994–995.
- Hellwig, Timothy & Sinno, Abdulkader (2017) Different Groups, Different Threats: Public Attitudes Towards Immigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43:3, 339–358.
- Helsingin Sanomat 16.2.2018. Turvapaikkajärjestelmä pitää uudistaa. Kirjoittanut Jari Pirjola. A5.
- Hopkins, Daniel J. (2010) Politicized Places: Explaining Where and When Immigrants Provoke Local Opposition. *The American Political Science Review* 104:1, 40–60.
- Huntington, Samuel P. (1993) The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs* 72:3, 22–49.
- Huttunen, Laura (2010) Tiheä kontekstointi: Haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Matti Hyvärinen, Johanna Ruusuvaara & Pirjo Nikander (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino 39–63.
- Jauhiainen, Jussi S. (2017) Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 5–18.
- Kallius, Annastiina, Monterescu, Daniel & Kumar Rajaram, Prem (2016) Immobilizing Mobility: Border Ethnography, Illiberal Democracy, and the Politics of the “Refugee Crisis” in Hungary. *American Ethnologist* 43:1, 25–37.
- Kmak, Magdalena (2015) Between Citizen and Bogus Asylum Seeker: Management of Migration in the EU Through the Technology of Morality. *Social Identities* 21:4, 395–409.
- Koistinen, Lotta (2017) Vastaanottokeskukset, onnistuneet käytännöt ja turvapaikanhakijoiden kokemukset. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 49–64.
- Koistinen, Lotta & Jauhiainen, Jussi S. (2017) Turvapaikanhakijoiden hallinta. Teoksessa Jussi S. Jauhiainen (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, 31–48.
- Kolossov, Vladimir (2005) Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. *Geopolitics* 10:4, 606–632.
- Krasner, Stephen D. (2001) Abiding Sovereignty. *International Political Science Review* 22:3, 229–251.
- Kumar Rajaram, Prem & Grundy-Warr, Carl (2007) Introduction. Teoksessa Prem Kumar Rajaram & Carl Grundy-Warr (toim.) *Borderscapes: Hidden Geographies and Politics at Territory’s Edge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kynsilehto, Anitta (2017) Mobilities, Politics, and Solidarities. *Peace Review* 29:1, 48–54.

- Lember-Pedersen, Martin (2013) Private Security Companies and the European Borderscapes. Teoksessa Thomas Gammeltoft-Hansen & Ninna Nyberg Sørensen (toim.) *The Migration Industry and the Commercialization of International Migration*. Lontoo: Routledge, 152–172.
- Léonard, Sarah (2010) EU Border Security and Migration into the European Union: FRONTEX and Securitisation Through Practices. *European Security* 19:2, 231–254.
- Lucht, Hans (2012) *Darkness before daybreak: African Migrants Living on the Margins in Southern Italy Today*. Berkeley: University of California Press.
- Maguire, Mark, Frois, Catarina & Zurawski, Nils (2014) *The Anthropology of Security: Prospects, Retrospects and Aims*. Teoksessa Mark Maguire, Catarina Frois ja Nils Zurawski (toim.) *The Anthropology of Security: Perspectives from the Frontline of Policing, Counter-terrorism and Border Control*. Lontoo: Pluto Press, 1–23.
- Malkki, Liisa (1992) National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees. *Cultural Anthropology* 7:1, 24–44.
- Malkki, Liisa (1995) Refugees and Exile: From “Refugee Studies” to the National Order of Things. *Annual Review of Anthropology* 24, 495–523.
- Malkki, Liisa (1996) Speechless Emissaries: Refugees, Humanitarianism, and Dehistoricization. *Cultural Anthropology* 11:3, 377–404.
- Malkki, Liisa (2007) Tradition and Improvisation in Ethnographic Field Research. Teoksessa Cerwonka, Allaine & Malkki, Liisa. *Improvising theory. Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork*. Chicago: University of Chicago Press, 162–187.
- Malkki, Liisa (2015) *The Need to Help: The Domestic Arts of International Humanitarianism*. Durham: Duke University Press.
- Mamadouh, Virginie (2012) The Scaling of the ‘Invasion’: A Geopolitics of Immigration Narratives in France and The Netherlands. *Geopolitics* 17:2, 377–401.
- Marcus, George (1995) Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24, 95–117.
- Maricut, Adina (2017) Different Narratives, One Area Without Internal Frontiers: Why EU Institutions Cannot Agree on the Refugee Crisis. *National Identities* 19:2, 161–177.
- Matar, Nabil (2009) Britons and Muslims in the Early Modern Period: From Prejudice to (a Theory of) Toleration. *Patterns of Prejudice*, 43:3–4, 213–231.
- McLaren, Lauren M. (2002) Public Support for the European Union: Cost/Benefit Analysis or Perceived Cultural Threat? *The Journal of Politics* 64:2, 551–566.
- Miller, DeMond S. & Chtouris, Sotiris (2017) Borderland Security and Migration: Balancing Humanitarian Response with Crisis Preparedness & Emergency Management –The Social and Cultural Challenges to Homeland Security. *Journal of Applied Security Research* 12:1, 1–6.
- Moran, Carmen C. & Massam, Margaret M. (1999) Differential Influences of Coping Humor and Humor Bias on Mood. *Behavioral Medicine* 25:1, 36–42.
- Nancheva, Nevena (2015) The Common European Asylum System and the Failure to Protect: Bulgaria’s Syrian Refugee Crisis. *Southeast European and Black Sea Studies* 15:4, 439–455.

- Newman, David (2003) On Borders and Power: A Theoretical Framework. *Journal of Borderlands Studies* 18:1, 13–25.
- Nyberg Sørensen, Ninna & Gammeltoft-Hansen, Thomas (2013) Introduction. Teoksessa Thomas Gammeltoft-Hansen & Ninna Nyberg Sørensen (toim.) *The Migration Industry and the Commercialization of International Migration*. Lontoo: Routledge, 1–23.
- Ohmae, Kenichi (1995) *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: Free Press.
- Paasi, Anssi (1998) Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows. *Geopolitics* 3:1, 69–88.
- Paasi, Anssi (2009) Bounded Spaces in a ‘Borderless World’: Border Studies, Power and the Anatomy of Territory. *Journal of Power* 2:2, 213–234.
- Pallister-Wilkins, Polly (2016) Interrogating the Mediterranean ‘Migration Crisis’. *Mediterranean Politics* 21:2, 311–315.
- Pastore, Ferruccio & Henry, Giulia (2016) Explaining the Crisis of the European Migration and Asylum Regime. *The International Spectator* 51:1, 44–57.
- Perera, Suvendrini (2007) A Pacific Zone? (In)Security, Sovereignty and Stories of the Pacific Borderscape. Teoksessa Prem Kumar Rajaram & Carl Grundy-Warr (toim.) *Borderscapes: Hidden Geographies and Politics at Territory’s Edge*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 201–227.
- Peters, Michael A. & Besley, Tina (2015) The Refugee Crisis and The Right to Political Asylum. *Educational Philosophy and Theory* 47:13-14, 1367–1374.
- Puumala, Eeva (2017) *Asylum Seekers, Sovereignty, and the Senses of the International. A Politico-Corporeal Struggle*. Lontoo: Routledge.
- Rastas, Anna (2010) Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 64–89.
- Schuster, Liza (2011) Turning Refugees into ‘Illegal Migrants’: Afghan Asylum Seekers in Europe. *Ethnic and Racial Studies* 34:8, 1392–1407.
- Samson, Andrea C. & Gross, James J. (2012) Humour as Emotion Regulation: The Differential Consequences of Negative versus Positive Humour. *Cognition & Emotion* 26:2, 375–384.
- Schwell, Alexandra (2014) Compensating (In)security: Anthropological Perspectives on Internal security. Teoksessa Mark Maguire, Catarina Frois ja Nils Zurawski (toim.) *The Anthropology of Security: Perspectives from the Frontline of Policing, Counter-terrorism and Border Control*. Lontoo: Pluto Press, 83–103.
- Siirto, Ulla & Laihia, Marja-Liisa (2016) Turvapaikanhakijoiden vastaanotto – toteutuvatko ihmisoikeudet? Teoksessa Raili Gothóni & Ulla Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin*. Helsinki: Gaudeamus, 113–134.
- Soguk, Nevzat (2007) Border’s Capture: Insurrectional Politics, Border-Crossing Humans and the New Political. Teoksessa Prem Kumar Rajaram & Carl Grundy-Warr (toim.) *Borderscapes: Hidden Geographies and Politics at Territory’s Edge*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 283–308.
- Stirrat, Roderick (2008) Mercenaries, Missionaries and Misfits: Representations of Development Personnel. *Critique of Anthropology* 28:4, 406–425.

- Strange, Susan (1996) *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tarvainen, Laura (2016) Pakolaispolitiikka ja lainsäädäntö pääpiirteittäin – näkökulmana haavoittuvuus. Teoksessa Raili Gothóni & Ulla Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin*. Helsinki: Gaudeamus, 59–75.
- Trauner, Florian (2016) Asylum Policy: the EU's 'Crises' and the Looming Policy Regime Failure. *Journal of European Integration* 38:3, 311–325.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tuori, Salla (2009) *The Politics of Multicultural Encounters. Feminist Postcolonial Perspectives*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Valenta, Marko & Berg, Berit (2010) User Involvement and Empowerment among Asylum Seekers in Norwegian Reception Centres. *European Journal of Social Work* 13:4, 483–501.
- Van Houtum, Henk (2005) The Geopolitics of Borders and Boundaries. *Geopolitics* 10:4, 672–679.
- Van Houtum, Henk (2010) Human Blacklisting: The Global Apartheid of the EU's External Border Regime. *Environment and Planning D: Society and Space* 28, 957–976.
- Vaux, Tony (2001). *The Selfish Altruist: Relief Work in Famine and War*. Lontoo: Earthscan.
- Vieten, Ulrike M. & Poynting, Scott (2016) Contemporary Far Right Racist Populism in Europe. *Journal of Intercultural Studies* 37:6, 533–540.
- Weber, Max (2010) The Distribution of Power within the Community: Classes, Stände, Parties. Kääntänyt englanniksi Dagmar Waters, Tony Waters, Elisabeth Hahnke, Maren Lippke, Eva Ludwig-Glück, Daniel Mai, Nina Ritzi-Messner, Christina Veldhoen & Lucas Fassnacht. *Journal of Classical Sociology* 10:2, 137–152. Saksankielinen alkuteos 1921.
- Weiss, Thomas George & Barnett, Michael (2008) *Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethics*. Ithaca: Cornell University Press.
- Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina (2002) Methodological Nationalism and Beyond: Nation-state Building, Migration and the Social Sciences. *Global Networks* 2:4, 301–334.
- Yuval-Davis, Nira (1997) *Gender & Nation*. Lontoo: Sage.
- Zunes, Stephen (2017) Europe's Refugee Crisis, Terrorism and Islamophobia. *Peace Review* 29:1, 1–6.

Elektroniset lähteet

- Aamulehti (2016) Irakilainen viulisti pakeni väkivaltaa: Soittaa nyt orkesterissa ja laulaa suomeksi. <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/irakilainen-viulisti-pakeni-vakivaltaa-soittaa-nyt-orkesterissa-ja-laulaa-suomeksi-23476329/>. Viitattu 29.04.2017.
- Afrikkalainen peruskirja ihmisten ja kansojen oikeuksien turvaamiseksi 1981. http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf. Viitattu 26.07.2017.
- Business Insider (2016) This Map Shows How Much the Refugee Crisis Is Dividing Europe. <http://www.businessinsider.com/map-refugees-europe-migrants-2016-2?r=UK&IR=T&IR=T>. Viitattu 25.07.2017.
- Drażkiewicz-Grodzicka, E. M. (2017) Work in Crisis: Managing Fantasies about Distant Strangers, Managing Aid Workers. Social & Cultural Geography. Julkaistu verkossa <http://dx.doi.org/10.1080/14649365.2017.1312697>. Viitattu 18.08.2017.
- Dublin III 2013. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0604>. Viitattu 02.08.2017.
- Eurodac 2000. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=LEGISSUM:l33081>. Viitattu 02.08.2017.
- Europol (2016) Migrant smuggling in the EU. <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/migrant-smuggling-in-eu>. Viitattu 15.08.2017.
- Euroopan parlamentti (1999) Tampereen Eurooppa-neuvosto 15. ja 16. lokakuuta 1999. Puheenjohtajan päätelmät. http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_fi.htm#top. Viitattu 26.07.2017.
- Eurostat (2016a) Record number of over 1.2 million first time asylum seekers registered in 2015. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6>. Viitattu 16.07.2017.
- Eurostat (2016b) Asylum applicants in the EU. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/news/themes-in-the-spotlight/asylum2015>. Viitattu 02.08.2017.
- Eurostat (2017) Asylum and Managed Migration. Statistics Illustrated. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/statistics-illustrated>. Viitattu 22.02.2017.
- Goodwin, Matthew, Raines, Thomas & Cutts, David (2017) What Do Europeans Think About Muslim Immigration? Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>. Viitattu 09.08.2017.
- Ibrahim, Yasmin & Howarth, Anita (2017) Communicating the 'Migrant' Other as Risk: Space, EU and Expanding Borders. Journal of Risk Research. Julkaistu verkossa <http://dx.doi.org/10.1080/13669877.2017.1313765>. Viitattu 01.08.2017.
- Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948. <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>. Viitattu 25.07.2017.
- Iltaalehti (2015) IL paikalla: Tornioon tulvii turvapaikanhakijoita - osa kääntyy jo takaisin Ruotsiin. http://www.iltalehti.fi/uutiset/2015091820374419_uu.shtml. Viitattu 10.02.2017.

Iltasanomat (2015) Turvapaikanhakijoiden määrä räjähti sunnuntaina Torniossa: ”Voi sanoa, että täällä on nyt kaaos”. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-20000000991955.html>. Viitattu 10.02.2017.

IOM (2016) IOM Counts 3,771 Migrant Fatalities in Mediterranean in 2015. <https://www.iom.int/news/iom-counts-3771-migrant-fatalities-mediterranean-2015>. Viitattu 19.07.2017.

Kairon julistus ihmisoikeuksista islamissa 1990. <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=publisher&publisher=ARAB&type=&coi=&docid=3ae6b3822c&skip=0>. Viitattu 26.07.2017.

Maahanmuuttovirasto (2016) Beginner’s guide to Finland VOL 1 English. Video. <https://www.youtube.com/watch?v=Lbea86mZpLA>. Viitattu 21.08.2017.

Migri (2015) Maahanmuuttoviraston vuosikertomus 2015. http://www.migri.fi/download/67263_vuosikertomus2015_fin.pdf?bab586cf8d30d488. Viitattu 10.02.2017.

Migri (2017a) Turvapaikan hakeminen. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen. Viitattu 02.08.2017.

Migri (2017b) Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen/paatos/turvapaikka_ja_kansainv%C3%A4linen_suojelu. Viitattu 03.08.2017.

Migri (2017c) Maatietopalvelun raportit. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/maatietopalvelu/raportit. Viitattu 13.08.2017.

MTV (2015) Pakolaismäärät kasvaneet merkittävästi – uusia vastaanottokeskuksia suunnitteilla. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/pakolaismaarat-kasvaneet-merkittavasti-uusia-vastaanottokeskuksia-suunnitteilla/5202262>. Viitattu 10.02.2017.

Reuters (2016) Merkel Admits Mistakes Made in Germany, EU with Refugee Crisis. <http://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-germany-idUSKCN1152IU>. Viitattu 27.07.2017.

Sandri, Elisa (2017) ‘Volunteer Humanitarianism’: Volunteers and Humanitarian Aid in the Jungle Refugee Camp of Calais. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Julkaistu verkossa <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2017.1352467>. Viitattu 19.08.2017.

Sisäministeriö (2017) Kansalaismielipide: Turvapaikanhakijat ja turvapaikkapolitiikka. Sisäministeriön julkaisu 9. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79477/09_2017_Kansalaismielipide%20Turvapaikanhakija%20ja%20turvapaikkapolitiikka.pdf. Viitattu 02.08.2017.

Sopimus Euroopan unionista. Konsolidoitu toisinto 2016. http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0008.01/DOC_2&format=PDF. Viitattu 25.07.2017.

Spiegel Online (2016) Chaos and Violence: How New Year's Eve in Cologne Has Changed Germany. <http://www.spiegel.de/international/germany/cologne-attacks-trigger-raw-debate-on-immigration-in-germany-a-1071175.html>. Viitattu 15.07.2017.

Suomi Ensin (2016) Etusivu. <http://suomiensin.net/>. Viitattu 13.07.2017.

The Telegraph (2016) One Year Ago, Angela Merkel Dared to Stand Up for Refugees in Europe. Who Else Even Tried? <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/08/24/one-year-ago-angela-merkel-dared-to-stand-up-for-refugees-in-eur/>. Viitattu 27.07.2017.

UNHCR (2010) Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=3b66c2aa10&query=1967%20New%20York%20Protocol>. Viitattu 10.02.2017.

UNHCR (2015) Global Trends 2014. <http://www.unhcr.org/statistics/country/556725e69/unhcr-global-trends-2014.html>. Viitattu 10.02.2017.

UNHCR (2016) Global Trends 2015. <https://s3.amazonaws.com/unhcrsharedmedia/2016/2016-06-20-global-trends/2016-06-14-Global-Trends-2015.pdf>. Viitattu 10.02.2017.

UNHCR (2017) History of UNHCR. <http://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html>. Viitattu 10.02.2017.

Vastaanottolaki 2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746#L1>. Viitattu 03.08.2017.

Yle (2015a) Suomi suunnittelee rajuja kiristystöitä maahanmuuttopolitiikkaan – katso lista toimenpiteistä. <http://yle.fi/uutiset/3-8299353>. Viitattu 26.02.2017.

Yle (2015b) Analyysi: Ruotsin asenne pakolaisiin kääntyi kolmessa kuukaudessa. <http://yle.fi/uutiset/3-8445882>. Viitattu 26.02.2017.

Yle (2015c) Orpo: Pohjois-Suomen pakolaistilanne hallitsematon – pohjoisessa aloitetaan tehostettu valvonta raja-alueilla. <http://yle.fi/uutiset/3-8304601>. Viitattu 21.01.2017.

Yle (2015d) Turvapaikanhakijoiden ensimmäinen konttimajoitus nousee Eurajoelle – kuvia. <http://yle.fi/uutiset/3-8452772>. Viitattu 10.02.2017.

Yle (2015e) Nuoren tytön raiskaus herättää vihaa ja pelkoja Kempeleessä. <https://yle.fi/uutiset/3-8478754>. Viitattu 13.07.2017.

Yle (2015f) Poliisi huolissaan turvapaikanhakijoiden harjoittamasta seksuaalisesta häirinnästä. <https://yle.fi/uutiset/3-8479126>. Viitattu 13.07.2017.

Yle (2015g) Pohjois-Suomen tehovalvonta estää turvapaikanhakijoiden vapaan matkustuksen. <https://yle.fi/uutiset/3-8305114>. Viitattu 13.07.2017.

Yle (2015h) Tehostettu ulkomaalaisvalvonta käynnistetään – raja, poliisi ja tulli yhteistyöhön Torniossa. <https://yle.fi/uutiset/3-8306444>. Viitattu 13.07.2017.

Yle (2015i) Lopullinen vaalitulos: Keskustalle suurvoitto -perussuomalaiset ylsi kakkoseksi, SDP romahti. <https://yle.fi/uutiset/3-7939636>. Viitattu 02.08.2017.

Yle (2015j) Järjestelykeskus auttaa hallitsemaan tulijavirtaa. <https://yle.fi/uutiset/3-8321194>. Viitattu 02.08.2017.

Yle (2015k) Maahanmuuttovirasto ruokaprotestista: Tarjolla tavallista laitosruokaa, ei gourmet'ta. <https://yle.fi/uutiset/3-8345343>. Viitattu 22.08.2017.

Yle (2015l) Huono ruoka ja asuinolot saivat kymmenet turvapaikanhakijat kadulle – poliisi pelkää asenteiden koventuvan. <https://yle.fi/uutiset/3-8344737>. Viitattu 22.08.2017.

Yle (2015m) Tuli on roihunnut useissa vastaanottokeskuksissa – Yle koosti syksyn tapaukset yhteen. <https://yle.fi/uutiset/3-8517586>. Viitattu 25.08.2017.

Yle (2015n) Turvapaikanhakijoiden bussia heitettiin ilotulitteilla, SPR:n työntekijää kivillä. <https://yle.fi/uutiset/3-8331041>. Viitattu 25.08.2017.

Yle (2016a) EU-komissio: Kreikka on laiminlyönyt velvollisuutensa ulkorajan vartioimisessa. <http://yle.fi/uutiset/3-8628910>. Viitattu 22.02.2017.

Yle (2016b) Euroopan turvapaikanhakijoiden jako takkuu yhä – toistaiseksi liikennettä lähinnä Suomeen, Ranskaan ja Portugaliin. <http://yle.fi/uutiset/3-8994725>. Viitattu 22.02.2017.

Yle (2016c) Unkari aikoo rakentaa uuden aidan rajalleen. <http://yle.fi/uutiset/3-9121816>. Viitattu 26.02.2017.

Yle (2016d) EU jatkaa rajatarkastuksia sisärajoillaan. <http://yle.fi/uutiset/3-9251657>. Viitattu 25.02.2017.

Yle (2016e) Näin EU ja Turkki aikovat ratkaista pakolaiskriisin. <http://yle.fi/uutiset/3-8755176>. Viitattu 22.02.2017.

Yle (2016f) Maailmaa järkyttäneestä pikkupojan kuolemasta vuosi – Aylan Kurdin isä vetoaa pakolaisten puolesta. <https://yle.fi/uutiset/3-9140280>. Viitattu 29.07.2017.

Yle (2016g) "Valkoisen Suomen puolesta taisteleva järjestö" aloitti katupartioinnin Joensuussa. <https://yle.fi/uutiset/3-8568968>. Viitattu 15.07.2017.

Yle (2016h) Katupartiointi poiki pilkkaversion – Tampereella partioi pelleryhmä Loldiers of Odin. <https://yle.fi/uutiset/3-8602189>. Viitattu 31.07.2017.

Yle (2016i) Kyllikin siskot haastaa Soldiers of Odinin katupartiot rakkauden sanomalla. <https://yle.fi/uutiset/3-8576008>. Viitattu 31.07.2017.

Yle (2017a) Soini: Suomi ei sitoudu uusiin turvapaikanhakijoiden siirtoihin EU:sta – "Yhteisistä päätöksistä pidettävä kiinni". <https://yle.fi/uutiset/3-9727125>. Viitattu 21.07.2017.

Yle (2017b) Halla-aho: Sipilä ei suostunut tiukentamaan maahanmuuttopolitiikkaa. <https://yle.fi/uutiset/3-9664959>. Viitattu 15.07.2017.

Yle (2017c) Yhdysvaltain maahantulokielto: Mitä tiedämme nyt? <https://yle.fi/uutiset/3-9431278>. Viitattu 12.08.2017.